

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1933.

Första kammaren.

Nr 46.

Måndagen den 19 juni f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 13 innevarande månad.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 326, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 17 juni 1932 angående rätt för Konungen att åsätta särskild tullavgift ävensom i ämnet väckta motioner;

nr 327, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt tillämpning under budgetåret 1933/1934 av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 328, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om tillfällig begränsning av den i 5 § förordningen den 1 juli 1918 angående handel med skattefri sprit partihandlare medgivna rätt att inköpa brännvin, som framställes ur avfallslut vid sulfitecellulosatillverkning, m. m.;

nr 329, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om extra inkomst- och förmögenhetsskatt; samt

nr 330, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att meddela förbud mot tillverkning av brännvin av sockerbeter under tillverkningsåret 1933/1934.

Herr **talmannen** yttrade: Hans Majestät Konungen har anmodat mig att till kammaren överbringa ett varmt tack för de välönskningar, som kammaren låtit framföra till Hans Majestät på 75-årsdagen.

Föredrogs ånyo särskilda utskottets utlåtande nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionerna nr 211, 212 och 216 gjorda framställningar angående anslag till arbeten till motverkande av arbetslösheten samt till bekämpande av arbetslösheten jämte i dessa ämnen väckta motioner.

*Anslag till
reservarbeten
m. m.*

I propositionen nr 211 hade Kungl. Maj:t, under återopande av det propositionen bilagda utdraget av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 17 mars 1933, föreslagit riksdagen att till arbeten till motverkande av arbetslösheten, att användas enligt de grunder, som i statsrådsprotokollet angivits, för budgetåret 1933/1934 anvisa ett reservationsanslag, att utgå av lånemedel, av 75,000,000 kronor.

I propositionen nr 212 hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 17 mars 1933 föreslagit riksdagen att till vissa arbeten under kommunikationsdepartementet för motverkande av arbetslösheten, att användas enligt de grun-

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)
 der, som i statsrådsprotokollet angivits, för budgetåret 1933/1934 anvisa ett reservationsanslag, att utgå av lånemedel, av 50,000,000 kronor.

I propositionen nr 216 hade Kungl. Maj:t, under återopande av det propositionen bilagda utdraget av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 17 mars 1933, föreslagit riksdagen att dels till bekämpande av arbetslösheten för budgetåret 1933/1934 anvisa ett extra reservationsanslag av 35,000,000 kronor, dels ock godkänna de av departementschefen i statsrådsprotokollet förordade ändringarna i grunderna för anslaget användning.

Dessa propositioner, som hänvisats till förberedande behandling av särskilda utskottet, hade av utskottet handlagts i ett sammanhang.

I samband med nämnda propositioner hade utskottet till behandling förehaft ett flertal i berörda ämnen väckta motioner.

Utskottet hade det i nu föreliggande utlåtandet avfattat sin hemställan i särskilda med I A—C, II och III betecknade punkter. I punkterna I A och I C hade hänvisats till en å sid. 126 och följande i det tryckta utlåtandet intagen sammanfattning rörande reglerna för reservarbeten, kontantunderstödsverksamhet m. m. Denna sammanfattning innehöll fem särskilda, med I—V betecknade avdelningar jämte övergångsbestämmelser. Avdelningarna I—III voro indelade i kapitel och punkter samt avdelningen IV i punkter.

Vid utlåtandet voro fogade 42 särskilda med 1—42 betecknade reservationer.

Angående sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr **Hansson, Sigfrid**: Herr talman! I avseende å föredragningen av särskilda utskottets utlåtande nr 17 får jag hemställa,

att utlåtandet må företagas till avgörande punktvis med iakttagande, att vid den punkt, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet,

att vid behandlingen av punkten I A början göres med den i punkten omnämnda sammanfattningen, av vilken först föredrages punkten 11 under Avd. II (reservarbeten) Kap. I (Gemensamma bestämmelser), därefter Avd. I (Organisationen) kapitelvis och punktvis, vidare återstående delar av Avd. II, likaledes kapitelvis och punktvis, samt slutligen Övergångsbestämmelserna, varefter utskottets hemställan i punkten I A föredrages,

att då punkten I C förekommer till behandling, först föredrages, kapitelvis och punktvis, Avd. III (Kontantunderstödsverksamhet med statsbidrag) av förutnämnda sammanfattning, därefter sammanfattningens Avd. IV (Kursverksamhet m. m.) och Avd. V (Särskilda bestämmelser) samt till sist utskottets i punkten gjorda hemställan, samt

att sammanfattningens text ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

I enlighet härmed föredrogs nu

Punkten I A.

Punkten 11 under Avd. II Kap. I av den i utlåtandet intagna sammanfattningen rörande reglerna för reservarbeten, kontantunderstödsverksamhet m. m.

Denna punkt lydde:

Vidkommande lönerna vid reservarbetena skall iakttagas, att arbetslöshetskommissionen skall genom särskilda undersökningar på respektive orter ut-

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

röna den öppna marknadens gängse grovarbetarlöner. I den mån anledning synes föreligga att antaga, att förändringar av lönenivån inträffat, böra nya sådana undersökningar företagas. Med stöd av sålunda gjorda undersökningar fastställer arbetslöshetskommissionen reservarbetslönen, vilken ej bör överstiga den lägsta grovarbetarlön, för vilken arbete i orten kan i avsevärd omfattning beredas, med beaktande jämväl av löneförhållandena inom jord- och skogsbruk. Vid ackordsprissättningen böra sådana åtgärder, vilka kunna medföra en minskning i arbetsintensiteten, undvikas.

Av de vid utlåtandet avgivna reservationerna hänförde sig de under 1—3 upptagna till utlåtandet i dess helhet.

I reservationen nr 1 hade herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Sederholm*, *Bagge*, *Lindman*, *Linnér* och *Anderson* i Norrköping gjort vissa uttalanden beträffande utlåtandets principiella delar.

I reservationen nr 2, av herrar *Hamrin*, *von Stockenström* och *Sam Larsson*, hade reservanterna yttrat sig särskilt angående lönerna vid reservarbeten.

Beträffande den nu föredragna punkten 11 under Avd. II Kap. I av förutnämnda sammanfattning hade avgivits tre särskilda reservationer nämligen

nr 14, av herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Sederholm*, *Bagge*, *Lindman*, *Linnér* och *Anderson* i Norrköping, vilka ansett, att punkten bort hava följande innehåll:

Arbetslönen vid statligt eller statskommunalt reservarbete skall för varje plats, dit sådant arbetsföretag är förlagt, understiga den lägsta lön, för vilken arbetare utan yrkesutbildning kan i avsevärd omfattning erhålla arbete i öppna arbetsmarknaden på orten. Därvid skola jämväl beaktas löneförhållandena inom jord- och skogsbruket.

Arbetslönens belopp fastställas av arbetslöshetskommissionen.

samt till stöd för denna uppfattning åberopat vad som anförts i reservationen nr 1;

nr 15, av herrar *Hamrin*, *von Stockenström* och *Sam Larsson*, vilka ansett, att punkten bort hava följande innehåll:

Arbetslöshetskommissionen skall, utgående från den lägsta grovarbetarlön, för vilken arbete å respektive orter kan i avsevärd omfattning beredas, och med särskilt beaktande i förekommande fall av löneförhållandena inom jord- och skogsbruket, fastställa lönen vid statliga och statskommunala reservarbeten. Reservarbetslönen skall konstrueras så, att den sammanfaller med ovan angivna grovarbetarlön, så snart denna icke överstiger fyra kronor per dag, varemot högre grovarbetarlöner reduceras enligt en fallande skala, som upptager nedsättning med 20 procent vid grovarbetarlöner om 9 kronor per dag och allenast 2 procent, då grovarbetarlönen uppgår till 4 kronor 50 öre per dag,

samt till stöd för denna uppfattning åberopat vad som anförts i reservationen nr 2; ävensom

nr 16, av herr *Wohlin*, vilken inom utskottet i första hand röstat för det av herr *Hamrin* m. fl. framlagda förslaget i lönefrågan men som, sedan detta förslag utslagits, röstat för utskottets förslag på denna punkt.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman, mina herrar! De ärenden, som riksdagens första kammare nu går att behandla, gälla ju, vad dagens föredragningslista beträffar, praktiskt taget allesammans frågor om arbetslöshetens bekämpande. Då den nuvarande regeringen tillträdde sina ämbeten, stod det från begynnelsen klart, att man inte kunde låta krisens i skilda av-

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

seenden ödeläggande verkningar få fortsätta utan försök till energiska ingripanden. Det vore inte sant att säga, att de svenska statsmakterna bedrivit en krispolitik, som betytt, att man lagt armarna i kors inför de svårigheter, som skapats av kristiden. Men å andra sidan framgick det av alla undersökningar — för övrigt kända ju alla till dessa fakta — att krisens svårigheter under den vinter, som har förflutit, sannolikt skulle växa i avsevärd grad och att man icke alls med något slags säkerhet kunde påräkna någon egentlig lättnad ens under ett kommande år.

Det var därför klart, att man icke bara skulle nödgas tillgripa åtgärder av samma beskaffenhet som tidigare, hållna i underkant, för att hjälpa den del av de arbetslösa, som hade det allra svårast ställt, utan att det bleve nödvändigt att på olika sätt söka bekämpa krisens verkningar med en förut icke känd kraft. Från dessa utgångspunkter lade regeringen fram sitt förslag rörande åtgärder för motverkande av arbetslösheten, men dessutom även en rad andra förslag, som jag sedermera skall nämna. Regeringen representerade en åskådning beträffande metoderna för arbetslöshetens bekämpande, som icke hade vunnit majoritet i den svenska riksdagen tidigare. Den ville framlägga så fullständigt som möjligt förslag, som täckte dess uppfattning om rätta sättet att nå önskad effekt. Å andra sidan var det klart för regeringen, att den inte utan vidare kunde påräkna, att varje dess förslag skulle av riksdagen accepteras. Jag tillät mig den 1 maj ange, hur man kunde tänka sig — då var ju ännu ingenting klart — att riksdagen skulle komma att behandla framför allt de stora förslagen till arbetslöshetens bekämpande. Riksdagen kunde förkasta dem; det kunde göras mer eller mindre energiska försök att så förfuska innebörden i regeringsförslagen, att de bleve oigenkännliga, och slutligen kunde man tänka sig jämkningar i regeringens förslag, som skulle kunna vara acceptabla för regeringen. Den tanken, att förslagen helt enkelt skulle förkastas och att allt praktiskt taget skulle bli vid det gamla, möjligen med den skillnaden, att man ökade de summor, som för nästa budgetår ansloges till arbetslöshetens bekämpande, skulle ju fullständigt ha stritt mot de samfälliga deklARATIONER rörande önskvärdheten av en samförståndslösning, som gjordes vid riksdagens början. Å andra sidan är ju ordet »samförstånd» ingenting annat än ett ord, och det är klart, att bakom detta ord kunde ligga förhoppningar om att man i alla fall skulle nå fram till en sådan förfuskning, som jag nämnde, vilken förvandlade förslagen till oigenkännlighet.

Intetdera av detta har skett. Det förslag, bakom vilket utskottet står, innehåller jämkningar i regeringens förslag, i vissa avseenden mycket betydande jämkningar — det skall jag ingalunda fördölja — och i åtskilliga ting jämkningar, som det varit förenat med en viss självövertvinnselse att acceptera. Men jag tror ändå, att jag tors karakterisera förslaget, sådant det kommer från utskottet, huvudsakligen som en jämkning av det ursprungliga regeringsförslaget.

Vad var det regeringen ville? Ja, jag har nyss nämnt, att vi ansågo det vara nödvändigt att med betydligt större kraft än någonsin tidigare söka åstadkomma arbetslöshetsbekämpande åtgärder av olika slag. Det tog sig naturligtvis främst uttryck i den *omfattning*, i vilken regeringen ville söka bereda arbete, men det tog sig också uttryck däruti, att man på grund av hela arbetslöshetens nuvarande art och karaktär skulle genom nya uppslag till arbetslöshetsbekämpande åtgärder kunna sysselsätta även sådana arbetare, som icke rimligen borde hänvisas till grovarbete. Det var i själva verket ett ganska viktigt önskemål, att man skulle ge de arbetslöshetsbekämpande åtgärderna en sådan *mångsidighet*, att arbetarna, så långt resurserna räckte, skulle kunna

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

bibehållas i sina vanliga sysselsättningar och att de skulle kunna bibehållas i arbete i sina hemorter.

Det var de två strävanden, för vilka regeringsförslaget var ett uttryck. Vi ansågo, att för att nå nödig effekt vore det lämpligast att inleda en avvecklingsprocess i fråga om det hittillsvarande centrala organet för arbetslöshetspolitiken. Det viktigaste skälet var, att om man ville så att säga införa en ny anda i arbetslöshetspolitiken, kunde det ifrågasättas, huruvida ett organ, invant och intränat i ett annat sätt att se på de åtgärder, som krävas för arbetslöshetens bekämpande, verkligen vore det lämpligaste organet härför.

Men vi ville något mer. Vi ville försöka att åt de arbetslösa ge förmånliga inkomster. Det berodde inte bara därpå, att det i och för sig är bättre för människorna, om de ha något större inkomster än om de ha mycket små inkomster, utan det berodde också därpå, att vi väntade oss, att genom andra löner skulle köpkraften hos kanske ett hundratusental arbetare stiga. Det skulle betyda, att våra distributörer av konsumtionsartiklar skulle få se sin omsättning växa en smula, och man skulle kunna hoppas på en viss — jag vill visst icke överskatta den — ökad allmän ekonomisk livaktighet.

Från många svenska kommuner, som varit hårt drabbade av arbetslöshet, har till mig framförts — ingalunda ensamt från socialdemokratiskt håll — mycket bekymmer däröver, att kommunernas eller rättare medborgarnas skattekraft hölle på att fullständigt sina. Många erfarna kommunalmän ha förklarat, att den arbetslöshetspolitik med extra låga reservarbetarlöner, som vi fört och som gjort, att arbetarna icke fått någon beskattningsbar inkomst, vore en källa till synnerligen stora kommunala bekymmer på många håll i landet. Genom att ge de förut arbetslösa något så när normala inkomster skulle åtminstone i vissa kommuner exempelvis småböndernas skattebördor icke behöva växa så fruktansvärt som de hotat göra på åtskilliga håll i vårt land. Det finnes kommuner, sammansatta av arbetare, som äro arbetslösa, och i övrigt praktiskt taget idel småbönder. Då arbetarna icke längre kunde tjänstgöra som skatteobjekt, fick hela skattebördan bäras av småbönderna. Det var en av följderna av särskilt den lönesättning, som ägt rum vid reservarbetena.

För att nå detta mål, att dels öka den ekonomiska livaktigheten genom att ge de arbetslösa köpkraft och dels se till, att kommunernas gamla skatteobjekt icke sinade, i den mån arbetarna varit skatteobjekt, föreslogo vi, att man skulle bryta med de hittillsvarande löneprinciperna och i stället låta den öppna marknadens löner gälla även beträffande de arbeten, som sattes i gång av det allmänna i arbetslöshetsbekämpande syfte.

Det var ungefär den tankegången regeringen följde. För att skapa en större mångsidighet än ensamt direkta åtgärder till arbetslöshetens bekämpande kunde medföra, föreslogo vi ju dessutom, också i faktiskt arbetslöshetsbekämpande syfte, exportkreditgarantien, vi föreslogo stöd- och ackordslån åt hantverkare; alltsammans ingick som led i en kampanj för att om möjligt kunna övertvinna arbetslösheten. Jag använder detta ord, fastän det är stort. Vi väntade oss naturligtvis inte helt kunna avskaffa arbetslösheten, men vi hoppades att kunna inskränka den till ett minimum, och jag är fortfarande övertygad om, att ett fullföljande av regeringsförslagen skulle ha fått en sådan effekt.

Om jag nu går att jämföra dessa regeringens avsikter, mål och förslag med utskottets förslag, måste jag ju konstatera, att ganska betydande förändringar i regeringsplanen nu föreslås, men om jag fäster mig vid två huvudpunkter, nämligen omfattningen av åtgärderna och möjligheten att tillgodose behovet av en ökad köpkraft för människor, vilkas egna tillgångar fullständigt si-

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

nat, äro de begränsningar, som utskottet här föreslår, så pass ringa, att jag kan tillåta mig säga, att tvenne av regeringens huvudsyften praktiskt taget böra kunna förverkligas. Omfattningen är begränsad, om man så vill, från 218 till 180 miljoner kronor, eller om man så vill, från 195 till 180 miljoner kronor. Å andra sidan har man genom en viss omläggning av anslagsbeloppen till särskilda ändamål kunnat räkna med en direkt sysselsättning av ungefär samma omfattning som den, vilken regeringsförslaget räknade med.

Vad lönerna beträffar — jag skall sedermera återkomma närmare till dem — är det visserligen sant, att den öppna marknadens arbetslöner icke komma att tillämpas för alla de arbeten, som här föreslås, men man har dock accepterat denna tankegång för anslag på 100 miljoner kronor, och man har jämkat i fråga om lönebestämmelserna för ytterligare 55 miljoner kronor och i sådan riktning, att jag tror man har rättighet att hoppas både på en ökad köpkraft hos reservarbetarna i framtiden och på att kommunerna skola kunna erhålla förut arbetslösa arbetare som skatteobjekt.

Man har däremot från utskottets sida ansett, att det centrala organ, som haft huvudansvaret för arbetslöshetspolitiken, i den mån det icke åligger statsmakterna själva genom deras direktiv, skulle bibehållas. För den händelse det centrala organet så fattar sin uppgift, att det dock är nödvändigt för landet, att arbete beredes åt de arbetslösa för tillgängliga medel, tror jag, särskilt med hänsyn till förändringen i direktiven, att detta bibehållande av det gamla centrala organet icke skall behöva leda till minskad effekt av bestämmelsen ur arbetslöshetsbekämpande synpunkt. Det har emellertid för mig varit möjligt att acceptera detta bibehållande av det centrala organet, främst därför, att två av de direktiv, som ha framkallat de värsta striderna i vårt land, ha blivit förändrade. Det ena är direktivet för fastställande av lönerna, det andra är de s. k. konfliktdirektiven. Genom förändringen på dessa punkter, mina herrar, försvinner ur svensk politik irritationsmoment av en betydelse, som kanske många av herrarna icke tidigare ha gjort fullt klart för sig. Jag kan icke neka till, att det är med mycket stor tillfredsställelse man kan konstatera, att det även utanför det socialdemokratiska partiet finnes vilighet att medverka till dessa gamla tvistefrågors avlägsnande.

Om jag nu särskilt går till lönerna, kan jag väl tala litet grand om den erfarenhet jag haft som socialminister, även om tiden varit ganska kort. Här i riksdagen har man tidigare varit av den mycket bestämda meningen, att det vore absolut nödvändigt att bibehålla ett system med reducerade grovarbetarlöner praktiskt taget hela skalan igenom. Många människor, som utanför riksdagen ha hand om den offentliga opinionsbildningen, ha förklarat att här var själva kärnpunkten i det s. k. svenska systemet. Men det är ganska egendomligt, att när dessa gamla lönebestämmelser i all sin stränghet tillämpas i kommunerna, kommer man rätt snart underfund med — även sådana, som varit svurna anhängare av systemet — att bestämmelserna verkade felaktigt. För *deras* kommun nämligen! Inte för de övriga kommunerna i landet. Uppsala hade länge försökt att reda upp sin arbetslöshet själv. Där har man icke anlitat arbetslöshetskommissionen utan haft en fastställd grovarbetarlön — jag kommer nu inte ihåg beloppet, men det har i detta sammanhang ingen betydelse; det är principerna, som ha betydelse. Slutligen nödgades man, då man blivit för hårt belastad, vända sig till arbetslöshetskommissionen och då visade det sig, att kommissionens åsikt om den rätta grovarbetarlönen — jag talar här inte om reservarbetarlönen — var en helt annan än de kommunala myndigheternas i Uppsala. Dessa, som förut inte haft någon annan kännedom om dylika saker än den de hämtat genom tidningsläsning och studier av riksdagsreferat, blevo högst förbluffade,

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

såvitt jag kunde döma, och det kom mycket snart en besvärsskrivelse till Kungl. Maj:t, där man sade: »Det här är alldeles fel. Den grovarbetarlön, som kommissionen fastställt, är alldeles felaktig.» Det var inte ensamt socialdemokrater, som funno detta; de ha inte majoritet inom kommunalrepresentationen i Uppsala.

Från kommunalfullmäktige i en Bollnässocken kom det besvär, som voro *enhälliga*. Det finns åtskilliga sådana fall, som tyda på att man har en teoretisk övertygelse, som har övergått till en nästan orubblig doktrin, men när den skall tillämpas på dem själva så att säga, där de känna till ortsförhållandena, då finner man, att den egentligen icke borde tillämpas. Det är icke någon ovanlig företeelse. Det skulle förvåna mig mycket, om icke det är åtskilliga ledamöter av denna kammare, som hemma i sina kommuner kommit i kontakt med detta spörsmål. Det är bara det, att man aldrig velat se det annat än i sin egen kommun, men man har icke velat se det med hänsyn till verkningarna för landet i dess helhet.

Emellertid är det ju icke bara så, att med det gamla systemet reservarbetarna ha fått ytterst låga inkomster på grund av reduktionen av grovarbetarlönen. Det är ju också ett faktum, att arbetslusten i regel vid arbetslöshetskommissionens företag — kanske med några undantag — har stått på nollpunkten. Det är ett faktum, att kommissionens arbeten bli, oavsett de s. k. sociala kostnaderna, omkring 21 procent dyrare än arbeten i allmänna marknaden. Det kan icke förklaras från någon annan utgångspunkt än den att själva metoderna för lönebestämmelserna ha mördat all arbetsglädje på dessa arbetsplatser. I annat fall skulle ju arbetena ha blivit billigare. Om arbetstakten varit rimlig och lönerna lägre än de äro i övrigt, borde ju arbetena ha blivit billigare. Men nu är det ett faktum, att de som sagt blivit, oavsett de sociala kostnaderna, omkring 21 procent dyrare än motsvariga andra arbeten. Även på den punkten skall det nu företagas justeringar. Det gäller då närmast ackordsbestämmelserna, för att man skall kunna få en annan arbetstakt även vid arbetslöshetskommissionens företag, och där skall nu ske en uppmjukning, som efter min uppfattning är av mycket, mycket stor betydelse.

Om jag sedan kommer till konfliktdirektiven, så veta vi alla, att de politiska striderna åtminstone två gånger varit i högsta grad koncentrerade på dem, och det är, som sagt en mycket betydande vinst, att dessa speciellt svåra irritationsmoment nu kunna, som jag hoppas, komma att försvinna.

Ja, om jag sålunda kan anse, att detta utskottsförslag är jämförelsevis tillfredsställande — det har bibehållit i stort sett mångsidigheten i den plan för arbetsanskaffningsprogrammet, som regeringen föreslog; det har, låt vara icke i samma utsträckning, bibehållit möjligheterna till en bättre köpkraft och det har bibehållit möjligheterna för kommunerna att kunna räkna på de arbetslösa, som få arbete, såsom skatteobjekt — så är det i alla fall något, man måste beklaga, och det är att icke *hela* den svenska riksdagen kunnat samlas om ett gemensamt sådant arbetsprogram. Jag anser mig icke kunna underlåta att här komma in på frågan om uppgörelsen med bondeförbundet ur andra synpunkter än dem, jag förut har dröjt vid. Det har väckt förargelse på många håll, och vi ha blivit utsatta för häftiga förebräelser vi socialdemokrater och bondeförbundarna för övrigt icke mindre, därför att det har träffats en uppgörelse, som samtidigt medför genomförandet av ett krishjälpsprogram för arbetarklassen och ett krishjälpsprogram för bondeklassen. Man har förklarat för oss, att vi ha svikit våra principer, att vi ha sålt — det ordet har kanske icke fällt i riksdagen ännu — våra gamla ståndpunkter för att köpa oss fördelar närmast åt fackföreningsvärlden. Ja, mina herrar, är detta sanning och är saken så enkel och klar, att man bara kan konstatera, att vederbörande ha bytt ko? I

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

själva verket ser jag på denna uppgörelse ur helt andra synpunkter. Det har sagts många gånger, att bondenöd betyder allmän nöd och icke minst arbetarnöd, och det ligger otvivelaktigt en sanning däri. Men jag vågar också påstå, att arbetarnöd betyder bondenöd. Jordbruket lever ej ensamt på att kunna anställa billig arbetskraft. Det lever väl framför allt på att till rimliga priser kunna sälja sina produkter. Och jag kan försäkra, mina herrar, att det sedan årtal har varit en ganska allmänt spridd uppfattning inom den svenska arbetarklassen — även om kanske icke *alla* ha omfattat den — att prisfallet på jordbrukets produkter har gått för långt och medfört nöd bland bönderna. Det är i alla fall väl omkring 50 procent av de svenska arbetarna, som städse ha kontakt med jordens brukare. De komma från torparhem, statarhem och småbondehem. De ha släktingar överallt ute på landsbygden, och de känna ganska bra till tillståndet där ute. Det finnes exempel på att stadsarbetare ha vägrat köpa produkter av bönder på torgen, som ha underbjudit sina konkurrenter. Det som har gjort, att det socialdemokratiska partiet har haft svårt att vara med om en serie åtgärder, som ha föreslagits från annat håll, är närmast det, att man har haft en känsla av att åtgärden, som föreslås, framför allt skapar ojämnhet i den hjälp, som lämnas. Ju mer man har att sälja, dess större blir hjälpen. Följaktligen var det alltid de stora bönderna, som inhöstade den stora fördelen av prisupphjälpande åtgärder, under det att de små bönderna knappast blevo hjälpta. Det fanns med andra ord ej ens en aning av en behovsprövning, som karakteriserade de hjälpåtgärder, som föreslogos från jordbrukarnas egen sida i regel. Men, om jag tager den andra punkten — om det nu är så, vilket jag tror är ett faktum för många bönders del, att de lida nöd och att de hotas på allvar med ruin, ja, mina herrar, var skulle en stor klass producenter finna bättre förståelse för ett nödtillstånd än inom arbetarklassen, där man vet sedan generationer vad nöd är? Om icke kammarens ledamöter erinra sig det, så vill jag själv fästa uppmärksamheten på hurusom jag i fråga om mjölkregleringen förra året uttryckligen förklarade, att vad jag önskade var blott ett uppskov. Det var icke ett principiellt avståndstagande, men jag tyckte, att ärendet var så illa förberett att man inte rimligen kunde beräkna konsekvenserna, varför jag ansåg det skäligt att skjuta upp denna sak till en urtima riksdag. Jag sade det uttryckligen här i kammaren. Det är icke så, att vi skulle vara emot varje reglering av försäljningen eller produktionen. Den allmänna förebråelsen mot oss har väl snarast varit den, att vi vilja alldeles för mycket reglera.

Emellertid finns det en annan synpunkt. Om en ekonomiskt jämförelsevis stark klass, som den svenska bondeklassen har varit, råkat ut för ett prisfall på produkterna, så bör icke det skaka den klassens ekonomi i allmänhet. Det kan naturligtvis hårt drabba enskilda jordbrukare, men ett sådant prisfall kan icke skapa ett stort *socialt* problem, om det blir tillfälligt, kortvarigt. Men om priserna sjunka undan för undan och det pågår år efter år, ja, då säger jag, att då har man rättighet att överväga, huruvida man vill vara med om vissa åtgärder, som man förut motsatt sig. Det är icke riktigt samma sak, om ett kortvarigt prisfall leder till konkurs för en del jordbrukare, som om ett långvarigt och, såvitt man kan döma, nästan ohejdbart prisfall pinar ut en av landets största befolkningsgrupper, därför att det pågår icke bara ett år eller två år utan tre och fyra år. Ty det är klart som dagen, att om även en tidigare ekonomiskt välställd grupp av medborgare efter en sådan period har råkat ut i sådana svårigheter, så blir problemet för vissa delar av bondeklassen, praktiskt taget, detsamma ur social synpunkt som det är för arbetarklassen. Jag kan icke neka till att jag naturligtvis hellre skulle sett en jordbrukshjälp efter andra metoder, åtminstone i vissa avseenden, men eftersom jag ej själv kan

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

prestera ett bättre förslag, ett förslag till andra metoder, som kanske i litet högre grad tog hänsyn till behovsprincipen, och eftersom jag är övertygad, att man ej bör dröja längre med hjälpen, är det ganska naturligt, att jag är villig att medverka till den. Härav kommer man från den politiska advokatytrens sida — det är redan gjort i andra kammaren i lördags — att draga den slutsatsen, att bondeförbundet hade icke alls behövt medverka till någon uppgörelse, ty socialdemokraterna skulle ändå varit med om dessa åtgärder till hjälp åt jordbruket, som de varit med om att votera i lördags, därför att det svarar mot deras övertygelse.

Ja, mina herrar, det finns två klasser, som lida nöd. Om man verkligen inbillar sig och söker inbilla Sveriges folk att det kunde gå så enkelt till, att man från deras sida, som i mitt tycke ändå uppenbarligen representera en ganska krass kapitalistisk åskådning, skall få diktera alla principer för arbetslöshetspolitiken, och att regeringen skall så att säga avstå från vad den betraktar som kärnpunkten i redan framlagda förslag till arbetslöshetshjälp men ändå vara med om åtgärder till förmån för en annan stor producentklass, då har man i alla fall ej förstått situationen. Det fanns, det kan jag lugnt säga, ingen annan väg att undgå en sannolikt ganska förödande politisk strid mitt uppe i den ekonomiska krisen än den väg, som denna uppgörelsen representerar. Om man föreställer sig på frisinnat eller liberalt håll, att det fanns en sådan väg, så är det ett misstag. Den fanns icke. Det frisinna partiet har ju förklarat sig praktiskt taget kunna vara med om dessa åtgärder ur omfattningens synpunkt. Man kunde varit med om bostadslån i städerna, bara man hade fått en kommunal borgen. När man icke fick den, ville man ej vara med. Och i stort sett, dock med ett par allvarliga undantag, då det gäller de kommunala beredskapsarbetena och då det gäller subventionsfrågorna, har man kunnat ansluta sig till programmet, men med en oeftergivlig fordran och denna oeftergivliga fordran var, att så snart grovarbetarlönen översteg 4 kronor, skulle en reduktion ske, en viss procentuell reduktion. För närvarande är grovarbetarlönen fastställd i 800 av landets kommuner, därav i 365 kommuner högst 4 kronor, däremot i 435 kommuner över 4 kronor. Nu har det sagts — jag vet icke, om det är sant — att man skulle på frisinnat håll kunnat reflektera på att gå ända upp till 6 kronor, där man icke skulle företaga någon reduktion av lönen. Det skulle betyda, att i endast 2 procent av dessa kommuner skulle reduktion hädanefter komma att äga rum. Det är nämligen 14 kommuner, som ha en grovarbetarlön överstigande 6 kronor. Man bryter sönder den princip, som man slåss för, och samtidigt förklarar man, att principen är oeftergivlig. Nu vill jag säga, att det att vi icke kunnat vara med om någon reduktion av grovarbetarlönen hänger samman med den uppfattningen, att man borde åstadkomma en ökad köpkraft bland reservarbetarna, och att man därför ej skulle avvika från regeringsförslaget i högre grad än att man ändrade den öppna arbetsmarknadens löner till den auktoritativt bestämda grovarbetarlönen. Men sedan frågar jag: varför skulle grovarbetarlönen reduceras t. ex. i storstäderna? Finns det någon reson i att man skulle reducera just där? Om man i Stockholm har en grovarbetarlön på t. ex. 9 kronor om dagen, den som nu är fastställd, kan en arbetare alltså komma upp i en inkomst på 2,700 kronor, under förutsättning att han har anställning varenda arbetsdag av året. Men jag undrar, huru många av de arbetslösa som kunna påräkna ens, om man på föreslaget vis utvidgar omfattningen, att få sysselsättning uti reservarbeten under varje dag av årets tolv månader. Å andra sidan måste jag ju säga, att de herrar, som anse, att detta är en farligt hög lön ur olika synpunkter, kunde ju göra ett försök att leva på den. Det kan hända, att när de hade försökt det under ett eller annat år i Stockholm, skulle de icke längre vara lika säkra på att 9 kronor om dagen i Stock-

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

holm är en lön, som man icke bör tolerera. Det får gärna för mig vara en olycka, att vi haorstäder och mycket dyra orter, men när vi nu faktiskt ha dem, varför skola då deras arbetare behandlas på ett annat sätt än de arbetare, som ha förmånen att bo på billigare orter? Det är ju i själva verket vad denna nya frisinnade princip betyder, i varje fall ur den arbetslöses synpunkt. Den där möjligheten fanns således icke. Ja, jag beklagar, och jag beklagar änyo, att man icke har kunnat samla bakom ett gemensamt program en ännu större del av riksdagen än man har lyckats. Och jag vågar säga, att det för det frisinnade partiets del är ganska egendomligt, att man inte har lyckats därmed, ty vad är det egentligen som skiljer oss och det frisinnade partiets representanter i särskilda utskottet? Om man gör en sammanställning av ifrågavarande siffror i budgeten för förra året och i den budget, som väl blir resultatet av riksdagens arbete i år, finner man, att det förra året beviljades — jag medger då, att beloppet är taget i den vidaste utsträckningen — 245 miljoner kronor, som hade karaktären av arbetsanslag i någon form. I år skulle det komma att beviljas anslag med precis samma karaktär på 379 miljoner kronor ungefär. Läger jag därtill exportkreditgarantien, 75 miljoner, och hantverkslånen, en miljon, kommer jag till en summa av 455 miljoner kronor. Enligt vad som framgår av de frisinnades reservation, kunna de vara med om varje öre av detta belopp med undantag av en miljon kronor, ty mera skiljer det sig inte på. Man har flyttat över ifrån arbeten i öppna marknaden till reservarbetena 15 miljoner kronor, samtidigt som man har minskat den öppna marknadens arbeten med 16 miljoner kronor. Det skiljer sålunda vad arbetenas omfattning beträffar på denna enda miljon kronor.

Vad konfliktdirektiven beträffar äro vi praktiskt taget ense. Sålunda är skillnaden mellan oss och de frisinnade, om jag nu undantager viss ändring i karaktären av somliga arbeten, vilket inte kan betraktas som någon väsentlig fråga, att de frisinnade betrakta det såsom ett oeftergivligt villkor, att grovarbetslönerna skall reduceras i vissa orter, där grovarbetslönerna äro höga. De äro ju inte höga på grund av någon tillfällighet, utan det sammanhänger med samhällets hela struktur, att de äro höga där. Jag måste för min del säga, att jag tycker det är egendomligt, att de frisinnade ansett sig vara tvungna att på grund av denna lilla skillnad ställa sig utanför möjligheterna till ett samförstånd, som ju skulle ha haft den mycket gynnsamma effekten, att det hade blivit en mycket betydande majoritet i den svenska riksdagen bakom det program, som jag i alla fall hoppas kommer att genomföras.

Vad högern beträffar ligger det naturligtvis litet annorlunda till — inte i fråga om omfattningen, ty i det avseendet har högern förklarar sig vara med om närmare 400 miljoner kronor, så att där är skillnaden ungefär 57 miljoner kronor, uppkommen väsentligen för den öppna marknadens arbeten. Det är ett stort belopp — det är inte fråga om annat — men man kan verkligen undra, om det är tillräckligt stort ändå, för att man skulle behöva splittra den svenska riksdagen i den saken. Allvarigare, det måste jag ju medge, är naturligtvis frågan om direktiven, ehuru direktiven inom ramen av dessa jättelepp endast komma att röra en mindre summa — stor nog för all del, men ändå en mindre summa.

Ja, jag beklagar, som sagt var, att man inte kunnat komma till en mera allmän uppgörelse, och jag beklagar det icke minst, därför att jag ju alltjämt hoppas, att det låg allvar bakom deklarationerna om önskingarna om samförstånd vid riksdagens början.

Men, mina herrar, den socialdemokratiska regeringen har med hänsyn till önskvärheten av att åstadkomma ett samförstånd, såsom jag har försökt visa

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

i dag, gjort mycket betydande eftergifter även i fråga om sitt arbetslöshetsprogram. Vi ha avstått ifrån anspråket på den fria marknadens löner för den del av arbetslöshetspolitiken, som faller under arbetslöshetskommissionen. Vi ha varit med om att pressa ned summorna på ett belopp av omkring 37 miljoner kronor. Jag tror inte, att man med fog kan säga, att det ifrån regeringens sida har förts något slags politik, som betyder, att den ville köra huvudet i väggen, men å andra sidan måste det ju finnas en gräns. Det är en gammal vana av den svenska riksdagen att söka tvinga regeringarna till uppgörelser, som innebära en förfuskning av vad de önskat och velat. Det är en gammal dålig vana. Den har sannerligen inte lett till att regeringsmaktens auktoritet har blivit hävdad. Det hade måhända varit angenämt för partipolitiska spekulanter, men det hade icke varit nyttigt för landet, om regeringen gått med på en uppgörelse, som sedermera med någon reson kunnat karakteriseras som en kapitulation på avgörande principiella punkter. Och jag vill tillåta mig att fråga de grupper inom riksdagen, som nu smäda den s. k. kohandeln och som stå utanför denna uppgörelse: vad var det egentligen ni ville? Ville ni ha frågorna så lagda, att regeringen antingen måste förklara, att den icke kunde acceptera förslaget till lösningar, eller att den skulle ha gått med på lösningar, som den ansåg vara principiellt oriktiga, med påföljd att under det kommande året regeringen skulle springa gatlopp i hela den svenska pressen, därför att den, när den framlade sina förslag, förklarade, att det vore vad den önskade, och den sedan tvingades av en majoritet i riksdagen att acceptera ett förslag i stället, som på avgörande punkter stod principiellt i strid med vad den från början hade föreslagit.

Vi ha kunnat acceptera arbetslöshetskommissionen, därför att direktiven ha förändrats; vi ha kunnat acceptera lönebestämmelserna, därför att de i varje fall betyda en förbättring av lönerna, men att icke — annat än på sådana punkter, där den enklaste sociala medkänsla måste säga, att nödhjälpslönerna voro orimligt låga — kunna nå någon förbättring alls i fråga om lönebestämmelserna, för den övriga delen av dem som äro hänvisade till reservarbeten, det hade för regeringen varit omöjligt att acceptera. Det fanns icke en uppgörelse möjlig med regeringen och därmed väl också med regeringens parti, vilken innehållit sådana oacceptabla villkor som t. ex. detta om fyrakronorsgränsen eller överhuvud taget någon reduktion av grovarbetarlönen.

Det finns emellertid en omständighet till för denna uppgörelses kritici att besvara: vad skulle det ha hänt i vårt land, om en uppgörelse *icke* hade träffats? Låt oss säga, att socialdemokraterna hade ställt sig på herr Örnes ståndpunkt och förklarat det vara fullkomligt omöjligt för dem att söka genomföra dessa förslag om jordbrukshjälp, som riksdagen nu har beslutat. Ja, det kan ju hända, att det blivit ett regeringsskifte, ett enkelt regeringsskifte. Därom kan man kanske inte med någon absolut säkerhet uttala sig. Mina her- rar, tro ni — jag ställer frågan öppet — tro ni, frågar jag, att det hade varit nyttigt för vårt land några månader efter ett val av den karaktär, som 1932 års val hade, att återigen på grund av tvister om arbetslöshetsfrågorna köra iväg en socialdemokratisk regering, med den mycket självklara följden, att den djupgående politiska splittringen hade kommit att fortsättas? Nu är det min övertygelse, att om det har funnits partier, som ha spekulerat på att få till stånd ett enkelt regeringsskifte och därför önskade få sådana förslag till uppgörelse, som den nuvarande regeringen icke kunde acceptera, så ha de totalt misstagit sig. Jag tror nämligen inte, att regeringen hade varit villig att utan vidare vika från sina platser. Det är min övertygelse, att vi hade gått rakt in i en ny politisk kraftmätning, en ny politisk strid, som kanske hade

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

blivit svårare än *någon* föregående politisk strid i detta land. Man borde också se den konsekvensen i ögonen på de håll, där man i mitt tycke har tagit alltför lättsinnigt på frågan om en uppgörelse.

För min del är jag övertygad om att det är till gagn för vårt land, att en sådan politisk strid har kunnat undvikas. Det finns ledamöter i denna kammar, som tro, att en sådan utgång av riksdagsbehandlingen i år av de stora krisfrågorna skulle ur demokratiens och parlamentarismens synpunkter hava varit den lyckligaste. Ni få ursäktat mig, om jag vågar tro raka motsatsen, om jag vågar tro, att när man har hundra tusentals människor i nöd, så tacka de icke en riksdag, som skiljes åt i en häftig politisk strids tecken i stället för att fatta ett beslut, som bland dessa hundratusentals människor väcker en smula hopp om att de skola befrias ur sitt nödtillstånd. Det är inte på det sättet, att demokratin i andra länder har gått under på beslut, som ha hjälpt människorna. Vad demokratin har gått under på i andra länder, det har varit dess oförmåga att samla krafterna till de nödiga krafttagen emot nöd i landet. De människor, som för, låt mig säga, den reducerade reservarbetarlönens princip beträffande de högsta grovarbetarlönerna ville kasta landet in i en politisk strid, det är de, som skulle ha tjänstgjort såsom den svenska demokratiens dödgrävare, och inte vi, som ha lyckats ernå en uppgörelse, vilken åt olika håll ger hopp åt människor, som befinna sig i en förtvivlad belägenhet.

Jag vågar för min del säga, att om det svenska samhället skall lyckas undgå svårartade prövningar av samma karaktär som andra länder ha kommit att genomgå, så beror det framför allt på om det kan skapas majoriteter i den svenska riksdagen, beredda att fatta just sådana beslut, som fattades i lördags och som jag hoppas skola komma att fattas i dag. De, som tro, att demokratin räddas genom ett benhårt fasthållande vid doktriner med risk, att detta benhårda fasthållande vid doktriner låter människorna fortsätta att lida brist och nöd, utan att det verkligen skulle behövas, de ha efter min mening mycket ringa kontakt med det levande livet ute hos det svenska folket.

Jag är för min del övertygad om, att den överväldigande massan av Sveriges folk icke utan tacksamhet kommer att se upp till en riksdag, som har visat förmåga av positiv handling i stället för negativ strid. Det är inte motsatsen, som kommer att inträffa. När människor befinna sig i nöd under en allvarlig kris, tror jag inte man tröstar dem genom att till den ena parten säga: »Ja, ni svälta, därför att det finns eviga principer, och ni få trösta eder med att ni svälta fullkomligt principenligt!» Jag tror inte heller, att den andra sidan tröstas något nämnvärt genom att man säger till den: »Ja, ni bli ruinerade, men, herre gud, ni bli ruinerade enligt gamla och av oss städse hävdade principer.»

Jag tror inte, att Sveriges folk skulle förstå detta, och jag tror, att man skulle ha försett med mycket god näring jordmänen för agitationen från de rörelser, som nu äro i gång för att riva sönder demokratin, om de kunna, och för att förstöra parlamentets anseende även i vårt land, ifall denna riksdag skulle ha åtskillts, utan att, som sagt, kunna samla sig till verkligt positiva beslut, som betyda, att människor i nöd bli hjälpta.

Herr Trygger: Herr talman, mina herrar! Jag skall inte nu vid detta tillfälle ingå i något bemötande av åtskilligt, som herr statsrådet och chefen för socialdepartementet har sagt, ty han framförde ett så stort material, att det skulle krävas, för det första, rätt lång tid för att ordna det och, för det andra, ännu längre tid för att närmare kunna överväga det lämpliga svaret på vad han yttrade. Jag skall inskränka mig, såsom jag hade tänkt ifrån

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

början, till att här framlägga de allmänna synpunkter, som jag lagt på hela detta stora arbetslöshetsproblem.

Då jag tagit del av dessa många och omfattande förslag i fråga om arbetslösheten, som av regeringen framlagts för årets riksdag, har jag icke undgått att förvånas över den energi, varmed regeringen riktat sig mot arbetslöshetens följder, och den ringa förståelse, med vilken regeringen tager ställning till dess verkliga orsaker och till de medel, som kunna vara ägnade att undanröja de senare. Visserligen har regeringen för skapandet av arbetstillfällen föreslagit åtgärder, som enligt dess mening samtidigt skulle bryta depressionens makt, men, såsom jag i det följande närmare skall utveckla, äro dessa åtgärder, därest man icke tänker blott för stunden, mera ägnade att fastläsa arbetslösheten än att bemästra dess djupare liggande orsaker.

Näringslivets förmåga att erbjuda arbetstillfällen beror väsentligen på dess konkurrenskraft, och denna i sin ordning har till förutsättning, att de producerade varorna kunna tillverkas till en kostnad och följaktligen säljas till ett pris, som framlockar köpare. Äro produktionskostnaderna för höga i jämförelse med dem, som förekomma hos våra konkurrenter, måste de bringas ned, även om detta skulle för någon tid innebära för en var avsevärda upppoffringar. En bland de mera betydelsefulla produktionskostnaderna är själva arbetslönen. En sådan av ej mindre vikt är den skattebörda, som vilar på näringslivet. Å andra sidan är sparsamheten den faktor, som ger näringslivet luft under vingarna. Varje arbetslöshetspolitik, som inverkar stegrande eller fastläsande på arbetslönerna, som medför tryckande skatter eller minskar hos folket villigheten att spara, är enligt min mening dömd att misslyckas.

Huru ställer sig emellertid regeringen till dessa spörsmål? Vilken är regeringens ställning till löneproblemet, vilken till skattebördan, vilken till spar-kapitalet? Svaret på dessa frågor kan icke bli annat än det, att regeringen, att döma av dess förslag, står främmande för lönefrågans betydelse för landets näringsliv, står likgiltig för skatternas storlek samt saknar klar uppfattning angående de omständigheter, som hos folket inverka på dess benägenhet att spara.

Den djupare orsaken till denna regeringens ställning är, såvitt jag förstår den, att regeringen icke insett, var den kraftkälla finnes, ur vilken samhället har att hämta förmåga att komma till rätta med de krav, som icke blott under normala förhållanden utan alldeles särskilt under en period av ekonomisk nedgång på så gott som alla områden ställas på samhället. Meningarna äro för visso delade, var denna kraftkälla är att söka. Enligt en uppfattning är kraftkällan att finna hos staten, kommunen och annan dylik samfällighet. Enligt en annan är det hos de enskilda medborgarna, var och en inom den sfär, där han utövar sin verksamhet, som samhällets ekonomiska kraftkälla ligger. Den förra meningen vilar, medvetet eller omedvetet, på ett identifierande av samhället och det s. k. allmänna, framförallt staten. Den senare åter utgår ifrån att stat, kommun och annan dylik samfällighet visserligen ha synnerligen viktiga funktioner inom samhället, men att dessa i stort sett, om man bedömer saken uteslutande från ekonomisk synpunkt, företrädesvis ha karaktären av betydande utgiftsposter i de enskildas ekonomi. Det allmännas sunda budget är för visso av utomordentlig vikt även för nationalhushållningen, men är dock något sekundärt i förhållande till den sistnämnda. Nationalhushållningen vilar på den enskildes karaktärsstyrka, hans eget intresse, hans kunskaper, hans initiativ, hans arbetskraft, hans uthållighet, hans sparsamhet och framförallt hans övertygelse, att vad han offrar för samhället verkligen kommer till en god användning. Här ha vi enligt min mening den

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

källa, ur vilken kraft måste hämtas, särskilt när nationalhushållningen skall sättas i stånd att övervinna utomordentliga påfrestningar.

Är detta riktigt, torde det vara obestriddt, att vad de enskilda på det ekonomiska området icke utan förlust, ja ruin, kunna åvägabringa, det kan icke heller staten verkställa, utan att samhället träffas av samma ödesdigra följder. Detta är lika uppenbart, som att första våningen i ett hus icke kan vara mera bärkraftig för de följande våningarna än själva byggnadsgrunden, vilken ju bär upp dem alla. Då man förnekat detta, har det, såvitt jag förstår, berott därpå, att man vid uppskattningen av statens verksamhet lagt in i denna en mystisk kraft, som skulle göra, att en i sig skadlig åtgärd förändrar denna sin karaktär, om den vidtages av staten, men bibehåller sin äventyrlighet, om den företages av en enskild. På liknande sätt har man mystifierat kommunens eller annan dylik samfällighets ekonomiska möjligheter.

Den fråga, som vi i belysningen av vad nu sagts närmast ha att behandla, är, som sagt, den stora arbetslösheten. Även om de angivna siffrorna på de behövande icke äro fullt tillförlitliga, då säkerligen flera begagna sig av situationen för att få understöd, så är det dock obestriddt, att arbetslösheten hos oss varit och ännu är synnerligen omfattande. Klart är, att i en ekonomisk världssituation som den nuvarande en massarbetslöshet i många avseenden beror på omständigheter, över vilka vi ej kunna göra oss till herrar, men lika säkert är, att ett stärkande av vårt näringsliv och därigenom en minskning i arbetslösheten kunna befordras genom en med försiktighet och klokhet gjord anpassning med hänsyn till den situation, i vilken våra näringar för närvarande befinna sig.

I fråga om exportindustrierna borde det sålunda för var och en vara påtagligt, att arbetslönerna på olika stadier av varans tillverkning äro av väsentlig betydelse för frågan, om eller huru mycket vi i konkurrensen med andra folk kunna avsätta på den utländska marknaden. Minskas omsättningen, blir detta i sin ordning en ytterligare orsak till produktionens fördyrande, då företagets allmänna omkostnader bli att fördela på en alltmera förminskad produktion. Resultatet blir således en ökad svårighet för varornas försäljning och därmed en minskad användning av arbetskraft. Vad nu sagts om exportindustrien har ock i det hela tillämpning på hemmaindustrien, vars lönenivå i sin ordning inverkar på den förras. Inom hemmaindustrien har man emellertid en möjlighet att genom tullar och dylika åtgärder hålla upp varupriserna och sålunda låta bördan av de höga arbetslönerna till en del falla på konsumenterna. Otvivelt är emellertid, att konsumtionen även av dessa varor i så fall kan komma att i avsevärd mån minskas och därigenom föranleda en inskränkning jämväl i företagets användning av arbetskraft. Man kan således, såvitt jag förstår, icke undgå att erkänna, att arbetslösheten i väsentliga avseenden kan föranledas av en för hög lönenivå. Då man söker medel mot arbetslöshetens överhandtagande, böra strävandena följaktligen rikta sig på lönenivåns sänkande, där denna är för hög. Och under alla omständigheter bör man taga sig till vara för att vidtaga åtgärder, som äro ägnade att fastläsa en hög lönenivå eller rent av verka till ytterligare höjning av densamma.

Orsakerna till arbetslösheten må nu vara de ena eller andra. Den utgör ju ett obestriddt faktum. Huru skola vi kunna bemästra densamma? Jag har redan vid angivandet av en av dess viktigaste orsaker visat ett medel för dess bekämpande: näringslivets stärkande genom minskandet av dess produktionskostnader. Regeringen åter har bagatelliserat ett dylikt förslag och förordat, att man med ett djärvt grepp skall omedelbart angripa själva den depression, som nu vilar över näringslivet. Staten skall därvid taga ledningen

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

och genom skatter och lån bereda sig erforderliga medel för att finansiera de företag, som således skulle ge sysselsättning åt de arbetslösa. För att dessa samtidigt såsom konsumenter må erhålla den största möjliga köpkraft, har man gått in för löner, som gälla i den allmänna marknaden och som genom sin storlek allt mer och mer förlamat den privata näringsverksamheten. Vore produktions- och arbetslöshetsproblemen så enkla att lösa, som man sålunda antagit, kunde man med skäl anse sig ha funnit Columbi ägg. Det fordrades blott att trots depressionen gå för fullt; producera, konsumera och leva lyckliga dagar. Huru kommer det sig, att enskilda näringsidkare icke följt denna ekonomiska vishetsregel? Svaret är, att erfarenheten, en bitter erfarenhet, lärt dem, att ett ekonomiskt företag måste vid slutet av ett verksamhetsår få tillbaka det rörelsekapital, som behövs för att utgöra drivkraften i ett följande års verksamhet. I annat fall står man inför bankrutt.

Mot detta resonemang har man från socialdemokratiskt och ännu mer från kommunistiskt håll invänt, att det blott är den eländiga privatkapitalistiska samhällsordningen, som är underkastad en dylik olägenhet. Ruckade man på denna ordning, låte man staten genom lån eller beskattning draga åt sig det inom landet tillgängliga rörelsekapitalet, ersatte man den enskildes försagdhed med en regerings, särskilt en socialdemokratisk regerings, och dess tillskapade nämnders och sakkunnigas djärva gosselynne, så måste enligt dessa statsoptimisters mening depressionen vika och alla hjul börja rulla med stigande fart. Redan i det föregående har jag tagit principiell ståndpunkt mot denna uppfattning. Nu vill jag tillägga, att även den nuvarande regeringen, som lagt sitt program i enlighet med angivna uppfattning, synes mig utgå ifrån att programmet i själva verket har till förutsättning för sin riktighet, att vi icke i fortsättningen stå inför större svårigheter än för närvarande. »Skulle likväl en ytterligare krisskärpning inträffa», heter det i statsverkspositionen, »bleve läget så extra ordinärt, att de finansiella åtgärder, varmed man finge söka bemästra situationen, icke för närvarande kunna planläggas.» Jag vet inte, men kanske har man tänkt sig en socialistisk eller kommunistisk planhushållning!

Man kan verkligen med skäl fråga, varpå regeringen kan stödja sin åsikt, att depressionen hos oss nått sin höjdpunkt. Detta stöd skulle väl vara dels att skäl förefunnas för antagandet, att världsdepressionen snart skulle ge vika, och dels att de särskilda anledningarna till våra svårigheter efter något år skulle vara undanröjda eller åtminstone förminskade. I förra avseendet vågar åtminstone icke jag för min del hysa några ljusa förhoppningar. I det ena landet efter det andra kämpar alltså ekonomiskt sunt förnuft mot politisk opportunism, och mycket talar för att det kommer att dröja länge, innan det förra avgår med segern. Med avseende på våra speciella förhållanden åter vill jag avhålla mig från att närmare karakterisera regeringens ställning i den kamp mellan sunt förnuft och politisk opportunism, som även hos oss föres. Enligt min mening har regeringen i sina förslag offrat mycket åt den senare. Huru mycket bättre skulle icke resultatet bliva, om man icke minst vid arbetslöshetens bekämpande i stort sett fullföljde den mera blygsamma politik, som hos oss hittills givit tillfredsställande resultat, och varit en heder för Sveriges statsmakter! Men huru skulle ett sådant förfarande verka politiskt för den, som tillämpade det? Svaret är följande.

I en depressions- och arbetslöshetsperiod av den omfattning som den nuvarande delar samhället helt naturligt upp sig mera än förut i ett flertal större eller mindre intressegrupper. Dessa grupper äro icke underavdelningar i det ena eller andra politiska partiet, ehuru vissa av dem företrädesvis ligga inom ett visst parti, utan de genomflyta ofta gränserna mellan de olika par-

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

tierna. Följden av detta förhållande är den, att spelrummet för en demagogisk politik blir väsentligen förstorat. Genom löften åt så många som möjligt av dessa grupper, särskilt de större, blir t. ex. en socialdemokratisk regering i tillfälle att vinna ett visst stöd för sin älsklingstanke, statssocialismen, åtminstone minska motståndet mot densamma, den må från samhällets synpunkt vara än så förkastlig. Den enskilde känner var hans sko för ögonblicket klämmer, och detta grumlar hans omdöme om en föreslagen åtgärds skadlighet på längre sikt och med avseende på det helas berättigade intressen.

Men politiken kan ock i ett annat avseende spela in i en ekonomisk situation, så känslig som den nuvarande. Av partipolitiska skäl kan en regering, även där den har en riktig uppfattning angående den ekonomiska politik, som i visst avseende borde följas, förledas att icke direkt realisera detta ekonomiska program, utan på omvägar, visserligen i och för sig ganska farliga, åvåga bringa samma resultat, därest de härskande grupperna inom partiet i ett rättlinjigt förfarande skulle se ett åsidosättande av sina speciella intressen. Man skulle kanske, för att taga ännu ett exempel, inom ledningen för det socialdemokratiska partiet efter all valagitation icke våga att säga ifrån till fackföreningarna och deras medlemmar, att de måste vara beredda att gå in på en väsentlig lönenedsättning, för att åtminstone i någon mån komma till rätta med arbetslösheten och depressionen. Man föredroge därför att förklara den nuvarande krisen vara en kapitalismens kris. Ja, man har verkligen på mycket framstående socialdemokratiskt håll icke dragit i betänkande att hänvisa till den ryska nationalhushållningen och samtidigt uttalat, att med avseende på arbetslösheten måste erkännas, att Ryssland stode sig mycket bättre än de kapitalistiska länderna. Det är mig ofattligt, att man kan göra ett dylikt uttalande utan att samtidigt rekommendera den ryska svältlönenivån för alla industriens och jordbrukets arbetare. Nej, långt ifrån att göra detta, har man gått in för avskaffandet av de normer, som hittills varit bestämmande för betalningen av de arbeten, som man anordnar i de arbetslösas intresse, och föreslår i stället en skiftande mångfald s. k. beredskapsarbeten, som äro avsedda att till allmänna marknadens höga löner absorbera ett avsevärt antal arbetslösa, medan de övriga liksom hittills skulle hänvisas till kontantunderstöd.

Enligt min mening skulle ett genomförande av regeringens framlagda program i dess helhet slutligen få en verkan, i jämförelse med vilken alla dess övriga skadliga verkningar framstå såsom relativt oväsentliga. Denna verkan är, att om den politik, för vilken de föreslagna åtgärderna äro ett uttryck, fullföljes, kunna de icke undgå att medföra en undan för undan fortgående nedsättning i den svenska kronans värde. En inflation i vårt penningväsen blir andra akten i den tragedi, vars första akt är regeringens arbetslöshetspolitik, därest den kommer till genomförande. Vad det innebär, att ett lands valuta, lösgjord från guld, kastas ut på marknaden för att kanske en dag falla ned till en bråkdel av dess förra värde, behöver jag ej här utveckla. Fråga innehavare av de cirka 3 miljarder besparingar, som finnas i våra sparbanker — bland dessa äro säkerligen flera socialdemokrater — huru de skulle ställa sig till frågan om kronans ytterligare fall till hälften, tredjedelen, kanske femtedelen av dess gamla guldvärde! Rikta samma fråga till ägare av livräntor, livförsäkringar och pensioner, till banksättare, till högre och lägre befattningshavare! Spörj även efter uppfattningen i denna fråga hos våra kapitalstarka fackföreningar! Ja, rikta frågan till sist till hela skaran av de organiserade arbetarna och bed om ett svar, huruvida de anse sig betjänta av en väsentlig myntförsämring! Finns det någon här i denna församling, som tvekar om vilka svar som skulle avgivas från alla dessa medborgare?

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

De förslag regeringen nu i enlighet med sin inställning till arbetslöshetsproblemet utarbetat kräva för arbeten till motverkande av arbetslösheten samt för bekämpande i övrigt av arbetslösheten ett belopp av i runt tal 215 miljoner, av vilka 160 miljoner skulle användas för arbeten, företrädesvis s. k. beredskapsarbeten, till samma löner som å den öppna arbetsmarknaden samt 20 miljoner till kontantunderstödsverksamhet. Därmed skulle det hittillsvarande systemet för statlig verksamhet till arbetslöshetens bekämpande under arbetslöshetskommissionens ledning, vilket system principiellt bygger på statliga och statskommunala arbeten till väsentligt lägre löner än de vanliga lönerna, avvecklas och därefter övergivas.

Utskottet, som delar regeringens uppfattning, att arbetslinjen alltjämt bör vara grundläggande för vår arbetslöshetspolitik och som även lägger huvudvikten vid arbeten på den fria marknaden, förordar emellertid bibehållandet av vissa arbeten på reservarbetslinjen, dock med åtskilliga förändrade och försämrade bestämmelser angående dessa reservarbeten. Utskottet begränsar emellertid beloppet för arbeten på allmänna marknaden till 100 miljoner och för statliga och statskommunala arbeten till 55 miljoner och beräknar, att därigenom skulle kunna sysselsättas tillsammans omkring 74,000 arbetare. Därvid är dock att beakta, att kommuner och andra för nämnda ändamål vinnande beräknas bidra med omkring 132 miljoner. Tillsammans skulle således, fränsett rent kommunala reservarbeten, ett belopp av cirka 287 miljoner komma till användning för skapandet av arbetstillfällen för de oförvällat arbetslösa. Utskottet anser sig härmed ha åstadkommit samma arbetseffekt för en anslagssumma på arbetslinjen av 155 miljoner, för vilken enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle ha åtgått 190 miljoner. Den ytterligare statliga eller statsunderstödda hjälpverksamheten skulle ske dels genom bidrag till kontantunderstödsverksamheten till ett belopp av 25 miljoner, dels ock genom vissa särskilda åtgärder till ungdomsarbetslöshetens bekämpande.

I detta sammanhang kunde man ifrågasätta att till närmare granskning upptaga frågorna om de s. k. konfliktdirektiven och om arbetslöshetens storlek vid reservarbeten, liksom ock i de fall, då hänvisning sker till arbete, som kan förekomma i sammanhang med begäran om kontantunderstöd eller understöd på grund av arbetslöshetsförsäkring. Sättet för dessa frågors lösning är av oerhörd betydelse på grund av att därav beröras statens neutralitet vid arbetskonflikter samt nödhjälpens inverkan på den fria lönebildningen på arbetsmarknaden och på arbetarnas benägenhet att från reservarbete övergå till arbete i allmänna marknaden. Dessa frågor torde dock lämpligast upptagas till behandling vid specialdebatten. Jag kan emellertid icke underlåta att vid detta tillfälle säga några ord angående den underhandsuppgörelse, kallad kohandel — enligt min uppfattning rättare kallad hästbyte, eftersom båda parterna troligen till sist skola finna sig ha gjort en dålig affär —, som skett mellan medlemmar av bondeförbundet och regeringen och som blivit av avgörande betydelse för det förslag, som utskottet i hela arbetslöshetsfrågan, fränsett arbetslöshetsförsäkringen, nu framlagt för riksdagen. Denna mera privata överenskommelse har omöjliggjort en samförståndslösning av hela detta stora problem och samtidigt mynnat ut i ett förslag, som saknar principiell bärlighet och samtidigt i väsentliga stycken genomfört för vårt näringsliv ytterst betänkliga delar av regeringsförslaget. Jag skall icke nu upptaga denna sida av saken utan hänvisar till de av herr Johansson i Fredrikslund m. fl. i särskilda utskottets utlåtande nr 17 avgivna reservationer, vilka av dessa herrar komma att vidare utvecklas inför riksdagen. Där emot anser jag det vara ett behov att yttra några ord angående den form för parlamentariskt arbete, som vid nämnda överenskommelses uppgörande

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

blivit använd och som, därest den skulle vinna fotfäste med avseende å samarbetet mellan regering och riksdag, är ägnad att undergräva det parlamentariska livet i vårt land. Ett faktum är, att regeringschefen, samtidigt som han underhandlade med samtliga de borgerliga partiernas bemyndigade representanter angående villkoren för en samförståndslösning, förde hemliga förhandlingar särskilt med vissa av bondeförbundets medlemmar. Resultatet av dessa förhandlingar uppenbarade sig plötsligt genom offentliggörandet av en på de viktigaste punkterna gjord allmän uppgörelse. För min del förmenar jag ej en regering att använda hela sin kraft för att kunna genomföra de förslag, som den anser för landet nyttiga, även om jag själv skulle finna dem samhällsskadliga. Men vad jag måste anse otillständigt, det är, att en regeringschef nedlåter sig till ett handlingssätt, som enligt erkänd internationell kodex måste anses strida mot vad man vill finna hos en gentleman. Skulle statsministern, herr Westman och övriga, som deltog i nämnda affär, verkligen hålla för möjligt, att t. ex. skaparen av det socialdemokratiska partiet, Hjalmar Branting, kunnat låna sin person till ett sådant handlingssätt? För min del tror jag det ej. Branting insåg alltför väl, att även en rikt utrustad människa kommer till korta, om hon i viktiga ögonblick av sitt liv icke låter sin inre känsla för rätt och sanning pröva och väga de metoder och förslag, som skarpsinne och beräkning kunna ha uppgjort. Detta om detta.

Jag övergår nu till att säga några ord om förslaget till arbetslöshetsförsäkring, icke för att införa detta i debatten till avgörande utan för att redan på detta stadium därigenom ytterligare belysa och kritisera den syn på arbetslöshetsproblemet och särskilt på löneproblemet, som regeringen genom hela knippet av framlagda förslag rörande arbetslösheten visat sig ha. Vad man än i övrigt må säga om lämpligheten av bidrag från statens sida till en dylik försäkring, otvivelaktigt är, att staten därigenom ger arbetarna ett handtag, som för dem medför ökad kraft i kampen för bibehållande av högsta möjliga lönenivå. Denna statshjälp må från början lämnas i en relativt blygsam omfattning, men omständigheternas egen makt kommer den att vid starkare påfrestningar spränga de gränser, som för försäkringen blivit utstakade. Den risk, som en arbetslöshetsförsäkring avser att täcka, är i själva verket icke försäkringsbar i vanlig mening, då försäkringstagarna kunna såväl individuellt som kollektivt utvidga densamma storlek. Då staten en gång engagerat sig i en dylik försäkring, kan även, vad den frivilliga försäkringen angår, liksom erfarenheten bekräftat beträffande den obligatoriska, hela anordningen slutligen utmynna i ett system med automatisk utbetalning av understöd utan behovsprövning och utan annan garanti för de arbetslösas arbetsvillighet än anlitaandet av en offentlig arbetsförmedling, som särskilt under mera omfattande arbetslöshet säkerligen bleve av föga effektivitet.

Att arbetarna genom egna medel skaffa sig en rätt till understöd i viss utsträckning vid arbetslöshet, är förvisso lofvärt, och den ökade styrka, som de därvid vinna i eventuell lönestrid, är lika berättigad som den, vilken arbetsgivaren förskaffar sig genom en klok och ekonomisk förvaltning av sitt företag. Åtskilliga av våra fackföreningar ha också ansett det vara i arbetarnas intresse att skapa särskilda arbetslöshetskassor för sina medlemmar. Men att staten med skattemedel skall utvidga denna rätt — märk *rätt!* — till understöd, som försäkringen innebär, måste betraktas som en avvikelse från den opartiska ställning, som staten i ett rättssamhälle har att beträffande arbetsförhållandena intaga. En helt annan sak är, att vid arbetslöshet det allmänna har en moralisk skyldighet att efter måttet av sina krafter lämna den hjälp till de arbetslösa, som för dessa prövas vara ett oavvisligt behov.

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

Redan på dessa skäl måste jag ställa mig principiellt avvisande mot en statssubventionerad arbetslöshetsförsäkring. Dessa betänkligheter vinna ökad styrka, när fråga är om ett förslag, sådant som det av regeringen framlagda. Den förordning om erkända arbetslöshetskassor, som Kungl. Maj:t underställt riksdagens prövning, ger åtminstone mig det intrycket, att frågan mindre gäller en social försäkring av *alla* lönearbetare, som vilja, medan de hava arbete, genom egna avgifter förskaffa sig en rätt till ett visst understöd vid inträdande arbetslöshet, än ett stärkande genom betydande statsbidrag av arbetslöshetskassor, som fackförbunden redan bildat eller äga särskilda möjligheter att ytterligare bringa till förverkligande. Den atmosfär, i vilken förslaget har sin varelse, de begrepp, vilka i förslaget komma till uttryck, den utan tvivel berömvärda fackföreningserfarenhet, som genomsyrar de givna bestämmelserna, allt detta förräder, att förslaget är en fackföreningstanke, som i statlig omklädnad och med statlig hjälp avser att ge fackföreningarna ett direkt och effektivt stöd för den av dem bedrivna lönepolitiken.

För min del inser jag till fullo det gagn, som en lojalt skött fackföreningspolitik kan erbjuda för arbetsförhållandena i ett land. Men å andra sidan måste beaktas den frestelse till missbruk och fara för näringslivet, som uppstode, om genom statssubvention till arbetslöshetskassorna fackföreningarna bereddes ökad möjlighet att driva igenom överdrivna löneanspråk, motsätta sig nödig nedsättning av arbetslönen eller förminska den nödvändiga rörligheten hos arbetskraften. Enligt min mening skulle förslagets antagande innebära ett ständigt hot mot vårt näringsliv och kunna leda till en bestående rubbning av landets västånd.

Vilken ståndpunkt man emellertid än må intaga till frågan om en statsunderstödd arbetslöshetsförsäkrings berättigande, synes det mig obestridligt, att en dylik försäkring under inga omständigheter bör genomföras under nuvarande världsdepression, då en verklig massarbetslöshet gör sig gällande även i vårt land. I en sådan situation är det vår plikt att helt inrikta det allmännas krafter på att bringa hjälp i denna nöd, och dessa krafter äro sannerligen icke större än att de äro fullt behövlige för denna uppgift. Att nu binda sig vid en försäkring, som rätt snart kommer att kosta staten betydande belopp, omkring 16 miljoner kronor, men som för närvarande skulle i kampen mot arbetslösheten vara utan all verkan, kan icke anses innebära ett riktigt avvägan- de av förhållandet mellan medel och mål.

Man kan icke neka till att utskottet föreslagit vissa förbättringar i den av regeringen framlagda propositionen om erkända arbetslöshetskassor, liksom att utskottet visat känsla för rätt och billighet genom att avstyrka propositionen om bidrag från arbetsgivare till betalande av alla statens kostnader för den av arbetslöshetsförsäkringen föranledda ökade kostnaden för den offentliga arbetsförmedlingen liksom ock för statens förvaltningsbidrag till de erkända arbetslöshetskassorna. I fråga om de ändringar till det bättre, som gjorts i utskottets förslag, vill jag särskilt påvisa bestämmelserna, att grunderna för statssubventionen till de erkända arbetslöshetskassorna skola meddelas i en av Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt antagen förordning och att förutsättningen för erhållande av understöd, daghjälp, som utgår för högst 120 dagar under loppet av 52 på varandra följande veckor, modifierats därhän, att den försäkrade inbetalat 52 resp. 26 veckoavgifter under en tid före arbetslöshetens inträdande, som med en tredjedel understiger vad i propositionen föreslagits. Sistnämnda tid har sålunda förminskats från 36 resp. 18 månader till 24 resp. 12 månader. I den rätta riktningen går ock utskottets förslag i fråga om de s. k. konfliktdirektiven, i det att daghjälp icke får utgivas vare sig till den, som är direkt indragen i arbetskonflikt, eller

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

till den, som eljest blivit arbetslös i anledning av konflikten och vars löne- och anställningsvillkor skäligen kunna antagas röna inverkan av densamma. Beklagligt är emellertid, att utskottet övergivit nu gällande ståndpunkt och sålunda i fråga om försäkring liksom beträffande annan arbetslöshetshjälp berett strejkande inom ett fack möjlighet att på det allmänna kasta bördan att delvis eller helt underhålla kanske en majoritet av förut arbetslösa inom yrket.

En annan fråga, i vilken utskottet bort intaga en annan ståndpunkt, gäller försäkrads skyldighet att antaga arbete, därest sådant erbjudes. Utskottet har därvid följt Kungl. Maj:ts förslag, enligt vilket förlusten av daghjälp göres beroende av att det erbjudna arbetet är förenat med avlöning, som icke understiger den i arbetsorten vanliga avlöningen för sådant arbete. Så vitt jag förstår, hade utskottet bort tillstyrka det förslag, som reservationsvis gjorts gällande, att understöd från erkänd arbetslöshetskassa icke bör utgå, om den försäkrade avvisat erbjudet arbete, som är förenat med avlöning, som provas vara *skälig* i förhållande till i arbetsorten förekommande avlöning för sådant arbete. I sammanhang härmed hade bort stadgas ovillkorlig skyldighet för den försäkrade att antaga hänvisning till statligt eller statskommunalt reservarbete, oavsett storleken av den därför vederbörligen bestämda avlöningen. Statens bidrag till försäkringen, som enligt förslaget vid en daghjälp av t. ex. 2 kronor kan uppgå högst till 31.5 kronor och vid en daghjälp av 6 kronor högst till 50.4 kronor vid 21 eller flera understödda dagar per medlem och år, är sannerligen så högt, att staten med rätta kan fordra, att det ej skall utgå, om den försäkrade erbjudes statligt eller statskommunalt reservarbete eller annat arbete med skälig avlöning.

Jag skall vidare fästa uppmärksamheten på en fråga, som också kastar sitt sken över det förslag, som här närmast är före. Det finnes en bestämmelse i 21 § 5 mom. av försäkringslagen, jfr 26 §, att medlem av erkänd arbetslöshetskassa må *allenast* tillgodoräknas avgift, som för vinnande av rätt till understöd av honom erlagts för tid, då han för annans räkning mot avlöning använts till arbete, som utförts *annorstädes* än i medlemmens hem. Alla dessa s. k. hemarbetare skulle, om utskottets förslag antoges, sålunda finna dörren till den erkända arbetslöshetskassan stängd, trots det att de hava lika fast anställning som de arbetare, vilka utfört sitt arbete å av arbetsgivaren anvisad arbetsplats. Den återopade svårigheten för kontroll, att de innehava arbete under den tid, för vilken de erlägga avgifter, och att de äro arbetslösa vid begäran om understöd, torde för visso lätt kunna övervinnas. Ställer man dessa hemarbeters hårda behandling i belysningen av socialministerns uttalande, att veckoavgift från medlem, som utanför sitt hem utfört lönearbete, finge beräknas, om han arbetat blott en enda av veckans sex arbetsdagar, så blir man benägen att i bestämmelsen se uttryck för en mentalitet, som för visso icke är härskande utanför fackföreningsvärlden.

Herr talman! Jag förstår för väl, att jag icke bör alltför länge upptaga kammarens tid. Andra måste komma till ordet, vilka säkerligen hava stor sakkunskap och erfarenhet på alla de områden, som beröra arbetslösheten och dess bekämpande. Innan jag slutar, vill jag dock med anledning av ett uttalande i utskottets motivering säga några ord. Detta yttrande har följande lydelse: »Den omständigheten, att de av försäkringsfrågan närmast berörda, trots den insikt, som numera allmänt torde hysas om att försäkringen endast kan vara *ett* av medlen till arbetslöshetens lindrande, sedan länge med den starkaste förväntan motse frågans lösning, måste också för statsmakterna utgöra en allvarlig maning att icke utan tvingande skäl låta avgörandet fördröjas.» För min del är jag visserligen i detta fall som eljest villig att tiller-

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

känna de för en frågas lösning särskilt intresserades mening en viss betydelse, och i frågor, där en viss lösning till sina verkningar på andra förhållanden har en mindre räckvidd, kan en dylik mening understundom uppskattas ganska högt. I en fråga däremot, som gäller arbetsförhållandena i vårt land, förutsättningarna för vårt näringslivs sunda utveckling och folkets välbefinnande, ja, i sina slutliga verkningar hela vår såväl yttre som inre säkerhet, skulle jag svika min plikt, om jag inför en enligt min åsikt felaktig uppfattning inom en än så mäktig folkklass skulle prisgiva en hos mig befastad övertygelse om vad rikets väl kräver.

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet yttrade något, som jag instämmer i och som innebär en ytterligare anledning att i dessa viktiga frågor icke följa andra meningar än dem, vartill man efter mogen övertygelse kommit. Han sade: »Den demokrati, som gått under, är den, som icke kunnat samla landets krafter för nödens lindrande.» — Ja, genom att föra en oklok ekonomisk politik bidrar man till skapande av arbetslöshet och till nöd, och när det gäller att söka undanröja orsaker och följder av arbetslöshet, har man en bjudande plikt att icke göra detta med sådana medel, som innebära en försämring av situationen, icke en förbättring.

Jag sade, att jag icke kan prisgiva min egen uppfattning, när den är fast grundad, inför de intresserades motsatta mening, även om dessa utgjordes av ett stort antal medborgare. För min del delar jag icke finansministerns för någon dag sedan uttalade mening, som gick ut på att vad en majoritet inom landet ansåge rätt eller nyttigt därmed *vore* rätt eller nyttigt. Diktaturen, den må vara en majoritets- eller minoritetsdiktatur, befriar mig ej från mitt ansvar som folkrepresentant och från plikten att följa den mening, till vilken jag efter moget övervägande kommit.

Våra arbetare sätter jag lika högt som någon. Såsom svensk känner jag glädje över deras skicklighet, deras arbetskraft, deras utbildning och deras manlighet. Jag är främmande för varje tanke att söka lägga band på deras strävanden att bevaka de intressen, som ligga dem om hjärtat. Men jag fordrar rätten för mig själv att efter bästa förstånd pröva, i vad mån uppfyllandet av deras önskningar länder riket och dem själva till verklig bättnad. Sveriges folk kan ej slå sig till ro med att befrias från dagens vedervärdigheter utan måste ha blicken ständigt öppen mot morgondagen.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr Larsson, Sam: Herr talman! Det är ju i allmänhet föga lönt att, då från ett av de stora utskotten föreligger ett beslut, som där fattats med mera bestämd majoritet, söka upptaga någon strid i kamrarna för att få en ändring till stånd i ett sådant majoritetsbeslut. I den nu föreliggande frågan är det mer än någonsin lönlöst att här söka framföra sakliga skäl för ändringsyrkanden på den ena eller andra punkten. Det är säkert att tala som mot en mur. Den muren utgör den träffade överenskommelsen, som blivit så helig, att alla som anslutit sig till densamma nu icke få rubba en bokstav av vad man överenskommit. Det har redan givits exempel på hur strängt regementet på den punkten föres.

För min del har jag varit varmt intresserad av att söka ge den bästa möjliga hjälp åt de arbetslösa med även mycket stora ekonomiska och andra offer, och från den utgångspunkten har jag livligt och i det längsta hoppats på att det skulle finnas en möjlighet att ernå en samförståndslösning i denna fråga. Jag vill på det allra bestämdaste avvisa, vad socialministern antydde, nämligen att

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

det från vårt håll skulle ha förelegat några spekulationer i att åstadkomma en kris. Detta är så långt ifrån fallet, att om något kan förebrås oss, skulle jag snarare vara benägen för att tro, att det är, att vi gått väl långt i eftergifter på punkter, där sakliga skäl och goda sakliga skäl kunnat anföras för större återhållsamhet. Herr socialministern sade i det sammanhanget å ena sidan, att skillnaden skulle vara så obetydlig emellan vår ståndpunkt och den av regeringen godtagna överenskommelsen, att det närmast, om jag förstod honom rätt, framträdde som ren halsstarrighet att på denna enda punkt, i fråga om reservarbetslönerna över 4 kronor, resa ett så intensivt motstånd, som vi gjort. Å andra sidan sade herr socialministern, att regeringen och dess parti, som ha gjort stora offer för att ernå en lösning, icke kunna gå hur långt som helst i eftergifter och icke kunna kapitulera på avgörande punkter, och då menade han i detta sammanhang uppenbarligen, att den avgörande punkten var reduktion eller icke reduktion av grovarbetarlönerna. Herr talman! Det torde vara uppenbart, att här föreligger en felaktig bedömning av läget. Antingen är det inte riktigt, att skillnaden är så obetydlig, eller också skulle inte en eftergift på den punkten från regeringens sida ha betytt någon kapitulation på en avgörande punkt. Är det så, att det skulle ha inneburit en kapitulation för regeringen, så kan det väl också vara så, att det från en borgerlig riktning skulle inneburit en kapitulation på en för dem avgörande punkt, om vi skulle accepterat det förslag, som här föreligger. Jag måste med ett djupt beklagande för min del säga, att man visserligen kunnat konstatera ett livligt intresse för att bringa den bästa möjliga hjälp åt de arbetslösa, men att därjämte förefanns, och på en avgörande punkt tydligen med än starkare betoning, en önskan att befrämja vissa strävanden, som ha sitt starka fäste i den svenska fackföreningsrörelsen, och att denna önskan på den avgörande punkten har blivit utslagsgivande.

Det är utan tvivel så, att regeringen är att lyckönska till vad den ur sina synpunkter vunnit genom det beslut, som riksdagen nu kommer att fatta. Regeringen har på vissa viktiga punkter faktiskt tagit hem spelet och går som segrare ur striden, och den har vid sin triumfvagn som en lydig slav fastkedjat bondeförbundet, som nu går att till sin herres ära svära sig fritt ifrån allt vad det förut på dessa ekonomiska områden ansett vara sant och riktigt.

Nu säger man: här har gjorts offer från ömse sidor, och regeringen har släppt efter på en mängd i propositionen framlagda förslag. Herr socialministern har själv redogjort för vad som i detta avseende gjorts och erinrat om att regeringen avstått från kravet på arbetslöshetskommissionens avskaffande och från kravet på att reservarbetena skola upphöra, och den har ju också, för att taga ett annat område, som inte direkt sammanhänger med den nu föredragna punkten, avstått från kravet på kvarlåtenskapsskatt för krishjälpens finansiering o. s. v. Allt detta är sant, men varför ha dessa förslag släppts? Jag vågar göra gällande, att det i stort sett åtminstone är så, att regeringsförslagen vid utskottets sakliga prövning befunnits icke hålla måttet, och då är det inte något offer att avstå ifrån det som av sakliga grunder icke kan och bör genomföras. Det är alldeles uppenbart, att vad som nu föreslås, det är något helt annat än den proposition, som avlämnades av Kungl. Maj:t. Man har nu helt inriktat sig på att från andra utgångspunkter än Kungl. Maj:ts vinna det mesta möjliga för de synpunkter, som man fört fram, och därvid har man även på den punkt, där det framför allt gällde att stärka fackföreningsintressena, fått bondeförbundets stöd för att bryta ned de skrankor, som hittills rests mot envælde på detta område.

Vid principdebattens slut i särskilda utskottet förelågo tre borgerliga preliminära principyrkanden. Det är ställt utanför varje tvivel, att det mot Kungl.

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

Maj:ts förslag mest avvisande var det som framlades av bondeförbundet. Vid undersökning om vad som var gemensamt mellan de olika borgerliga yrkandena enades man om en formulering, till vilken alla ansågo sig kunna medverka. I den gemensamma formulering, som förenade de tre borgerliga partierna, fanns det *en* punkt, som var ordagrant hämtad ifrån bondeförbundets ursprungliga förslag och den löd på följande sätt: »Så noggranna anvisningar som möjligt böra meddelas rörande det sätt, varpå anslagna medel skola användas.» — Bondeförbundet krävde sålunda klara och distinkta regler för arbetslöshets-hjälpens meddelande. Hur har nu detta kommit till uttryck i den s. k. överens-kommelsen? Ja, vad man än kan säga om de regler rörande lönebestämmelser-na, som meddelas i särskilda utskottets hemställan och i dess motiv, ett är då alldeles uppenbart, nämligen att klara och distinkta äro de reglerna alls inte. Som vi påvisat i en av oss till utlåtandet fogad mera allmän reservation, lyda bestämmelserna så: Arbetslöshetskommissionen fastställer »reservarbetslönen, vilken ej bör överstiga den lägsta grovarbetalön, för vilken arbete i orten kan i avsevärd omfattning beredas, med beaktande jämväl av löneförhållandena inom jord- och skogsbruk». Läser man den bestämmelsen, så är det ju uppen-bart, att dess ordalag ge vid handen, att reservarbetslönen *kan* både över- och understiga den lägsta grovarbetalönen. Den *bör* icke överstiga, står det, men i detta måste ligga, att den också *kan* understiga lägsta grovarbetalönen, och formuleringen, tolkad efter ordalagen, måste innebära, att arbetslöshetskom-missionen skulle kunna fastställa precis samma reservarbetarlöner som de nu tillämpade med stöd av denna bestämmelse. Men går man sedan till motive-ringen, finner man, att detta icke är avsikten. Där säges det, att utskottet icke kan vidbliva de nuvarande reglerna. »En sådan förbättring i reservarbetarnas villkor synes nämligen utskottet berättigad, att de komma i åtnjutande av en på visst sätt bestämd grovarbetalön utan någon procentuell reduktion.» Jag förmodar, att man inte får lägga tonvikten på ordet procentuell utan att ton-vikten skall ligga på reduktion: utan någon reduktion, och att man alltså måste tolka detta, som om utskottet menade, att den lägsta grovarbetalönen också skall sammanfalla med reservarbetarlönen. Här förklarade också socialmini-steren nyss, att så hade han tolkat denna bestämmelse: reservarbetarlönen skall icke vara lägre än den på detta vis fastställda grovarbetalönen. Vad man nu kan säga om detta stadgande och dessa motiv; den saken är väl ändå uppen-bar, att klara och distinkta besked är det inte. Det är precis motsatsen mot vad bondeförbundet gått in för att särskilt söka befrämja vid uppgörelsens fast-ställande. Den är t. o. m. så oklar, att man ur den kan utläsa diametralt mot-satta tolkningar.

Jag övergår nu att säga några ord om arbetsanskaffningsprogrammet. I detta avseende tror jag, att man kan uppdelat utskottets förslag i tre delar, först den del, varom i stort sett alla äro eniga: statliga byggnader, isbrytare, järnvägar, arbetarsmåbrukslånefond, torrlägningsföretag, skogsvårdsåtgärder, täckdikningar, statsbeställningar m. m. för sammanlagt en summa av 47,075,000 kronor, som skulle ge sysselsättning åt i runt tal 24,000 årsarbe-tare med tio månaders arbete. Därefter kommer reservarbeten för 55 miljoner kronor, vilka skulle ge sysselsättning åt ungefär 34,000 årsarbetare med 10 månaders arbete, och slutligen den tredje gruppen med mera omstridda för-slag. Hit höra statliga och kommunala beredskapsarbeten, skenfria korsnin-gar, broar och hamnar, bostadsbyggande, lån och subvention till enskilda före-tag till ett sammanlagt belopp av 53 miljoner kronor med 15,400 direkt sys-selsatta årsarbetare.

Av Kungl. Maj:ts beredskapsarbetsprogram, som framlades i propositio-nen, återstår egentligen endast de statliga och kommunala beredskapsarbe-

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

tena med resp. 3 miljoner kronor och 8.5 miljoner kronor, främjande av bostadsbyggande 15 miljoner kronor samt lån och subvention till främjande av enskild företagsamhet, 13.5 miljoner kronor. Hela summan är 37 miljoner kronor. Av dessa sistnämnda tre anslagsbelopp har bostadsbyggandet på landsbygden ej mött motstånd inom utskottet. I städerna har man önskat medverka till en sådan subvention men velat kräva, att den skall förenas med kommunal garanti för att därigenom hava säkerhet för, att ett verkligt behov föreläge. Till kommunerna har man väl velat lämna anslag i form av lån med viss räntefrihet, men ej velat skänka bort pengarna i sådana fall. Till den enskilda industrien ha vi också velat lämna lån men begränsa subventionen.

Vilken blir den arbetslöshetsminskande effekten av dessa arbeten? Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle, som bekant, alla de med beredskapsarbeten av olika slag sysselsatta hänvisas till att taga arbete ifrån de kommunala arbetslöshetskommittéerna. Denna bestämmelse är nu borttagen i fråga om alla till den öppna marknadens löner utförda arbeten. Nu förekommer hänvisning av hjälpsökande endast till reservarbeten, och det gäller således med tio månaders arbetstid om året ungefär 34,000 årsarbetare för 55 miljoner kronor och med sysselsättning hela året för endast 28,000 årsarbetare. När man härtill lägger, att tyngdpunkten enligt utskottets uttalande skulle läggas på statskommunala arbeten, kommer detta att ytterligare minska möjligheten att lämna sysselsättning åt de arbetslösa. Det förhåller sig nämligen på det sättet, att kommunerna åtminstone inte hittills utnyttjat möjligheterna till anställning av arbetare i en sådan utsträckning, som de kunna. Jag kan få anföra några siffror för att visa detta.

I april i år ha för statskommunala arbeten beviljats anslag i sammanlagt 341 kommuner med 21,945 arbetare. Men av dessa arbetsplatser hade den 30 april utnyttjats endast 10,476. Det betyder sålunda, att ej fullt hälften av de för detta ändamål beviljade platserna tagits i bruk för kommunerna. En hel del tekniska och kommunalfinansiella synpunkter få inom en hel del kommuner väga tyngre än hänsynen till de arbetslösa. På samma sätt blir det utan tvivel även i fortsättningen. Resultatet av dessa åtgärder kan därför bli ett betydligt mindre antal sysselsatta av de hjälpsökande arbetslösa, än vad fallet varit under innevarande år. Vilka som erhålla arbete i den öppna marknadens arbeten, vet man ju inte alls. Man vet inte ens om de, som där söka och erhålla sysselsättning, äro arbetslösa och än mindre, om de äro hjälpsökande.

Utskottsmajoriteten har uppenbarligen kommit till insikt om, att de 55 miljoner kronor, som avses till arbetslöshetskommissionens statliga och statskommunala arbeten, kunna visa sig otillräckliga och har därför uttalat, att Kungl. Maj:t på samma sätt, som under de senare åren skett, får åska anslagsförstärkning, om det skulle behövas vid början av nästa års riksdag. Jag vill emellertid erinra därom, att skillnaden mellan förfaringssättet nu och under de närmast föregående åren är den, att man föregående år från regeringens sida hos riksdagen begärt precis de anslagsbelopp, som den sakkunniga myndigheten, arbetslöshetskommissionen, beräknat bli erforderliga för att möjliggöra den arbetsuppgift, som kan påvila kommissionen. I år har man ej tagit någon hänsyn alls till dess kalkyler, utan på alldeles lösa boliner hopsnickrat ett belopp, som man satt in i överenskommen och som sedan övergått i utskottets hemställan. Under förutsättning givetvis, att inte en betydande förbättring i det allmänna läget inträder, som minskar arbetslösheten i en utsträckning, som man nu inte vågar hoppas, är det enligt min mening alldeles uppenbart, att det mycket snart kommer att visa sig, att det

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

anslagsbelopp, som ställts till arbetslöshetskommissionens förfogande, är alldeles för knappt tilltaget för att kunna räcka till de arbeten, som alla önska, att de skola komma till stånd.

Den egentliga och viktiga skiljelinjen, som jag inledningsvis antydde, och som jag nu ber att få återkomma till, är lönebestämmelserna vid reservarbetena. Då man hittills satt reservarbetslönen lägre än den lägsta grovarbetarlönen, har det sannerligen ej varit därför, att man missunnat arbetarna en högre inkomst, utan det har varit av rent arbetsmarknadspolitiska skäl, som för visso icke visat sig vara oviktiga. Allt bör enligt vår mening göras för att återskänka näringslivet kraften till självläkedom, och ingenting får hindra arbetskraftens återgång till den öppna marknaden. De arbetslösas intresse av att söka sig ut i öppna marknaden måste bevaras, och enligt vårt förmenande kan detta ej verksamt ske på annat sätt än genom lägre löner vid reservarbetena. Därtill kommer nödvändigheten av att reservarbetslönen ej bestämmas så, att de hindra lönelägets anpassning efter nedåtgående konjunkturer. Särskilt för jordbruket och skogsbruket är det av vital betydelse, att det allmänna icke genom sina hjälpåtgärder åstadkommer en lönehöjning, som dessa betryckta näringsgrenar icke kunna bära.

De av utskottet förordade reglerna torde, som jag redan sagt, innebära, att reservarbetslönen och lägsta grovarbetarlönen komma att sammanfalla. Detta innebär enligt mitt förmenande inga egentliga risker vid de lägsta lönelägena, dels därför att skillnaden där sedan länge varit relativt obetydlig mellan reservarbetslönen och den lägsta grovarbetarlönen, dels därför att reservarbetena som bekant så gott som alltid utföras på ackord och reservarbetslönen på den grund i verkligheten komma att ligga högre än den lägsta grovarbetarlönen, i den mån arbetet där utföres mot timpenning. Men vid högre lönelägen blir förhållandet helt annat, och i städer och industriorter inverkar en annan fråga, som torde vara förtjänt av särskild uppmärksamhet, nämligen bestämmelsen om att hänsyn skall tagas till jordbruks- och skogsarbetslönen. Detta kan icke där komma i tillämpning, helt enkelt därför att det ej finnes några jordbruks- eller skogsarbetare på de orterna. För städerna och industriorterna, framför allt de större städerna, kommer därför med naturnödvändighet den lägsta grovarbetarlönen att sammanfalla med fackföreningarnas avtalsbestämda grovarbetarlöner, som bli helt normgivande. Med den övervikt, som man nu vill ge åt statskommunala arbeten, blir detta av ännu större betydelse än hittills.

Herr socialministern frågade, vad det skulle kunna finnas för rimlighet i, att om man icke gör reduceringar på de lägsta lönerna, kräva en sådan reduktion i fråga omorstädernas grovarbetarlöner. Han menade, att det var fullkomligt orimligt att göra på det sättet. Enligt mitt förmenande ligger ju saken — såsom jag redan antytt — så till, att dessa löner i städerna, och framför allt i ororstäderna, bli fackföreningsmässiga genom avtalsbestämda, relativt höga löner, höga även i förhållande till levnadskostnaderna på dessa orter. Genom att binda sig vid att de allmänna hjälparbetena nödvändigt måste följa dessa fackföreningsmässiga löner, lämnar man ju i själva verket åt fackföreningarna makten att höja dem, och vidare: ingen garanterar, att den stannar där, utan de kunna mycket snart komma upp i belopp, som vida överstiga de nu fastställda grovarbetarlönerna. Sådana höga löner i de större städerna utöva en återverkan även på löneläget i övrigt ute i landet och göra det på ett sådant sätt, att hela näringslivets ekonomiska intressen kunna på ett förödande sätt tagas skada.

Jag återkommer nu till vad jag förut antydde, nämligen vad socialministern var inne på, att skillnaden skulle vara så ringa mellan vårt förslag i

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

lönefrågan och det av utskottet förordade. Man har ju gjort gällande, att det skulle vara en bagatell, som man blåst upp till alltför stora dimensioner. Först vill jag i detta avseende säga, att om jag har en principiell uppfattning, så kan den aldrig bli bagatellartad av den anledningen att det i ett visst moment rör sig om relativt obetydliga belopp. Man skulle t. ex. kunna säga, att våra förslag till lönebestämmelser och utskottets skulle i praktisk tillämpning kunna komma att i kostnader innebära allenast en skillnad på en eller annan miljon. För staten har detta enligt mitt förmenande ingen relevans vid bedömandet av, huruvida den ena eller den andra principen är riktig. Betydelsen därav framträder genom de återverkningar, som det ena eller det andra förfaringssättet kan komma att få på löneläget i stort för näringslivet och hela vårt ekonomiska liv. I detta avseende är jag övertygad om, att en sådan väsentlig skillnad föreligger, att man väl har anledning att åtminstone på borgerligt håll ställa sig mer än betänksam, innan man ansluter sig till de grundsatser, som utskottet nu givit sitt stöd.

Vad som nu sker är — som jag redan antytt — att man ger de bäst ställda arbetarna och i all synnerhet storstädernas arbetare en särskilt gynnad ställning, och att man där överlåter det faktiska bestämmandet av reservarbetslönerna åt fackföreningarna — en ytterligt förstärkt maktställning alltså åt fackföreningsväsendet. Till detta medverkar bondeförbundet! Ja, detta är dess enda egentliga insats i krisens lösning: att gynna storstäderna och befästa fackföreningsväldet! Det är sannerligen ej underligt, att bondeförbundet befinner sig i segerrus.

Jag får ytterligare säga, att om det vore så, att skillnaden vore så obetydlig mellan exempelvis vårt förslag och utskottets, varför skulle då ej regeringen och socialdemokratiska partiet ha accepterat vår linje? Jag är övertygad om, att statsministerns samförståndsvilja är så stark, att han avgjort skulle hava föredragit en uppgörelse på något bredare front. Men då han nu — efter vad han själv meddelade i lördags i andra kammaren, om jag läst referatet rätt — fick ett *erbjudande* från bondeförbundet om uppgörelse på fördelaktigare villkor, undrar jag visst inte på, att han slog till.

Jag skall inte närmare gå in på den politiska sidan av uppgörelsen och inte på dess inverkan på demokratiens ställning för framtiden i vårt land. Men några reflexioner kan jag inte tillbakahålla. Statsministern har sagt, att denna överenskommelse mellan de två partierna öppnar vida perspektiv, och han hälsar den med stor och uppriktig glädje. Och finansministern omtalade i kammaren i lördags, att han särskilt glädde sig åt att vågmästarmonopolet nu brutits, och att fri konkurrens skulle råda mellan partier, som ville träffa överenskommelse med socialdemokraterna.

Det kan dock knappast ha undgått dessa regeringsledamöter, vilken betydande skillnad som råder mellan å ena sidan vad som brukar kallas vågmästarpolitik och å den andra den nu träffade uppgörelsen. Då de frisinade medverkat till olika frågors lösning, än med högern och än med socialdemokraterna, har det skett, sedan man funnit den största *sakliga* överensstämmelsen på just ifrågavarande punkt råda mellan de partier, som i det aktuella fallet samarbetat. Vad är att anmärka mot ett sådant förfaringssätt? Då det inte finns någon riktning, som ensam kan ha majoritet i riksdagen, så är det väl uppenbart, att det måste bildas koalitioner. Om de skulle bildas så, att man i varje fråga undersökte, vilka som ha de mest sammanfallande åsikterna, och därefter fattade ett beslut, eller om man skall gå den motsatta vägen och bilda en sammanslutning mellan dem, som stå längst ifrån varandra, det förefaller mig vara en fråga, på vilken det åtminstone kan ges olika svar. Men här är det faktiskt så, att uppgörelse träffats mellan de riktningar, som åtminstone

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

vid riksdagens början voro mest åtskilda, om jag bortser ifrån kommunisterna. Intet borgerligt parti har mera deciderat än bondeförbundet tagit avstånd från fackföreningsmonopolismen och fastlåsandet av höga arbetslöner, och socialdemokraterna ha mera bestämt än några andra hittills avvisat sådana skyddsåtgärder för näringslivet, som skulle fördyra levnadskostnaderna för de fattigare befolkningslagren.

Nu sker den stora scenförändringen. Dessa båda partier falla i varandras armar och avsvära gamla villomeningar. Bondeförbundet medverkar till en arbetslöshetspolitik, rörande vars verkningar till förmån för de arbetslösa det är ovisst, om det blir bättre än något annat av de föreliggande förslagen, men som däremot icke lämnar något tvivelsmål beträffande följderna för näringslivet i dess helhet och hela vår ekonomi. Socialdemokraterna å sin sida framlägga det längst gående protektionistiska program, som väl sett dagen i vårt land. På bägge punkterna förfara de båda partierna i uppenbar strid mot vad de utfäst sig till inför valmännen.

Det är möjligt, att socialdemokraterna kommit till insikt om, att skyddsåtgärderna äro oundgängligen nödvändiga. Finansministerns uttalanden i lördags och socialministerns varma anbefallande av dessa åtgärder i dag skall jag inte klandra. Men vad bondeförbundet beträffar, tvivlar jag på, att en sådan åsiktsändring verkligen ägt rum. Den har kommit litet för hastigt på. Nog skall det ändå vara svårt att förneka, att överenskommelsen mera bär prägeln av en affär än av en samförståndslösning, och i den affären är det fackföreningsmonopolismen, som tagit hem den stora vinsten.

Är nu detta demokrati? Ger detta anledning till att tala om vida demokratiska perspektiv? Jag kan icke tro detta. Jag befarrar tvärtom, att man genom att fortsätta på denna väg kan komma att tillfoga det demokratiska styrelsesättet svårbotliga skador. Valmännen måste säga sig, att det är bra litet mening med hela valproceduren, om den kan leda till sådana resultat, som de vi nu bevittna. De rösta på en kandidat, som är frihandlare, och denne gör sedan allt vad han kan för att genomföra protektionismen, eller de rösta på en bonde, vars hela valpropaganda gått ut på att utmåla storstädernas arbetare och fackföreningarnas lönepolitik som den stora fienden för att sedan i riksdagen ivrigt medverka till att stödja och hjälpa denna fiende på övriga medborgares och i all synnerhet böndernas bekostnad! Visst måste man göra eftergifter för att nå resultat, och visst får man därvid vara beredd att offra åtskilligt av vad man värderar. Men från sådana eftergifter och offer är det ett långt steg till en bytesaffär av det slag, som nu ägt rum. Finansministern talade med ett känt citat från Adam Smith om att »det som gagnar folkets flertal inte kan vara skadligt». Ja, det är möjligt. Men frågan är just, huruvida vad som nu kommer att beslutas verkligen gagnar folkets flertal. För min del är jag mer än tveksam på den punkten. Jag är säker på att en del av åtgärderna gagna en viss grupp, och att andra åtgärder gagna en annan grupp, och att dessa bägge grupper tillsammans utgöra flertalet inom folket. Men om båda åtgärdernas sammanlagda verkan kommer att gagna folkets flertal, i det avseendet är jag mer än tveksam. Jag är varken övertygad om, att den knäsatta protektionismen eller — än mindre — arbetslöshetsbestämmelserna komma att bli till gagn för det stora flertalet av vårt folk. Adam Smiths förutsättning föreligger enligt min mening alls icke.

Om vi genom det beslut, som nu fattas, glida in i en demokratiens kris, som ökar parlamentsledan och minskar förtroendet till folkets valda ombud, har därigenom den verkliga olyckan nalkats oss. Jag har inte kunnat underlåta att för min del ge uttryck åt, hur allvarligt jag ser på den sidan av överenskommelsens verkningar.

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

I den nu föredragna punkten anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Hamrin m. fl. avgivna reservationen.

I detta anförande instämde herrar *von Stockenström, Carl Carlsson, August Johanson, Bergman och Jonsson.*

Herr **Westman**: Herr talman! Socialministern har redan i sitt anförande angivit de politiska synpunkter, som varit bestämmande för regeringen, när den anslutit sig till den överenskommelse, som ligger till grund för särskilda utskottets utlåtande. Jag skall be att för min del få redogöra för de skäl, som varit bestämmande för mig, när jag biträtt denna överenskommelse. Jag nödgas att till den sakliga redogörelse, som jag skall lämna, knyta även några anmärkningar om sättet för denna uppgörelses tillkomst med anledning av de mot statsministern riktade kränkande uttalanden, som herr Trygger gjorde och med anledning av att han i det sammanhanget nämnde också mitt namn.

Runt omkring oss och även i vår historia se vi otvetydiga vittnesbörd om den fara, som det innebär för ett folk, om det låter tider av nöd skärpa de partipolitiska motsättningarna. Den slutande frihetstidens historia i vårt land kännetecknades av en hätskhet mellan partierna i riksdagen och i landet och en ovilja mot en »riksskadlig enighet», som förebådade vårt dåvarande parlamentariska styrelsesätts undergång. Och i Europa i våra dagar ha vi sett i det ena fallet efter det andra, vart det har lett, när partierna legat nedgrävda i sina gamla skyttegravar och envist förfäktat en gång intagna ståndpunkter utan hänsyn till den allt omvälvande tidens nya krav. Vi ha sett vart det har lett: vi ha sett hur diktaturen fått skörda den sådd, som såtts av partitvedräkten.

Parlamentarismens hela väsen är hänsynstagande till andras berättigade åsikter och intressen. Parlamentarismen måste vara byggd på grundvalen av en vilja till samförståndslösning — däri ligger den principiella motsatsen mellan parlamentarismen och diktaturen. Jag tror att vårt folk i dessa dagar har all anledning att lyssna till de milda och visa ord, vilka inför våra ögon ställt som ett ideal: »ett folk som icke söndras av inre strider och som finner möjlighet att bereda gagnande arbete åt alla».

Jag tror att vårt folk har allt skäl att hellre lyssna till den röstens tonfall än till de partifanatiska stämmor, som låtit höra sig under den senaste tiden så ymnigt i vårt land, och för vilka stickorden, smädelserna, misstänkliggörandet varit den naturliga uttrycksformen för deras politiska visdom och lynne.

Den uppgörelse, som nu kommit till stånd, har mötts i pressen med tillmälen som idisslats med en något enformig brist på uppfinningsrikedom. Det var ur den synpunkten glädjande höra herr Trygger använda ett annat tillmäle, som jag förut sett figurera endast i mera avlägsna landsortstidningar och som jag inte trott skulle framföras av högerledaren i en allvarlig parlamentarisk diskussion i denna kammare.

Den uppgörelse, varom jag nu talar, innebär en ur min synpunkt glädjande *avspänning i den politiska situation*, som fanns i vårt land. Liksom alla andra politiska handlingar kan den endast bedömas, om man ställer framför sig det *alternativ*, som skulle ha inträffat, ifall denna handling icke kommit till stånd.

Under de förhandlingar, som ägde rum mellan representanter för de olika partierna och regeringen, uttalades av ordföranden i min grupp, herr Olof Olsson i Kullenbergstorp, vid upprepade tillfällen en maning till alla att göra

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

sitt bästa för att åstadkomma en allmän nationell lösning. Det visade sig emellertid, att denna hans önskan inte ledde till något resultat.

I stället framträdde såsom alternativ en politik, som måste räkna med en brytning med den nu sittande regeringen, en borgerlig kampregering och nya val. Socialministern har ju redan antytt detta perspektiv. Han yttrade sig därvid även om möjligheten av nya val. Till vad han sade därom vill jag endast lägga den anmärkningen, att vi säkert alla erinra oss, hurusom det i höstas omedelbart efter valet, när det gällde att bedöma dess verkan på regeringsbildningen, utfärdades en kommuniké från högerns förtroenderåd, vari uttalades, att enligt dess mening valens utgång närmast pekade på en socialdemokratisk regering. Jag finner det därav vara uppenbart, att högern för sin del icke skulle kunnat tänka sig, att den socialdemokratiska regeringen nu skulle ha utbytt mot en borgerlig regering utan att nya val hade ägt rum.

Den som var och är beredd att ta ansvaret för en borgerlig kampregering, riktad mot Sveriges organiserade arbetare med arbetslöshetsfrågan såsom bas, han har rätt att klandra att denna uppgörelse kommit till stånd. Den som inte vill ta det ansvaret, har icke rätt att klandra denna sak. Han har endast rätt att beklaga, att en eller annan detalj i uppgörelsen icke har blivit såsom han skulle ha önskat.

För min del var jag inte villig att ta ett sådant ansvar och jag vågar tro, att ingen av kammarens ledamöter här vill framträda och förklara, att han är den mannen, som velat taga konsekvenserna av den politik, vars resultat jag här angivit.

Herr Sam Larsson, som betraktade uppgörelsen med så svartfärgade partipolitiska glasögon, vågade likväl inte säga mera, än att hans avsikt inte hade varit att framkalla ett regeringsskifte. Men om han trots sin avsikt, liksom ett barn som leker med tändstickor, hade ställt till med en eldsvåda? Vi fingo inte veta vilken hållning han då skulle ha intagit.

Herr Trygger talade om denna överenskommelse ur nationalekonomiska, ur partipolitiska och ur tekniska synpunkter, men herr Trygger gick förbi det stora politiska problemet. Herr Trygger sade, att socialministern nyss hållit ett anförande, som hade så vida synvinklar, att han inte var beredd att omedelbart ge sig in på de storpolitiska frågor, som det berörde. I varje fall hörde vi alla, att herr Trygger ingalunda uppträdde såsom den mannen, som hade varit beredd att överta regeringsansvaret, för den händelse en uppgörelse inte hade kommit till stånd.

Och detta trots att herr Trygger personligen var så upprörd, att han tillät sig mot statsministern rikta en skriftligt avfattad kränkande beskyllning grundad på oriktiga uppgifter. Det är ju självklart, och var och en, som känner herr Trygger, förstår på förhand, att förklaringen till detta hans uppträdande måste ha varit, att han är oriktigt underrättad om de förhållanden, om vilka han uttalar sig.

Jag skall, eftersom jag var inblandad i herr Tryggers anförande, be att få erinra kammaren om några fakta, inte för att försvara herr statsministern, ty jag är övertygad om att herr statsministern kommer att försvara sig själv, utan endast därför att jag från min sida vill bära vittnesbörd om vad som verkligen har ägt rum.

Jag vill då erinra därom, att de underhandlingar, som statsministern förde med representer för de olika partierna, ända fram till den 23 maj gällde att åstadkomma en allmän samförståndslösning. De uppgifter om separata underhandlingar, som meddelades i pressen dessförinnan, voro oriktiga, vilket vi från bondeförbundets sida kunna styrka med otvetydiga skriftliga dokument.

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

Den 23 maj sammankallades samtliga borgerliga representanter inom särskilda utskottet av statsministern i statsrådsrummen, och han överlämnade då till oss en promemoria, som innehöll ett förslag från regeringens sida om åstadkommande av en allmän samförståndslösning. Därvid tillade statsministern att därmed vore de förhandlingar, som han fört på denna bas, slutförda, och vi kunde inte från regeringens sida vänta något ytterligare initiativ i denna riktning.

Jag vågar påstå, att herr Trygger fullt klart och tydligt uppfattade detta. Vi hade nämligen sedan på den borgerliga sidan på kvällen en överläggning, och jag minns mycket väl, att då olika åsikter uttalades från representanter för de olika grupperna, frågade herr Trygger vad det egentligen skulle tjäna till att vidare föra dessa förhandlingar. Det är bättre, sade han, att var och en följer sin övertygelse.

Statsministern hade, såsom framgår av vad jag sagt, efter den 23 maj full frihet att underhandla med bondeförbundet. När herr Trygger berörde dessa underhandlingar begick han ett nytt misstag. Han sade, att avtalet slöts av statsministern med enskilda medlemmar av bondeförbundet. Så var inte förhållandet. För min del, eftersom herr Trygger nämnde mitt namn, ber jag få nämna, att jag av bondeförbundet var utsedd till underhandlare, och jag höll gruppen mycket noga i kontakt med vad jag gjorde. Från gruppens sida har aldrig min fullmakt blivit ifrågasatt. Eftersom jag inte härleder min fullmakt från högern eller från herr Trygger, är naturligtvis herr Tryggers omdöme om dess giltighet mig fullkomligt likgiltigt. De underhandlingar, som nu fördes, voro naturligtvis inte mer hemliga än de underhandlingar, som förts förut. De underhandlingar, som statsministern fört med samtliga partier, voro inte heller offentliga på så sätt, att de publicerades i tidningarna. Skillnaden var den, att dessa nya underhandlingar fördes i en trängre krets, och naturligtvis voro de hemliga på det sättet, att herr Trygger inte var med om dem.

Dessa underhandlingar fördes, som kanske en och annan kommer ihåg, den 26 maj, och jag upptecknade då omedelbart resultatet av de riktlinjer, som kommo fram vid överläggningen, i en föredragningspromemoria, som jag föredrog i bondeförbundet samma kväll. Denna föredragningspromemoria visade jag, innan den hade föredragits i bondeförbundet, för utskottets ordförande, vilket ju nu är erkänt även av honom själv. Jag hade naturligtvis inte någon skyldighet att göra detta, men jag gjorde det av hänsynsfullhet och av en önskan att det inte skulle kunna sägas, att dessa underhandlingar hade en så exklusivt hemlig natur som herr Trygger här velat låta påskina.

Ur principiell synpunkt måste man göra gällande, när man bedömer dessa underhandlingar mellan statsministern och en riksdagsgrupp, att sådana underhandlingar äro en naturlig följd av ett regeringssystem, där man har en minoritetsregering. Hade det suttit en majoritetsregering skulle det naturligtvis aldrig ha behövt ifrågakomma, att en dylik överenskommelse träffats och publicerats inför allmänheten. Då hade naturligtvis en sådan uppgörelse och en sådan avvägning mellan de olika intressen, som varit företrädade inom majoritetsregeringen, skett inom slutna dörrar. Först det uppnådda resultatet hade publicerats för allmänheten, utan att man därvid hade behövt ange, vilka ståndpunkter som hade jämkats för att uppnå enighet.

För min del beklagar jag livligt att vi inte ha ett system med majoritetsregeringar i detta land. Det är för mig, som kammarens ledamöter veta, sedan gammalt ett ideal att nå fram till ett sådant tillstånd.

Herr Trygger antydde, att jag inte hade uppträtt med fullmakt från mitt parti, när jag förde dessa underhandlingar. Jag förmodar, att herr Trygger

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

inte hade någon fullmakt att uppträda på sitt partis vägnar, när herr Trygger bedömde dessa underhandlingar och därvid riktade bl. a. den beskyllningen mot statsministern, att han inte uppträtt som en gentleman. Jag får för min del säga, utan att upprepa det ord, som herr Trygger använde, att jag skulle anse det mycket naturligt, om herr Trygger, sedan herr Trygger fått höra hur denna sak verkligen ligger till, funne anledning att framföra den ursäkt till statsministern, som jag för min del anser att herr Trygger är skyldig honom. (Bravorop.)

Skälet för min ståndpunkt vid dessa förhandlingar har naturligtvis varit min uppfattning om allvaret i det läge, vari vårt folk befinner sig. Jag hoppas livligt på en snar ljusning i ekonomiskt avseende, men man måste ju räkna med möjligheten av ett dröjsmål. Det har redan visat sig, och kommer helt säkert att ytterligare visa sig, nödvändigt i denna kristid att vidtaga politiska åtgärder, för vilka en borgerlig kampregering, tillkommen i nuvarande läge, inte vore det rätta redskapet. Lägets allvar hänvisar till samarbete och inte till strid.

Jag förstår mycket väl, att de synpunkter av en mera allmän politisk räckvidd, som jag här framför, inte varit bestämmande utan snarare fördolda för de teoretiska arbetslöshetsspecialisterna. Det är helt naturligt, att dessa herrar betrakta denna fråga som en rent teknisk och avsondrad fråga och icke förmå bedöma dess allmänna, allt behärskande politiska betydelse. Det är därför förklarligt, att uppgörelsen på dessa håll väckt en med förtrytelse blandad förvåning. Dessa herrar, som suttit vid sina skrivbord och som dragit upp gränslinjerna kring sitt arbetsområde, måste naturligtvis bli smärtsamt överraskade, när det kommer en stormvind från det stora politiska fältet och blåser ned deras upbyggda pappersstaplar.

Den anmärkning, som från alla håll anses vara den mest graverande mot uppgörelsen, är den, att uppgörelsen skulle omfatta *två frågor, som inte höra ihop*, nämligen frågan om arbetslöshetshjälpen och frågan om jordbrukshjälpen. Man måste emellertid ha en ovanligt trång uppfattning för att inte inse det nödvändiga sammanhang, som råder mellan dessa frågor. De som behöva upplysning om denna sak ber jag för övrigt att få hänvisa till högerns huvudreservation vid särskilda utskottets nu föredragna betänkande. Det står där: »Ett särskilt anmärkningsvärt och från olika synpunkter betänkligt förhållande är arbetslöshetens starkt ökade utbredning inom jordbruksbefolkningens led».

Av de bilagor, som äro fogade till utskottets utlåtande, finner man också, att de arbetslösa jordbruksarbetarnas antal i mars detta år uppgick till 14,400 man. Härtill kommer att vi, åtminstone enligt vad som inom bondeförbundet är väl vittnat och känt, stå inför en omedelbar jordbrukskris om inte jordbrukarna få en snabb och säkert bestående hjälp. Jag ber att med anledning av yttranden, som fälldes i lördags, få säga, att inte hjälper man Sveriges jordbrukare från den ruin, som hotar dem särskilt på grund av priset på animaliska produkter, genom att bjuda dem tomma politiska nötter. Jag ber att få fråga, om det verkligen skulle kunna ligga något omoraliskt i att man här i riksdagen försöker avlasta den nuvarande bördan av arbetslösa jordbruksarbetare från arbetslöshetshjälpen, och att man försöker att förebygga ett nytt tillflöde av arbetslösa från jordbruket till arbetslöshetshjälpens område genom åtgärder, avsedda att stödja jordbruket. Är det inte, om man ger detta stöd, tvärtom att gå till roten med det onda på ett viktigt område, som faller inom arbetslöshetens problem.

Jag skall nu be att få beröra den fråga, som vållat den skarpaste kritiken, nämligen frågan om *lönesättningen vid reservarbetena*.

Denna stora krisuppgörelse har, som vi alla veta, betecknats som en parti-

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

uppgörelse och inte som en riksuppgörelse. Men kan någon betvivla, att be-teckningen skulle ha blivit den senare, ifall det frisinnade partiets ledning och inte endast medlemmar av det frisinnade partiet anslutit sig till uppgörelsen? Helt säkert inte. Det är av mycket stort intresse att fråga sig, vad det egent-ligen är som hindrat det frisinnade partiets ledning att ansluta sig till denna uppgörelse. Som alla veta, efter vad som publicerats i tidningarna, har det just varit frågan om lönesättningen vid reservarbetena. Det frisinnade partiets ledare har ju i tidningarna hänvisat till innehållet i det svar, som han lämnade mig vid våra underhandlingar den 27 maj, ett svar, som jag har fått skriftligt avfattat från honom och som man, efter vad han själv sade, lämnade mig i samförstånd med herr von Stockenström och herr Sam Larsson. I detta svar göres invändningar mot uppgörelsen endast på en punkt, nämligen beträffande frågan om lönesättningen. Den kritik, som herr Sam Larsson nyss framförde på andra punkter, kan sålunda inte ha haft någon avgörande betydelse och kan inte ha förhindrat det frisinnade partiet att ansluta sig till uppgörelsen. Ätminstone att döma av det autentiska uttalandet, som jag fick den 27 maj, förhindrade hänsynen till dessa andra punkter inte *då* de frisinnade, enligt deras egen uppfattning, att biträda uppgörelsen.

Då jag tar upp denna fråga om lönesättningen, vill jag framhålla, att man ur utgiftssynpunkt enormt överdrivit betydelsen av den uppgörelse, som träf-fats på denna punkt. Det har i pressen talats om, att utgifterna härigenom skulle ha ökats med tiotals miljoner. Den summan är naturligtvis rent orim-lig. Hela det belopp, som skall betalas ut till reservarbeten, är enligt upp-görelsen 55 miljoner kronor, och då är det uteslutet, att ökningen skulle kunna gå upp till tiotals miljoner. I särskilda utskottets utlåtande finnes en bilaga M, vari arbetslöshetskommissionen meddelat siffror för att belysa denna kost-nadsökning. Dessa siffror utgå emellertid från den kalkylen, att man till reservarbeten skulle anslå 66 miljoner kronor i stället för 55. Från denna utgångspunkt kommer då arbetslöshetskommissionen till det resultatet, att särskilda utskottets förslag genom ändringen i lönesättningen skulle öka års-kostnaderna med ett belopp av ungefär 7 miljoner kronor, samt att skillnaden i kostnadsökning mellan utskottets förslag och herr Sam Larssons reservation uppgår till 2 miljoner kronor.

Dessa siffror äro naturligtvis inte alldeles tillfredsställande. Vill man ha fullständigt rättvisande siffror för den kostnadsökning, som de tre olika al-ternativen medför, skall man givetvis gå ut ifrån det förslag, som utskottet framlagt, alltså ifrån ett belopp av 55 miljoner. Hur ställer sig då skill-naden? Enligt en beräkning, som jag fått verkställd i särskilda utskottets kansli, förhåller det sig på följande sätt: Med utgångspunkt från den summa, som särskilda utskottet anslår till reservarbetslöner, eller 55 miljoner kronor, blir det enligt herr Sam Larssons förslag i stället för 55 miljoner en summa av 52.5 miljoner, sålunda en besparing på 2.5 miljoner. Det är en något högre siffra än jag nyss nämnde, vilket beror på förhållanden som jag kan förklara, men som jag inte vill uppehålla tiden med. Om man däremot skulle tillämpa de nuvarande grunderna, skulle man i stället för 55 miljoner komma till en summa av 50.2 miljoner. Sålunda finner man, att skillnaden mellan särskilda utskottets förslag och de nuvarande bestämmelserna skulle bli 4.8 miljoner. Det är ju i varje fall inga svindlande summor. Man måste verk-ligen säga, att skulle man kunna använda 2.5 miljoner kronor med så för-ödande verkningar, som dem herr Larsson lade fram i sitt anförande här i kammaren, måtte man ha en alldeles sällsynt förmåga att få valuta för sina pengar!

Men, invänder man, det är inte själva utgiftsökningen, som är av vikt.

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

Särskilda utskottets lönesättning har andra verkningar. Den försvårar arbetskraftens rörlighet. Man får en fast reservarbetarstam, och man låser fast lönerna på den fria marknaden. Denna invändning är naturligtvis inte så farlig, när det gäller de statliga reservarbetena, ty vi veta alla, att arbetslöshetskommissionen kan förlägga dem till orter, där grovarbetarlönen är låg och där det alltså icke är så lockande att söka arbete. Invändningen har naturligtvis mera bärkraft i fråga om de statskommunala arbetena, ty en del av dem äro förlagda till samhällen med ganska höga och till och med höga grovarbetarlöner. Socialministern har redan något berört den begränsade räckvidden av det problem, som här framträder. Herr Sam Larsson har sedermera varit inne på spörsmålet och försökt vederlägga socialministern, ehuru mera med allmänna principiella betraktelser. Jag vet inte om jag bör gå in på några siffror. Om man studerar de tabeller, som finnas i bilaga M till utskottets utlåtande, finner man emellertid, att de statskommunala reservarbeten, som ägt rum i de högst avlönade orterna, hittills icke varit så synnerligen omfattande. Således finner man, att utskottets förslag för halvåret från oktober 1932 fram till mars 1933 skulle ha ökat statens andel i lönekostnaderna med 80,000 kronor för alla grupper, som ha mer än 5.75 i daglön och med 106,000 kronor för alla grupper, som ha mer än 5.40 i daglön. För alla dessa arbetare vid de statskommunala arbetena skulle således utskottsförslaget på ett halvår ha ökat statens kostnader med endast 106,000 kronor. Det är inte några svindlande summor, och de kunna verkligen inte ge något intryck av den omedelbart hotande svåra katastrof, som skulle inträda på grund av ett bifall till utskottets förslag.

Man talar om konkurrensen mellan dessa grovarbetarlöner, sådana som utskottet hade föreslagit dem, och avlöningarna på landsbygden, jordbrukslönerna o. s. v. När herr Sam Larsson strök under det så starkt, vill jag bara säga, att just för dessa kategorier, d. v. s. för de lägst avlönade, gör ju herr Sam Larssons förslag icke någon ändring i utskottets förslag. Ändringen börjar först vid en lön av 4 kronor och då med 2 procents avdrag. Det förefaller mig, som om herr Sam Larssons anförande visar, att det är en smula farligt att betrakta dessa problem uteslutande ur sådana principiella synpunkter, som ha sin rot i ett föregående ställningstagande. Man har kommit fram till den ståndpunkten, att denna fråga om, hur man bestämmer reservarbetslönen, skall vara en stor principfråga av nästan helig natur. För mig är det inte alls någon principfråga, utan för mig är det en metod, ett sätt, att komma fram till en sådan lösning av arbetslöshetsproblemet vid dessa arbeten, att man undviker vissa olägenheter.

Jag vågar säga, att den stora allmänheten har en helt och hållet felaktig föreställning om, hur det nuvarande systemet verkar i verkligheten. Den tror, att det nuvarande systemet är sådant, att ingen arbetare vid reservarbetena kommer upp till en så hög inkomst som lägsta grovarbetarlönen, och den tror, att om man nu går in för något annat, förstör man detta utomordentliga system. Sådant är emellertid inte det nuvarande systemet. I en mängd fall stiga nämligen reservarbetslönerna vida över motsvarande grovarbetarlöner. Vi ha nu här gått in för ett nytt system för att avvärja olägenheterna vid dessa reservarbeten för den fria marknaden. Det är det systemet, att i stället för det procentuella avdraget, som tillämpats hittills, söker man hindra, att det uppstår en fast reservarbetarkår därigenom att man *inskränker arbetenas omfång*, så fort det låter sig göra och *nedsätter arbetstiden*. Om man använder den sist nämnda utvägen och nedsätter arbetstiden t. ex. från 48 till 40 timmar, reducerar man veckoinkomsten för en arbetare med 18 procent, och det kan naturligtvis vara kännbart nog. Man kan också

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

göra inskränkningar på arbetstiden på annat sätt och genom andra metoder, som kunna verka tillräckligt kraftigt för det syfte, som de äro avsedda att främja.

Slutligen vill jag framhålla, att när man från bondeförbundets sida har ställt sig rätt ohägad mot att säga, att reservarbetarna skola inte ens få den lägsta grovarbetarlönen på orten — bestämd med hänsyn tagen till grovarbetarlönen även inom jordbruk och skogsbruk — när man inte velat reducera denna lägsta grovarbetarlön, har detta naturligtvis stått i samband därmed, att bondeförbundet har uppställt krav på en höjning av prisnivån å jordbruksprodukter. Det behöver således inte alls vara någon skamlig bytessynpunkt eller dylikt, som har varit bestämmande för att vi nu ha gått över på ett nytt system. Det är i stället en naturlig konsekvens av den ståndpunkt, som bondeförbundet har intagit i fråga om önskvärdheten av en höjning av prisnivån.

Med anledning av den skräckmålning, som herr Sam Larsson drog upp, när han hotade med att inom kort skulle grovarbetarlönen på de högsta orterna till följd av fackföreningspolitiken stiga från 9 kronor allt högre i luften, vill jag framhålla, att det i stället är på det sättet, att grovarbetarlönerna sista tiden befunnit sig i fallande, vilket har föranlett arbetslöshetskommissionen att skarva till den nuvarande skalan nedåt för att kunna taga hänsyn även till dessa sänkta grovarbetarlöner. För övrigt ber jag att få påpeka, att i utskottsförslaget ingår en anvisning till arbetslöshetskommissionen att oftare, än vad hittills har skett, undersöka förändringarna på arbetsmarknaden i löneavseende för att kunna följa med de ändringar, som äga rum. Det är en anvisning, som innebär, att det inte alls är meningen att införa ett system, som skulle betyda, att man låser fast de höga arbetslönerna.

Betydelsen för kommunerna av denna nya lönesättningsprincip har redan framhållits av socialministern. Han framhöll vilken betydelse det har för kommunerna ur skattesyndpunkt, att de grovarbetare, som sysselsättas med reservarbeten, hädanefter kunna ur skattesyndpunkt behandlas precis på samma sätt som andra grovarbetare.

Med denna lönesättning bortfaller för övrigt ett hinder, som varit ganska besvärande, mot ett förnuftigt urval av arbeten. Hittills har gällt den inskränkande regeln, att arbetet inte fick vara av den arten, att det kunde väntas inom den närmaste framtiden komma till utförande på den öppna marknaden. Det hinder, som låg i denna regel, har nu bortfallit. Nu bör, enligt vad utskottet säger, vid val mellan olika lämpliga arbetsobjekt *angelägenhetsgraden* vara en av de faktorer, som toges med i betraktande. Således, man har nu kommit fram därhän, att man kan för dessa pengar få utföra arbeten, som ur nationalekonomisk synpunkt äro av annan art och av större betydelse än de, man förut varit hänvisad att sysselsätta sig med.

I detta sammanhang vill jag också helt kort beröra en grundläggande skillnad mellan särskilda utskottets ståndpunkt och den ståndpunkt, som intagits av högerreservanterna. Dessa reservanter ha tagit sikte på lösningen av arbetslöshetsfrågan huvudsakligen under *ett* år, som ju framgår av formuleringen på ett ställe i en av deras reservationer. Därutav följer naturligtvis, att reservanterna vid urvalet av arbeten bestämt sig för sådana arbeten, som äro lämpliga att utföras på kort sikt. Detta har inverkat på det belopp, som de velat anslå, då ju dessa arbeten bli av annan, ofta mera arbetskrävande art än de arbeten bli, som man väljer, om man skall se problemet på längre sikt. När de sökt lösningen på det sättet, ha dessa reservanter, såsom framgår av ett av deras uttalanden, låtit de riksdagstekniska synpunkterna spela in. De säga nämligen, att frågor om sådana byggnader och andra

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

företag, som kunna vara behöfliga för staten eller som det kan vara önskvärt för staten att utföra på längre sikt, skall handläggas av *statsutskottet*, och de tillägga, att det är inte vår uppgift inom det *särskilda utskottet* att se saken på längre sikt. De säga, att vi äro ett särskilt utskott, som skall handlägga åtgärder för ett *omedelbart* bekämpande av arbetslösheten under den allra närmaste tiden. Jag citerar naturligtvis inte ordagrant de ärade reservanternas, men jag återger vad som är andemeningen i deras uttalande.

De 100 miljoner kronor, som särskilda utskottet nu föreslår till att användas till arbeten i öppna marknaden till arbeten på längre sikt, medge oss möjlighet att utföra en hel del arbeten, som man kan säga ha karaktären av att vara *förskottsarbeten*. Det finns bland dem en hel mängd byggnader, som staten måste utföra under den närmaste tiden, såsom sjukhusbyggnader; nu bygger man dem i förskott för att avhjälpa arbetslösheten. Vidare skall man också använda dessa pengar till att ernå någonting annat, som har mycket stor ekonomisk betydelse för vårt land, nämligen att skapa nya och förbättra gamla *produktionsenheter*, var och en, som läser utskottets förslag, måste finna, att högst betydande fördelar ernås i detta avseende såväl för industrien som inte minst för jordbruket.

Den sista frågan, som jag skall beröra — jag skall fatta mig helt kort — är frågan om *konfliktdirektiven*. Den lösning, som har ägt rum med avseende å dessa direktiv, är, som var och en vet, gjord i enlighet med den frisinnade motion, som väcktes i början av riksdagen. I själva verket var också riktningen för denna lösning bestämd genom den frisinnade motionen, vilken som bekant frambars av herr Sam Larsson. När jag för min del ansluter mig till denna lösning, ber jag att därtill få knyta en anmärkning. Jag ber att få erinra därom, att utskottets mening är, att konfliktdirektiven skola ha samma lydelse vid arbetslöshetsförsäkringen och vid arbetslöshetshjälpen. I förbigående anmärker jag, att erfarenheten från den kommande tiden får utvisa, om denna teori är för stel eller inte. Mitt huvudsyfte är emellertid att fästa uppmärksamheten vid ett uttalande, som förekommer i utskottets utlåtande nr 18 om arbetslöshetsförsäkringen, men som alltså är tillämpligt även i fråga om arbetslöshetshjälpen, enär det har en allmän giltighet. Sedan utskottet i detta betänkande på sid. 28 har sagt, att utskottet har funnit, att en viss lösning i fråga om dessa direktiv är förenad med de minsta olägenheterna fortsätter utskottet: »Utskottet utgår även från den förutsättningen, att ledningen för arbetarnas fackliga sammanslutningar skall låta sig angeläget vara att förebygga sådana stridsmetoder, som med rätta skulle kunna anses innebära ett missbruk av den sålunda förordade regeln.»

För min del vågar jag tro att ingen skall kunna säga, att utskottet har saknat grund för denna sin förutsättning. Givetvis bör man kunna ha det för troendet, att ledningen för arbetarnas fackliga sammanslutningar inte använder hjälpverksamheten och det stöd, som staten lämnar, till fackföreningspolitiska syften. Skulle inte denna förutsättning uppfyllas, skulle inte detta förtronde motsvaras, då får naturligtvis frågan om avfattningen av konfliktdirektiven tagas upp på nytt, men då är det inte från vår sida, som den striden upptages och sättes i gång, utan då är det ifrån den andra sidan. Efter det uttalande, som herr socialministern har haft om önskvärdheten av att undvika en sådan strid, utgår jag från, att vi med lugn kunna se framtiden tillmötes i detta avseende.

Herr talman! När man skall bedöma en politisk händelse, gäller det ju att se bort ifrån de tillfälliga synpunkterna och fästa avgörande betydelse vid de varaktiga. Tyvärr är det för oss, som leva i denna brådska tid, svårt att tillägna oss den politiska bildning, som erfordras för att man skall kunna göra

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)
 ett sådant bedömande. Vi ha för övrigt allt skäl att klaga över, att vi få så liten hjälp för förvärvandet av en sådan bildning från pressens sida. Det tycks ju vara en av den moderna journalistikens huvuduppgifter att göra det oväsentliga och för ögonblicket uppseendeväckande till det väsentliga, som man stryker under, medan man stoppar undan och skjuter bort det verkligt väsentliga. Jag hänvisar bara till arten av de händelser, som med feta rubriker brukar börja på första sidan av våra tidningar för att fortsätta på 12 eller 26 sidan! Alla måste vi naturligtvis räkna med att vi kunna felbedöma verkningsarna av en händelse, som vi äro med om att utforma. Det är endast minoritetens, som skenbart kan finna sig vara utan ansvar genom att den låter händelserna gå sin väg över dess huvud. Men, ack, även minoritetens frihet från ansvar är endast skenbar, ty även underlåtenhetssynderna bli ju straffade i politiken.

Min övertygelse är den, att eftervärlden, som alltid är överlägsen de handlande själva i fråga om att bedöma en politisk handlings räckvidd, skall kunna se på den uppgörelse, vars resultat nu ligger på riksdagens bord, mera lidelsefritt, med mindre ogillande, med mera förståelse av de handlandes synpunkter, än vad samtiden på många håll tycks göra. Min övertygelse är, att denna uppgörelse har givit Sverige större fasthet både inåt och utåt, när det gäller för vårt land att möta denna svåra tids hårda påfrestningar.

Herr talman! Jag ber att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

I herr Westmans yttrande instämde herr *andre vice talmannen* samt herrar *Reuterskiöld, von Heland, Oscar Ericson, Per Gustafsson, Johan Johansson, Julin, Ernst Svensson, Per Andersson, Tjällgren, Löfvander, Gunnar Bodin, Anton Pettersson* och *Johan August Larsson*.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Jag har inte för avsikt att blanda mig in i den allmänna diskussionen i denna kammare, då jag ännu inte haft tillfälle att taga del av vad, som i densamma har yttrats.

Det, som föranleder mig att redan nu begära ordet, är det angrepp, som har riktats mot mig från herr Tryggers sida. Det skulle kanske efter det mottagande, som detta angrepp redan har fått i kammaren, vara onödigt att säga någonting, men jag tror, att kammaren håller mig räkning för, om jag lämnar de nödvändiga upplysningarna, som ju endast kunna bli en viss komplettering av vad, som redan har yttrats av herr Westman.

Innan jag går in på själva förhandlingarna, får jag kanske göra en allmän anmärkning. När jag kom till riksdagen 1918, skedde det redan då med en känsla av att korridorpolitiken hade spelat ut sin roll i och med den fastare organiseringen av partierna. Jag visste visserligen, att man aktade mycket högt dessa riksdagens ledamöter, som kunde i förbindelse med andra riksdagens ledamöter åstadkomma samling mer eller mindre kring vissa förslag, men jag förstod, att det inte kunde ha någon betydelse, sedan man kommit dithän, att alla viktigare avgöranden måste träffas inom partierna. Den insikten var redan den tillräcklig för att jag aldrig skulle öva mig i korridorpolitik. Ett annat skäl var nog det, att det egentligen ligger mot själva min natur att göra någonting sådant. Redan härutav bör herr Trygger förstå, att jag *inte* har, under vad som har förekommit under dessa sista veckor, roat mig med att ena timmen eller ena dagen sitta i officiella förhandlingar med representanter för partierna för att nästa timme eller nästa dag föra s. k. hemliga förhandlingar med vissa inflytelserika medlemmar av det ena eller det andra partiet.

Redan efter påskferierna hänvände jag mig till partiledarna för att få ett resonemang om, hur man skulle ordna förhandlingarna i syfte att söka åstad-

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

komma en uppgörelse. Jag talade först med varje partiledare för sig. Sedan riktade jag till partierna en hemställan att utse officiella representanter, och därefter hade jag och ett par kolleger från regeringen förhandlingar med delegerationer från partierna var för sig. Det uttrycktes emellertid redan vid mina överläggningar med partiledarna en önskan, att man skulle, såvitt möjligt, föra förhandlingarna med samtliga partier på en gång. Det ryktades till och med ett slag, att högern var så bestämd på den punkten, att den skulle vägra att ingå på enskilda förhandlingar, ett rykte, som sedermera befunns vara oriktigt. Emellertid följde jag gärna de anvisningar, som jag hade fått vid de enskilda överläggningarna och sammankallade representanter för partierna för att på en gång överlägga med regeringen. Dessa förhandlingar fördes på två linjer. Jag, socialministern och finansministern förhandlade i arbetslöshetsfrågan och rörande finansieringen, och dessutom förhandlade jordbruksministern med representanter för bondeförbundet, högern och de frisinnade för att framlägga ett förslag till lösning av vissa jordbruksfrågor. Dessa förhandlingar skedde med av partierna utsedda representanter.

Jag vet icke, om jag behöver förklara det, men det skadar icke, att det finns antecknat i kammaren protokoll, att jag har *icke* en enda gång med någon enda människa fört några förhandlingar vid sidan av de officiella förhandlingarna. Jag har underlåtit det därför, att det ligger inte för min natur, men jag har också gjort det av klokhet, ty jag förstår, att det skulle ha skapats en hart när omöjlig atmosfär vid de officiella förhandlingarna, därest man hade anledning att misstänka, att jag förde dessa förhandlingar mera pro forma, men försökte under hand påverka utvecklingen i en annan riktning. Det har alltså icke förekommit några sådana förhandlingar, icke något som herr Lindman i andra kammaren — herrarna från högern tyckas ju vara samspelade på den här punkten — kallade för tissel och tassell.

Förhandlingarna skredo sin väg, och jag hänvände mig alltid till partierna och ansåg det vara naturligt, att de skulle hänvända sig till mig, och jag var närmast överraskad, när ett slag under förhandlingarna jag hade att göra inte med representanter för de borgerliga partierna, utan med en representant för den borgerliga koalitionen. Jag får fästa herr Tryggers uppmärksamhet på, att när han är så känslig inför vad som kan ha förekommit vid sidan om de officiella förhandlingarna, hade det kanske varit plats för denna känslighet i det ögonblick, då de partier, som förde förhandlingar med regeringen och som regeringen hade inbjudit var för sig, sedan bedrevo förhandlingar inbördes för att intaga, som det hette, en samlad ståndpunkt mot regeringens förhandlare. Jag anser detta vara dessa partiers fullkomliga rätt, men om man är så känslig som herr Trygger tycks vara, förvånar det mig, att han inte kommit att tänka på att jag möjligen tyckte, att det var konstigt, att, sedan vi suttit i gemensamma förhandlingar och varit så öppna och ärliga mot varandra, partiernas representanter gingo ifrån mig för att tala med varandra om, vad man skulle säga till mig nästa gång.

När förhandlingarna hade förts fram till den 23 maj, hade jag redan under hand meddelat förhandlingarna från den andra sidan om de villkor, som jag ansåg, att regeringen kunde acceptera, och vid sammanträdet den 23 maj, som var mycket fulltaligt besökt, framlade jag för partirepresentanterna en promemoria, där jag sammanfattade den ståndpunkt, som regeringen intog. Jag meddelade vid överlämnandet av denna promemoria, att jag ansåg mig därmed hava uttömt mina möjligheter till initiativ. Detta var regeringens bud, och nu ankom det enligt mitt förmenande på representanterna för partierna att ge besked om sin ställning till detta bud från regeringens sida. Jag tillade, att jag naturligtvis stod till förfogande vid alla de tillfällen och vid all den tid, som förhandlingarna

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

från andra sidan önskade taga i anspråk för fortsatt överläggning. Från bondeförbundets sida kom svaret i den formen, att vi officiellt förhandlade rörande den P. M. jag hade framlagt. Det gjordes en hemställan om inte regeringen kunde på vissa punkter modifiera sin ståndpunkt, och förhandlingarna ledde bland annat till, att summan modifierades från 195 miljoner, som den hade varit i regeringens P. M., till 180 miljoner. Den förhandlingen sammanfattades sedan till en P. M., som låg till grund för den vidare behandlingen av saken inom bondeförbundet och den socialdemokratiska riksdagsgruppen. Från de andra partierna har jag inte mottagit något meddelande om deras ståndpunkt till den P. M. som är överlämnad. Herrarna få väl finna det ganska naturligt, om jag ansåg, att initiativet efter mitt överlämnande av P. M. tillkom partiernas representanter, så mycket mer som jag hade meddelat dem, att jag väntade svar på det bud, som regeringen hade sammanfattat efter förd förhandling. Jag har icke emottagit något sådant svar annat än från bondeförbundet, och förhandlingarna med bondeförbundet skedde med deras officiella representant och icke med vissa medlemmar, som det här har antagits. Sedan det var klart, att det kunde träffas en överenskommelse biträdd av bondeförbundet på basis av den P. M., som sedan offentliggjordes, sökte jag förbindelse med den frisinnade ledaren för att höra, om man kunde få en samling kring detta program. Jag erkänner, att jag inte vidtog samma åtgärder, när det gällde högern, därför att jag redan den 23 hade fått det bestämda intrycket, att man från högerns sida inte reflekterade på att samverka vid en uppgörelse av den karaktär, som nu kommit till stånd. Jag har alltså under förhandlingarna mycket noga undvikit att föra några särskilda förhandlingar med vissa personer. Jag har till och med undvikit det gentemot sådana personer, som intogo en ställning, där det hade varit naturligt om jag införde svårigheter, som reste sig, hade försökt undersöka om det fanns några andra möjligheter än den officiella. Jag gjorde det inte, och jag kan blott konstatera, att varje insinuation om hemliga förhandlingar eller brist på vad som kräves av en gentleman i en sådan situation saknar varje som helst grund. Jag skulle vilja tillägga en sak. När jag har märkt, att högerns båda ledare i kamrarna ha kommit med likartade insinuationer, så förstår jag, att detta skett efter konferenser, och att man alltså har haft vissa underrättelser, som man trodde vara faktiska. Jag skulle ha tyckt, att det varit ganska naturligt, därest ledarna för det största oppositionspartiet hyste sådana tankar om landets statsminister, att man gjort en hemställan till honom om att få besked om vad som förekommit. Det hade väl varit rimligare än att kasta ut beskyllningar av en sådan kränkande art här i kammaren. Jag ser emellertid i vad som nu har förekommit ett litet bevis på den irritation och misstänksamhet, som uppstått inom vissa kretsar. Jag förstår, att högerpressen kan skriva som den gör om »kohandel» och komma med beskyllningar på heder och ära mot politiska motståndare, när de ansvariga ledarna anse sig berättigade att utan någon verklig undersökning göra sådana angrepp. Jag vet, att det har hemställts till herr Trygger att framställa en ursäkt. Jag är mindre angelägen om en sådan än om att herr Trygger ville lära av detta, att man gör klokast i att inte så där vårdslöst misstänka politiska meningsmotståndare för ohederlighet, utan i stället gå ut ifrån, att människorna äro hederliga — i synnerhet om de i allt sitt handlande visat sig vara det — samt lära sina egna, att man skall behandla hederligt folk på ett hederligt sätt.

Herr Wohlin: Herr talman! Debatten skall enligt kammarens beslut röra sig om särskilda utskottets utlåtande nr 17. Jag torde likväl kunna få tangerä även utskottets övriga nu framlagda betänkanden med numren fram

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

till och med 23. Jag skall emellertid för min del avstå från att vid detta tillfälle beröra den särskilda frågan om arbetslöshetsförsäkringen utan i stället, när detta ärende kommer att föredragas, lämna en särskild motivering till min uppfattning om ifrågavarande viktiga men något på sidan om det stora ämne, som nu behandlas, liggande spörsmål. Detta låter sig också ganska väl göra, även om så betydande frågor som frågorna om lönedirektiven och konflikt direktiven i viss mån sammanknyta dessa båda olika ämnen med varandra.

Det har säkerligen varit en strävan hos det särskilda utskottets alla ledamöter att om möjligt uppnå den lösning av arbetslöshetsfrågorna i det allmänna samförståndets tecken, som den övervägande delen av den svenska nationen utan minsta tvivel har önskat och varpå den i det längsta har hoppats. Jag har för min personliga del från första stund varit en av dem, som livligast önskat och velat en sådan utgång, och skälen till denna min önskan och strävan torde väl knappast behöva närmare utvecklas. Den oförvillade arbetslösheten är ju världskrisens mest elakartade följdverkan. Den skapar det allvarligaste av de inpolitiska problem, varmed världens stora kulturnationer och deras statsledningar i denna stund ha att brottas. Icke blott ur ekonomiska synpunkter är arbetslösheten ett fruktansvärt ont; finner man icke effektiva åtgärder däremot, så utövar den ju även en förödande moralisk inverkan på stora folkgrupper, som träffas därav, en inverkan som icke är minst farlig för de uppväxande generationerna och därmed för de civiliserade staternas hela framtid. Jag tillhör icke dem, som genom lång och nära kännedom om de arbetslösas bekymmer, lidanden och känslostämningar äga en djupgående personlig erfarenhet av det frätande sår, som arbetslösheten utgör i de nutida kulturnationernas organismer, men jag har dock hört och sett tillräckligt icke blott här hemma utan även i andra Europas länder för att förstå denna fråga något litet. Vare sig nöden tar formen av hunger och undernäring — det sista icke minst bland de massor av barn och spädbarn det här gäller — eller den slår ut i blodiga revolter, som staterna med alla maktmedel måste slå ned för sitt eget skyddande, eller den lägger sig som en dov och kvävande tystnad över hela stadsdelar och samhällen och hela trakter av det moderna Europa. — Uppenbart är, att få olyckor kunna mäta sig med denna arbetslöshet för de människor, som det gäller, och få olyckor kunna mäta sig med den för det folkmaterial, som ett land äger och som ett land som Sverige måste bevara möjligast oskadat fram genom tiderna. Ja, få olyckor kunna mäta sig med denna för staternas och kulturvärldens nästan hela framtida bestånd. Vem vill icke under sådana förhållanden medverka till de mest energiska åtgärder mot en sådan fara? Säkerligen ingen. Och vem skulle väl icke vilja ha uppnått allmän enighet Sveriges alla samhällsklasser och politiska partier emellan om räckvidden och karaktären av dessa åtgärder? Säkerligen få eller ingen.

Denna enighet och detta samförstånd har nu icke uppnåtts vid detta allvarliga tillfälle i vårt lands senare historia. Man må tvista i oändlighet om, hur ansvaret här skall fördelas. Själv vågar jag i ingen mån yttra mig därom. Jag kan det icke, ty jag har icke deltagit i de förhandlingar, varom här varit tal, och jag skulle icke heller vilja det, ty jag skulle kunna misstaga mig. Endast så mycket vågar jag uttala, att efter den förklaring, som landets statsminister avgivit, statsministern och regeringen måste sägas ha rent mjöl i påsen och i denna fråga icke kunna göras till föremål för några förbräelser. Kvar står emellertid, mina herrar, själva faktum, som från alla håll säkerligen konstateras med beklagande och med så mycket större beklagande, som samtliga de fosterländska meningsriktningar, varom här är tal —

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

d. v. s. landets samtliga partier med undantag för kommunisterna — varit överens om att vida mera omfattande hjälpåtgärder än tidigare nu äro nödvändiga och vida större samhälleliga offer, än man tidigare måst göra för arbetslöshetens bekämpande, nu äro påkallade.

Emellertid vill jag, för att litet dämpa bekymren över den splittring, som sålunda inträtt, och något litet minska den pessimism, som med anledning av denna splittring självfallet breder ut sig i vidsträckta kretsar av vårt folk, erinra om och med kraft understryka — vad även framgår av det särskilda utskottets utlåtanden och de därvid fogade reservationerna — nämligen att samtliga politiska meningsriktningar, som behandlat denna fråga, faktiskt äro överens om vissa viktiga riktlinjer i programmet för arbetslöshetens bekämpande, och att betydligt mera sålunda finnes, som förenar, än vad man under de senaste dagarnas offentliga diskussioner ofta trott och förmenat. Alla vilja, så långt de ekonomiska resurserna — bedömda efter vars och ens visserligen något växlande uppfattning — göra det möjligt, skjuta verksamheten med kontantunderstöd i bakgrunden och de arbetslösas hjälpande med arbetsmöjligheter av skilda slag i förgrunden. Alla beakta sålunda den av erfarenheten bestyrkta iakttagelsen, att systemet med kontantunderstöd, ehuru det av ekonomiska skäl icke kan övergivas, likväl är den för de arbetslösa och även för samhället i dess helhet minst tilltalande formen av hjälp, den hjälpform, som näst den rena fattigvården minst bidrager till att hålla de arbetslösas förtrostan och självförtroende uppe, den hjälpform alltså, som man tillgriper som en slags reserv, i den mån arbetsmöjligheter icke kunna beredas alla. Alla ha vidare förenat sig i uppfattningen, att arbetslöshetskommissionen bör bibehållas som ett centralorgan för handhavandet av den verksamhet, som knyter sig till de statliga och statskommunalas reservarbetena och därmed sammanhängande spörsmål. Den av denna kommission under en följd av år förvärvade praktiska och sociala erfarenheten skall alltså enligt samtligas uppfattning allttjämt komma denna gren av hjälpverksamheten till godo. Nya oprövade anordningar, avsedda att ersätta denna kommission på dess område, äro förda åt sidan, och framför allt är faran för denna verksamhets påverkan av skiftande politiska uppfattningar genom dess inordnande under något statsdepartement åtminstone i väsentlig grad undanröjd. De olika politiska meningsriktningarna ha ytterligare samtliga gått in för en högst avsevärd utvidgning av arbetslinjen och även gått in för en nyorientering av densamma därhän, att betydande summor — ehuru från olika håll av olika storleksordning — ställts till Kungl. Maj:ts förfogande för viktiga arbeten i den öppna marknaden, bland vilka arbeten, förutom den rad av statliga byggnadsföretag, varom beslut av riksdagen redan fattats, särskilt böra framhållas anslaget till statsbeställningar och vidare framför allt de ur sysselsättningssynpunkt och angelägenhetsgrad så viktiga arbetena som vägarbetena, torrläggningsföretagen, skogsvårdsåtgärderna, bidragen till täckdikningar, bidragen och lånen till gödselvårdsanläggningar, anslaget till väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo m. m. Denna starka förskjutning av arbetena i den öppna marknaden till förmån för jordbrukets och skogsbrukets samt i allmänhet landsbygdens intresseområden måste ju hälsas med dubbel tillfredsställelse, eftersom här verkligen finnes en mängd åtminstone på lång sikt produktiva arbeten att räkna med och de arbetslösas sysselsättning vid sådana slag av arbeten, med landsbygdens i allmänhet något lägre löner och billigare levnadsomkostnader, blir såväl för de arbetslösa förmånligare som för statsverket mindre dyrbar.

Ehuru man på olika håll rör sig med olika totalbelopp är man vidare i huvudsak överens om sättet för arbetslöshetshjälpens finansiering. Även de,

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

som förorda lägre slutsummor än utskottsmajoriteten, vilja i likhet med denna majoritet skona näringslivet från nya deflationistiskt verkande direkta skatter eller skatteskärpningar och förorda, att den övervägande delen av medlen anskaffas genom upplåning, och de förorda därjämte i likhet med majoriteten, att upplåningen till övervägande del gives formen av korttidsupplåning med snabb amortering, och vad amorteringen beträffar välja samtliga för ändamålet en och samma skattekälla, nämligen arvsskatten. Lägges härtill slutligen, att riksdagen redan så gott som enhälligt beslutat den närmast ur arbetslöshetssynpunkt motiverade men även på grund av en rad andra viktiga skäl framförda s. k. exportkreditgarantien, så läser ju knappast kunna bestridas, att icke — som jag nu velat framhålla — trots meningsskiljaktigheter i åtskilliga viktiga punkter likväl mycket i det stora programmet finnes, som förenar samtliga om detta program. Naturligtvis har jag ej med dessa mina anmärkningar syftat till att på något sätt förminska och ännu mindre översläta de otvivelaktiga divergenserna, ty det vore ju verklighetsfrämmande och det vore en synnerligen ointelligent framställning av läget, men de nu gjorda erinringarna ha dock en viss betydelse. När man läser de av herr J. B. Johansson i Fredrikslund avgivna reservationerna, och när man åhörde vissa delar av herr Tryggers anförande i dag på förmiddagen, så vet man väl också att rätt bedöma det stundom hörda talet och de i tidningarna ibland framförda påståendena, att landets största borgerliga parti »ställt sig utanför» en bred och folklig lösning av det stora problemet. Det är ju en enorm summa, som även i dessa reservationer erbjudes, och det är gamla principer i svensk finanspolitik, som även därstädes under trycket av bristande tillgångar på skattemedel i nuvarande nödläge tillfälligtvis övergivas. Måhända glädjer det mig mest, som ordförande i särskilda utskottets femte delegation, att ha bevittnat den för arbetets slutförande betydelsefulla medverkan, som representanter för reservationerna givit vid finansieringsproblemets utarbetande, och som ett i den splittring, som här råder, för upprätthållandet av förtroendet till vårt lands finanser och valuta glädjande uttalande hälsar jag reservanternas medgivande, att »under förhandenvarande omständigheter och under den av majoriteten givna förutsättningen, att anslagsbeloppet uppgår till = 180 miljoner kronor, anse vi att utskottets form för finansieringen är att föredraga framför annan form av förmögenhetsbeskattning» — liksom jag vidare, som en kanske ännu viktigare sak, erinrar om reservanternas allmänna anslutning till de grundläggande principer, som utskottet uppdragit med avseende å finansieringsplanen.

Jag kan emellertid i detta sammanhang icke underlåta att göra en liten erinran mot den passus i herr Tryggers anförande, där han på tal om finansieringsproblemet med mycket mörka färger utmålade konsekvenserna för den svenska valutan av ett bifall till utskottsmajoritetens förslag, som jag förmodar på denna punkt. Herr Trygger ställde för kammaren bilden av en svensk krona, som komme att depreciéras ej endast inom de ytterst måttliga gränser, som bankoutskottet och riksdagen redan ha tänkt sig och gått in för, utan som komme att depreciéras till hälften, till en tredjedel, till en femtedel av sitt värde. Och han utvecklade — fullkomligt riktigt för övrigt — de konsekvenser, som ett sådant förstörande av den svenska valutan skulle få med avseende å stora och viktiga samhällsgruppers ställning här i landet. Jag vill emellertid framhålla, att när man som herr J. B. Johansson i Fredrikslund och hans medreservanter likväl är med om en summa direkt voterad för arbetslöshetens bekämpande, som uppgår till över 140 miljoner kronor, och vidare är med om att finansieringen av detta belopp skall, i den mån skattemedel icke stå till förfogande — och mera skattemedel stå ej till herr J. B.

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

Johanssons förfogande än till utskottsmajoritetens — till den återstående och övervägande delen ske genom upplåning, därav den större delen med korttidsamortering precis som utskottsmajoriteten vill, då kan inte den skillnaden, att utskottsmajoritetens upplåningssumma med avseende å den korta upplåningen stannar vid 125 miljoner och herr J. B. Johanssons och hans medreservanterns upplåningssiffra av samma natur vid något över 80 miljoner — särskilt om man tager i betraktande de synpunkter, som herr statsrådet och chefen för socialdepartementet på förmiddagen framhöll med avseende å den ytterligare upplåning, som vid båda linjerna måste komma till — då kan icke, säger jag, den skillnaden — kanske 50 å 60 miljoner eller något mera vid ett totalbelopp på 300 å 400 miljoner — motivera uttalandet, att utskottsmajoritetens förslag på denna punkt kan komma att kasta den svenska kronan ned i avgrunden, under det att reservanternas förslag räddar den svenska kronans bibehållande vid en rimlig och stark paritet i förhållande till främmande valutor. Det var icke en fullt belysande framställning av de faktiskt föreliggande divergenserna mellan utskottsmajoriteten å ena sidan och högerreservationen å andra sidan och det var icke en fullt riktig proportion mellan å ena sidan denna divergens och å andra sidan herr Tryggers uttalanden rörande farorna med den av utskottsmajoriteten här beträdda vägen.

Låt mig emellertid, mina herrar, i största korthet stanna vid de olika punkterna av den totalsumma av omkring 100 miljoner kronor, för vilken arbeten skulle beredas i den öppna marknaden. Jag inskjuter — reflexionen är säkerligen redan förut gjord — att beloppet naturligtvis i viss mån har karaktären av en fingerad summa, eftersom arbeten för ett sådant belopp med all sannolikhet ej kunna komma till genomförande under det budgetår, varom nu är fråga. Besluten, som hänföra sig till posterna i denna totalsumma, torde väl snarare — åtminstone i åtskilliga fall — vara att betrakta som åt Kungl. Maj:t givna fullmakter att röra sig inom de angivna beloppen — oerhört vittgående och enastående fullmakter visserligen — men naturligtvis givna och beslutade med tanken, att Kungl. Maj:t vid arbetenas utförande och vid beloppens utanordnande noga skall beakta arbetslöshetens utveckling under det kommande året och, i den mån så är möjligt med hänsyn till de arbetslösas behov, åstadkomma besparingar å de olika delposterna. Jag förbigår de poster, varom alla varit eniga, liksom även dem, i fråga om vilka jag biträtt utskottsmajoriteten, och kommer då först till det anslag på 8.5 miljoner kronor, som av majoriteten föreslås till s. k. kommunala beredskapsarbeten. Det gäller som bekant bidrag av statsmedel för arbeten, som avse rent kommunala ändamål och som även i regel ej heller eljest kunna komma till utförande med statligt understöd. Jag kan i likhet med majoriteten tänka mig kommuner med tung skattebörda och stor arbetslöshet, där sådana statsbidrag kunna vara motiverade. Men en oeftergivlig förutsättning för min anslutning till denna linje har varit, att bidragen utlämnas som lån, räntefria exempelvis, såsom utskottet skriver, under högst fem år och sedermera löpande med skäligen ränta och med amorteringstid, som bestämmes efter omständigheterna i varje särskilt fall. Visserligen äro många av våra svenska kommuner ekonomiskt drivna till bristningsgränsen, men i stort sett få vi väl ändå här i landet betrakta dem såsom solventa låntagare, åtminstone i det långa loppet, och tanken på sådana lån synes mig kunna i nödtider som de nuvarande försvarligt motiveras. Däremot har det icke varit mig möjligt att biträda utskottsmajoritetens förslag, att de statsbidrag, varom nu är tal, »i särskilt trängande fall» — som det heter — skulle kunna givas formen av bidrag utan återbetalningsskyldighet, d. v. s. rena gåvor från statsverket till kommunerna. En sådan anordning sönderbryter enligt min uppfattning

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

de nuvarande genom ett komplex av författningar reglerade ekonomiska förhållandena mellan å ena sidan staten och å andra sidan kommunerna av skilda storleksordningar. Den överkorsar de regler, som här gälla, och den kan även leda till orimliga konsekvenser. Den ena kommunen har exempelvis byggt en ny skola eller ett nytt ålderdomshem, den andra kommunen har underlåtit att göra detta. Den sistnämnda kommunen skulle då genom statsbidrag kunna utan återbetalningsskyldighet befrias från den alla kommuner i riket gemensamt åliggande skyldigheten härutinnan. Hur skall vidare ett sådant förfarande bringas i överensstämmelse med gällande principer för statsbidrag till särskilt skattetyngda kommuner? Eller ett annat exempel, från mitt eget verksamhetsområde. Ett antal av rikets städer komma sedan gammalt i åtnjutande av s. k. tolagersättning, som utgår av tullmedel, d. v. s. av statsmedel. Åtskilliga av dem ha trots de starkaste påtryckningar försummat dem åliggande skyldighet att nybygga eller ombygga sina tullkamarlokaler efter de nutida fordringar, som statsmakterna uppställt. Dessa sistnämnda kommuner, som sålunda ha försummat dessa sina skyldigheter trots det, att de i år och årtionden uppburit sammanlagt ansemliga belopp av statens medel, skulle nu komma i det läge, att de kunde få dessa arbeten, som de tidigare underlåtit att verkställa, utförda helt och hållet på statens bekostnad. På grund av dessa och åtskilliga andra skäl har jag, då utskottsmajoriteten icke velat vara med om att begränsa sig till låneformen, på sätt framgår av reservationen nr 25 vid det föreliggande utskottsutlåtandet, i likhet med herrar Hamrin, von Stockenström och Sam Larsson röstat för avslag å det ifrågavarande anslaget till kommunala beredskapsarbeten.

Utskottsmajoriteten föreslår vidare ett reservationsanslag av 5 miljoner kronor för främjande av bostadsbyggande i städer och stadslänkande samhällen. Lika med nyssnämnda övriga reservanter har jag inom utskottet yrkat, att beloppet skulle beviljas men förenas med villkor om kommunal garanti. Jag har svårt att förstå, varför man avvisat detta villkor vid en statlig tertiärkredit sådan som den föreliggande. Kan eller vill en kommun icke bevilja sådan garanti, torde byggnadsföretaget ur ekonomisk synpunkt vara äventyrligt. Jag erinrar även om den alltmåra omfattande verksamhet, som sedan några år tillbaka bedrivs av den s. k. bostadskreditkassan. I övrigt delar jag vissa av de synpunkter, som på denna punkt framförts i den av herr Johansson i Fredrikslund m. fl. avgivna reservationen. Då jag — liksom på tal om anslaget till kommunala beredskapsarbeten — utgår från att ej heller kamrarna komma att stödja det i herr Hamrins m. fl. reservation givna förbehållet, kan jag för min del icke biträda ett beslut för ifrågavarande ändamål. Med avseende åter å anslaget av 10 miljoner kronor för främjande av bostadsbyggande på landet ansluter jag mig till utskottets ståndpunkt.

Utskottet förordar ytterligare ett anslag av 10 miljoner kronor för lån till främjande av enskild företagsamhet och ett anslag av 3.5 miljoner kronor för subventioner till främjande av enskild företagsamhet och uppmuntran av industriell verksamhet. Jag har dessvärre, på grund av arbetsordningen i det särskilda utskottet — vilket ju med hänsyn till sitt enorma arbetsmaterial måst konstituera sig på särskilda avdelningar med en viss, visserligen icke lika långt som i statsutskottet driven begränsning de olika avdelningarnas arbete emellan men likväl med en viss svårighet för ledamöterna på en avdelning att följa diskussionerna på en annan — saknat möjligheter att tillräckligt noga bedöma, för vilka ändamål denna summa av 13.5 miljoner kronor egentligen är avsedd, och jag skall således på denna punkt icke uttala mig med någon tvärsäkerhet. Men jag har likväl tyckt mig finna, att det som härutinnan står uttalat i den av herr Johansson i Fredrikslund m. fl. avgivna

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

reservationen — nämligen att fall visserligen kunna tänkas, då medel här för, rätt använda, kunna vara av ej ringa värde i arbetslöshetsbekämpande syfte, men att svårigheten att bedöma behövligheten av ett sådant ingripande och de ofta vidsträckta biverkningar och oberäkneliga följder, som kunna framkallas härav, mana till den största återhållsamhet med avseende å detta slag av hjälpverksamhet — är värt beaktande, och har jag således med avseende å dessa båda anslag ansett försiktigheten bjuda att stanna vid den uppfattningen, att icke heller dessa båda anslag böra av riksdagen bifallas.

I enlighet med min nu tillkännagivna uppfattning anser jag, att utskottsmajoritetens totalsiffra av omkring 100 miljoner kronor bör minskas med $8.5 + 5 + 13.5$ miljoner, d. v. s. med omkring 27 miljoner kronor, och totalsiffran sålunda — då jag i övrigt i det stora hela biträder utskottets förslag — stanna vid 100 minus 27 eller 73 miljoner kronor. Till jämförelse vill jag endast i förbigående erinra om att herr Johansson i Fredrikslund och hans medreservanter förordade ett totalanslag, som med 43 miljoner kronor understiger utskottets. På en punkt har jag emellertid icke riktigt förstått beräkningen av denna summa. Eftersom herr Johansson i Fredrikslund m. fl. även förordat ett påyrkat ett reservationsanslag av 5 miljoner kronor för pensionering av äldre arbetare i enlighet med vissa härom väckta motioner — och jag ej kan finna att den summan är medtagen vid beräkningen av de 43 miljoner kronorna — så skulle väl enligt ett riktigt beräkningssätt herr Johansson i Fredrikslund och hans medreservanter ha kommit till en totalbesparing av 38 miljoner, nämligen 43 minus 5 miljoner. Jämför jag denna deras siffra med den av mig förordade besparingen av 27 miljoner, så utgör differensen 11 miljoner kronor, vilket jag tycker är en ganska ringa differens för att föranleda en alltför stark skärpning av motsättningen mellan mig och herr Johansson i Fredrikslund och hans medreservanter i nu ifrågakörande avseende. Jag har — och därmed slutar jag denna korta exposé — för min del funnit skäl föreligga att biträda utskottsmajoritetens förslag beträffande statliga beredskapsarbeten för 7 miljoner kronor, vilket ju ingenting annat är än en fortsättning på vad som redan för innevarande år beviljats för ändamålet. Likaså har jag i överensstämmelse med utskottsmajoriteten förordat anslag till skenfria korsningar med 7 miljoner kronor och ett 2 miljoner kronor högre anslag till bostadsbyggande på landet, varjämte jag icke velat motsätta mig anslaget på 6 miljoner kronor till broar och hamnar.

Som en allmän reflexion till det av utskottsmajoriteten tillstyrka totalanslaget vill jag emellertid — i anslutning till det nu sagda — framhålla, att detta anslag — särskilt med hänsyn till utvecklingen under den senaste tiden och möjligheterna för en något bättre och tidigare återhämtning av näringslivet, än man trodde, åtminstone under sistlidna höst — synes mig väl högt beräknat. Jag tror för min del icke, att en nedskärning av detsamma i enlighet med mitt förslag skulle komma att alltför mycket förminska arbetslinjens effektivitet. Har man emellertid som utskottsmajoriteten en motsatt uppfattning, vilken jag kan förstå och respektera, borde man väl ändock ha kunnat jämka en smula på de såväl principiellt som praktiskt betydelsefulla förbehåll till två av anslagen, som jag nyss berört. När nu emellertid utskottsmajoritetens förslag, som väl säkert är fallet, kommer att biträdas av riksdagen, kan jag endast uttala förhoppningen om att anslagen för de tre eller fyra ändamål, jag här uppehållit mig vid komma att av Kungl. Maj:t handhas med varsamhet och handhavas så att verkligt gagn för arbetslösheten vinnes genom deras utnyttjande, samtidigt med att statens förlustrisker begränsas till det minsta möjliga.

Tiden tillåter mig icke att beröra en mängd detaljer — stundom rätt vik-

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

tiga sådana — i det nu föreliggande utskottsutlåtandet, utan jag dröjer endast några ögonblick vid tvenne frågor, nämligen lönefrågan och frågan om konfliktdirektiven, som ju intaga en central plats i diskussionen, och även med avseende å dessa frågor tvingas jag att vara kortfattad.

Löne- och konfliktdirektiven vid reservarbetena ha enligt mångas uppfattning en stor betydelse i programmet för arbetslöshetens bekämpande, och jag delar för min del i det stora hela denna uppfattning. Genom den av utskottet förordade utomordentligt stora omfattningen av de arbeten, som skola utföras till den öppna marknadens löner, kommer visserligen, på sätt herr Westman riktigt anförde, spörsmålet om lönesättningen vid reservarbetena icke fullt lika mycket i förgrunden som under vår hittillsvarande arbetslöshetspolitik. Även med de olika reservanternas större eller mindre begränsningar av totalbeloppet för arbetena å den öppna marknaden förminskas naturligtvis i viss mån vikten av dessa lönedirektiv. Å andra sidan skall ju arbetslöshetskommissionens verksamhet fortfara i ganska betydande omfattning, och lönesättningen vid reservarbetena kan väl — även om dessa arbeten hädanefter endast komma att utgöra en del av samtliga arbeten — bibehålla ett större eller mindre inflytande på löneutvecklingen å den fria marknaden. Det gäller möjligen också om deras effekt på andra löner än grovarbetarlönen, om vilken det ju närmast är fråga. Jag vill emellertid — för att också för min del i någon mån söka ställa de olika alternativen i lönefrågan i det föreliggande betänkandet i en riktig belysning och ge dem rimliga proportioner — erinra om att den här i landet mest påtalade och ur samhällelig synpunkt mest olägliga monopolbildningen på arbetsmarknaden, nämligen lönemonopolen inom byggnadsfacket, i stort sett står utanför hela denna diskussion och de strider vi nu föra. Ty beträffande husbyggnadsarbetena måste vi ju erinra oss, att riksdagens samtliga partier redan ha beslutat och godkänt att dels fortsätta en rad statliga byggnadsföretag på olika platser i riket och dels sätta i gång nya sådana statliga byggnadsföretag, och alla äro ju överens om att dessa företag skola utföras till den öppna marknadens löner, det vill säga till byggnadsarbetarnas så starkt kritiserade löner, icke minst i landets större städer och allra främst i Stockholm. Ja, går man som reservanterna mot de av utskottsmajoriteten förordade lönebestämmelserna eller mot den av herr Sam Larsson förordade medellinjen så hårt in för bibehållandet av arbetslöshetskommissionens nuvarande gamla skala för fastställande av reservarbetarnas löner på olika orter i landet, som fallet ju uppenbarligen är, då är det väl litet svårt att förena den ståndpunkten med det bifall man givit till dessa statliga byggnadsföretag, där ju några sådana synpunkter icke haft någon som helst plats att göra sig gällande. Den för min personliga del måhända mest betänkliga saken i hela särskilda utskottets betänkande är beslutet om fullföljandet av det mest enorma och minst motiverade bygge, som beslutats på årtionden och mansåldrar här i landet, nämligen det s. k. karolinska sjukhuset, vilket emellertid reservanterna samtliga vilja fortsätta för en lång följd av år framåt på rikets beträffande byggnadsarbetarnas löner dyrbaraste ort och till längre fram erforderliga belopp, som över-skugga många av de delposter av denna anslagssumma på 100 miljoner, varom striden för närvarande står.

Jag vill nu för min del beträffande spörsmålet om lönesättningen vid reservarbetena, som tycks utgöra den politiskt mest brännande punkten i den föreliggande frågan om arbetslöshetshjälpen säga, att jag vid mitt ståndpunkts-tagande har väglett av två huvudsynpunkter.

Den ena huvudsynpunkten, som med min uppfattning om hela arbetslöshetsfrågan måste spela en betydande roll, är att reservarbetarna uppenbar-

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

ligen med hittills gällande lönedirektiv mångenstädes och i stor omfattning fått en känsla av mindervärdighet i förhållande till andra arbetare, fått en för deras ambition och arbetslust — ty sådan förekommer även inom de vidsträcktaste kretsar av reservarbetarnas led — mindre lycklig beskärning av ackorden, även när de arbetat som flitigast och som bäst lagt manken till. Jag har alltså besjälats av en allmän uppfattning, att dessa lönedirektiv givit vederbörande reservarbetare en alltför stark känsla av att mera vara understödstagare i samhället än medarbetare i samhällets produktiva liv. Mot denna uppfattning kunna visserligen — därom är jag medveten — åtskilliga invändningar resas, men jag vidhåller icke desto mindre, att det ligger en kärna och en ganska stor kärna av sanning och berättigande däri. Jag respekterar väl, liksom alla, arbetslöshetskommissionens stora praktiska erfarenhet — det behöver knappast sägas — men jag är ingen okritisk beundrare av denna institution och jag kan för min del icke instämma i huvudreservanternas positiva förklaring, att det system, som utformats under den hittills av arbetslöshetskommissionen bedrivna verksamheten, i stort sett synes ha fungerat tillfredsställande. När man som resande i vårt land har sett många av de vägarbeten, som bedrivs i arbetslöshetskommissionens regi, så har man stundom blivit fullkomligt förbluffad över det meningslösa i dessa dyrbara och onödiga sprängnings- och schaktningsarbeten för vägar av underordnad betydelse. Visserligen beror detta till väsentlig del på att kommissionen hittills icke haft att syssla med vad man kallar aktuella vägarbeten, och således på andra omständigheter än kommissionen själv, men att urvalet av arbeten många gånger varit märkvärdigt och deras utförande besynnerligt, det vågar jag dock förklara. Men viktigare än detta är att den försörjningsanda, som uppmammats bland reservarbetarna, dessa kläder och skor, som de få och stundom bortskämt kritisera, dessa föreskrifter om matordningen, som passa för annat och mindre fullmyndigt folk, allt tillsammans verkar, som vore det en anstalt för beväringar eller någon annan form av anstaltsvård. Allt detta är raka motsatsen till den fria arbetaren, som får sin berättigade lön och sedan får reda sig själv. Jag medger, att systemet kan försvaras med utgångspunkt från vår hittillsvarande politik på detta område, och det är således icke direkt någon kritik av arbetslöshetskommissionens försök att göra det bästa möjliga av detta system. Men jag begråter för min del icke i något avseende de nya perspektiv, som den nu föreliggande nya arbetslöshetspolitiken skapar för framtiden, nämligen utbyte i ganska stor omfattning av detta gamla system mot arbeten i den fria marknaden av högre angelägenhetsgrad än arbetslöshetskommissionens hittillsvarande vägarbeten, med rejälare betalning till arbetarna, med mindre understödsanda hos dem och mera luft i luckan för det svenska näringslivet.

Den andra huvudsynpunkten, som måste läggas på den nu berörda ömtåliga frågan, är den synpunkt, som herr Sam Larsson på ett sådant skickligt sätt framförde i sitt anförande i förmiddags, nämligen nödvändigheten att utforma lönebestämmelserna så, att de icke mer än nödvändigt förhindra den fria rörligheten och den fria prisbildningen på arbetsmarknaden. Dessa synpunkter av nationalekonomisk och arbetsmarknadspolitisk natur kunna ingalunda frånkännas berättigande även från deras sida, som närmast äro böjda för att ansluta sig till den av utskottsmajoritetens förordade formuleringen. När jag i det läge, jag angivit, hade att ta ståndpunkt till de olika alternativ, som förelågo, så hade jag först det yrkande på denna punkt, som i särskilda utskottet framställdes av herr Lindman. Det innebar, att man skulle godkänna — precis sådana de nu äro — reglerna för lönesättningen vid reservarbetena och således godkänna de femöringar och de tioöringar, som finnas i botten på

'Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

skalan och som — det måste jag verkligen säga — utmana löjet såsom saknande varje praktisk betydelse och som bjuda emot även av det skälet, att man väl måste ta på detta viktiga samhällsproblem från litet mindre småskurna matematiska och byråkratiska synpunkter och utvidga sin uppfattning till att se mera stort på hela frågan. Därför röstade jag positivt emot ett sådant status quo, då jag icke betraktar denna mer än tioåriga gamla skala som något sakrosant i svensk ekonomisk politik. Jag har icke heller varit fullt tillfredsställd med den av herr Sam Larsson givna formuleringen av dessa lönedirektiv, då åtskilliga invändningar kunna riktas även mot den lösningen av frågan. Men den har likväl företrädet, att den gör rent bord med tioöringarna i botten på skalan och att den med avseende å de för arbetarna i landet viktigaste lönelägena, nämligen lönerna på 4, 5 och 6 kronor, praktiskt taget skär bort den matematiska konstruktion, som ligger i differentieringen, så att dessa arbetare, vilka på landsbygden och i ett flertal av rikets mindre städer, utgöra den övervägande massan, praktiskt taget bli likställda med vanliga grovarbetare. Vad som gjort mig beredd att i första hand rösta för herr Sam Larssons reservation, är självfallet insikten om — vilket icke kan fördöljas — att lönerna vid reservarbetena i landets storstäder med där rådande relativt höga kommunalarbetslönerna, vanligen fastställda genom kollektivavtal, måste ställas så, att hinder icke uppstå för reservarbetarnas återgång till den fria marknaden, då den tiden kommer. Jag har alltså i första hand anslutit mig till den ifrågavarande reservationen, med tanke på dessa storstäder med däromkring liggande räjonger, även om jag härvid i viss mån kan förstå, vad herr statsrådet och chefen för socialdepartementet erinrade om, nämligen att levnadskostnaderna på dessa orter, särskilt hyrorna, äro högst betydande, och man således bör betrakta dessa löner även ur synpunkten av vederbörande ords placering i dyrortsgrupp. Jag slutar emellertid med att säga, att om den av herr Sam Larsson förordade lösningen av lönefrågan icke skulle komma med i slutvoteringen, den av utskottsmajoriteten föreslagna formuleringen enligt min uppfattning innebär tämligen goda garantier, åtminstone i landets övervägande delar, för att någon »fastlåsning» av grovarbetslönen inte behöver befaras, särskilt när jag tänker på, att man skall kunna genom minskning av arbetet och förkortning av arbetstiden i nödiga fall skapa erforderlig rättelse. Och slutligen får jag på tal om hela detta kapitel erinra om att överklaganden av arbetslöshetskommissionens beslut hos den lönenämnd, som är föreslagen, väl icke rimligen endast skall kunna äga rum från vederbörande arbetares sida utan även kunna ske av vederbörande kommunalförvaltning, som anser en grovarbetslön för högt satt. Lönenämnden utgör sålunda ett korrektiv mot misstag icke bara i den ena utan i bådadera riktningarna.

Med avseende å konfliktdirektiven kan jag verkligen bli utomordentligt kort. Arbetarna skola ha skäligt betalt, de skola känna sig så långt möjligt som fullvärdiga medlemmar av det samhälle de tillhöra. De nuvarande löne-reglerna duga icke för den tid, som nu går in. Men ordning och reda skall det vara på arbetsplatserna; okynnesstrejker och -blockader skola i fortsättningen lika litet som hittills tolereras. Konfliktdirektiven framstå därför för mig såsom kanske ännu mer centrala än spörsmålet om lönesättningen. Jag förstår den av herr Sam Larsson angivna riktlinjen med avseende å konflikt-direktiven, men jag är icke fullt lika optimistisk som han ifråga om denna linjes hållfasthet under de kommande åren. I likhet med utskottets alla ledamöter hälsar jag — som det numera brukar heta i vårt politiska liv — som en »befriande handling», att de praktiskt betydelselösa men socialt och psykologiskt irriterande och skadliga s. k. Stripadirektiven gått samma väg som sin upphovsman. Men i övrigt får jag säga, att jag anser mig — i all synnerhet

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

som jag icke är tillräckligt specialist på frågan om konfliktdirektiven — böra för trygghets vinnande ställa mig på den ståndpunkt, som intagits av högerns samtliga ledamöter i utskottet, ävensom av herr Eliel Löfgren, och jag kan begränsa mitt anförande på sådant sätt, att jag till motivering för denna ståndpunkt i tillämpliga delar hänvisar till herr Löfgrens reservation på denna punkt.

Härmed, herr talman, nalkas jag slutet av mitt anförande. På grund av den framskridna tiden kan jag icke närmare uppehålla mig vid finansieringsproblemet och arvsbeskattningen och vad därmed sammanhänger utan vill vid detta tillfälle allenast säga, att det ändå förefaller mig vara ledsamt att i ett läge sådant som det nuvarande behöva se riksdagen söndrad och även vårt folk i viss mån söndrat på en sådan fråga som frågan om de båda skalor för arvsbeskattningens förhöjning, som här skilja å ena sidan det stora konservativa partiet och å den andra sidan utskottsmajoriteten. Bådadera huvudriktningarna ha gått in för en höjning av den nuvarande arvslottsbeskattningen. Socialdemokraterna ha släppt finansministerns barn — jag vet inte, om det var hans älsklingsbarn — kvarlåtenskapsskatten. Socialdemokraterna ha gjort positiva och respektingivande eftergifter i detta sammanhang, då de även släppt varje tanke på en extra förmögenhetsbeskattning för denna amortering. Hade man inte då kunnat tycka, att det varit rätt rimligt, att man enats om en och samma skala med avseende å den skärpta arvslottsbeskattningen, när den ena skalan, som avser ett något mindre belopp, slutar lågt räknat på 19 men enligt min uppfattning snarare på 21 miljoner kronor och den andra skalan högt räknat på 25 miljoner, avseende fem år framåt, men första året mindre och kanhända mindre än 25 miljoner även i dess helhet. Är det rimligt, att med utgångspunkt från två sådana olika skalor, efter vilka skatten på arv av olika storleksordningar föreslagits skola utgå, blåsa upp till stor strid i Sveriges rike? Ridderskapet och adeln i Sverige avsade sig vid gångna kritiska tillfällen i vår historia sina privilegier. Så skedde 1809, och så skedde även vid det nya riksdagsskickets införande. Av det ridderskap och den adel, som nu företräder de besittande och särskilt de storbesittande klasserna i vårt land, ha vi icke mera begärt i privilegieavseende, än att de skola jämka skatteskalan för arvslottsbeskattningen till beloppet 23 å 25 miljoner från beloppet 19 å 21 miljoner, men samma ridderskap och adel vill icke vara med därom.

Jag vill tillägga några allmänna reflexioner angående den s. k. uppgörelse, varom här varit tal. För min personliga del har jag ju ingen andel i uppgörelsen, och när jag sålunda med några ord berör densamma, är det som utomstående part. Redan vid början av utskottsbehandlingen av denna fråga utvecklade jag i särskilda utskottet min sympati för de strävanden, som uppburo Kungl. Maj:ts proposition, då denna proposition dels ville föra ut arbetslöshetspolitiken på ett vidsträcktare fält och dels ville söka, i den mån det låte sig göra, genom offentliga arbeten bereda någon lättnad i den tryckta konjunkturen. Regeringen utarbetade detta förslag i fjol höstas under deflationskrisens mörkaste period och det var väl inte underligt, att regeringen, då den satt där under de svartaste månaderna av krisen och sökte efter någon utväg att åtminstone i någon ringa mån skapa luft under vingarna för det svenska näringslivet, satte sin tro till dessa offentliga arbeten. Dock var den tron ingalunda överdrivet stark, ty herr statsrådet och chefen för socialdepartementet yttrade sig i propositionen därom synnerligen försiktigt. Men regeringen hoppades dock kunna därmed åstadkomma något, och den befann sig på den punkten i överensstämmelse med statsledningen i t. ex. Förenta Staterna och den övervägande majoriteten av parlamentet där.

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

Det är ju emellertid möjligt, att regeringen har misstagit sig. Jag tror också, att den har överskattat betydelsen av de allmänna arbetena i konjunkturstimulerande syfte. Men man kan förstå regeringens ståndpunkt och man måste respektera den. Som ett organiskt led i denna regeringens allmänna inställning till frågan ingick ju att åstadkomma en måttlig prisstegring inom landet, ty det är genom en sådan prisstegring, som en konjunkturlättnad inträder. Och det är givet, att denna måttliga prisstegring inte kunde ernås, därest icke — som det också står i finansplanen — vid behov lämpliga importreglerande åtgärder vidtagas i syfte att förhindra, att den ökade köpkraft, som man vill åstadkomma särskilt hos reservarbetarna men även hos andra arbetare, flyter ut till främmande länder i form av ökat inköp av utländska mer eller mindre umbärliga varor. Redan i finansplanen och redan under riksdagens första skede, då jag i en viktig importregleringsfråga hade överläggningar med herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, fann jag denna regeringens inställning till importregleringsproblemet och till självförsörjningsproblemet precis sådan, som herr statsrådet och chefen för finansdepartementet utvecklade den här under ett stort anförande i lördags. Jag kan sålunda för min del på intet sätt dela uppfattningen, att regeringens ifrågavarande ståndpunkt tillkommit på ett slutskede av arbetslöshetsfrågans behandling i samband med en »bytesaffär» av ett eller annat slag. Den fanns där mig veterligt — och därvid talar jag i bestämd förvisning — åtskilliga månader dessförinnan. Att den inte fanns redan föregående år eller ännu ett år dessförinnan, är ju klart, men anledningen därtill är den helt naturliga, som finansministern också angav i förrgår, nämligen att det för ett stort parti, som framför allt företräder de konsumerande folklagrens intressen, tar litet längre tid att komma till en sådan uppfattning än för exklusivt agrarbetonade grupper inom riksdagen. Nåväl, jag vågar således för min del förklara, att det jordbruksprogram, som här lagts fram, fanns i luften redan flera månader före uppgörelsen samt att jag fick det skisserat för mig flera månader före denna uppgörelse. Vad mig själv beträffar har jag naturligtvis icke satt dessa frågor i något annat sammanhang med varandra än det rent sakliga sammanhang, som de i så måtto äga, att den prisstegring och det valutaprogram, som regering och riksdag gått in för, helt naturligt leder till det jordbruksprogram, till vilket regeringen nu anslutit sig. När jag i mitt första anförande vid början av det särskilda utskottets arbete lade upp frågorna, berörde jag båda sidorna av ämnet och sammanknöt dem på det sätt, som jag nu angivit, och några dagar senare förklarade jag på en direkt fråga av en ledamot av utskottet från det socialdemokratiska partiet vad det var för slags importreglering, jag främst åsyftade, att det framför allt var åtgärder mot en onödigt stor import av utländska fettämnen, en import som har en förödande inverkan på den stora massan av våra små jordbrukare. Med denna min uppläggning kan jag med fullkomligt gott samvete lämna å sido allt tal om byteshandel. Jag kan säga, att jag har bedömt det föreliggande arbetslöshetsprogrammet rent sakligt särskilt för sig och jag har bedömt de tidigare jordbruksfrågorna, sådana de förelegat, särskilt för sig, men funnit dem sakligt sett i viss mån hänga ihop. Men jag har i ingen mån påverkats i mitt ståndpunktstagande i den ena frågan av någon hänsyn till fristående intresser i den andra.

Men det är ju icke heller mot mig, som kritiken under de gångna veckorna riktats på den ifrågavarande punkten, ehuru även jag fått rätt mycken kritik, som jag tillbakavisar med samma eller rättare sagt med lika liten tacksamhet, som jag skickar tillbaka de blommor, som i vissa regeringspartiets

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

tidningar ägnats mig och som förutom det, att de äro vissnade, icke betyda mycket för framtiden. Vad emellertid bondeförbundet beträffar, som här ånyo i de mest hårda ordalag kritiserats för sin hållning, så behövde jag visserligen icke yttra mig om den saken, eftersom herr Westman härom sagt allt väsentligt som behöver sägas, men det må likväl tillåtas mig att såsom gammal bondeförbundare och alltjämt med stor klockarekärlek förenad med detta parti yttra några ord. Jag kan säga på följande sätt. Herr Sam Larsson, som levererade en den mest skarpa kritik mot uppgörelsen, framstår för oss inom alla partier som en förnäm representant för fosterländska idéer. Han har bakom sig en mer märklig statsrådsgärning än mången och han har under prövande situationer uppehållit det svenska samhällets auktoritet på ett sätt som få eller ingen. Han intager en ställning, som har få motsvarigheter inom riksdagen. Då han emellertid bröt ut mot bondeförbundet, hoppas jag, att det jag nu säger icke uppfattas som en ovänlighet, ty en sådan kan icke finnas hos mig gentemot en personlighet som herr Sam Larsson. Jag citerar Johan Ludvig Runebergs dikt »Döbeln vid Jutas», där det heter: »Men på sin bädd låg Döbeln, tård av plågor.» Jag föreställer mig det svenska jordbrukets representant och befälhavare som en ung, kraftig bonde — ty en bondeman måste det ju vara — som ligger på sitt läger, tård av plågor. Hären står trängd inför övermakten, färdig att retirera, att fly, att gå under. Hären är i detta fall de svenska bönderna och det svenska jordbruk, som finnes utom Stockholms tullar över vårt vidsträckta land och som mångenstädes ligger nästan i dödsryckningar. »Herr prostén talte: Döbeln är en hedning; förtappad är han evigt, om han dör. Jag kommer, varnar, bjuder tröst och ledning» et cetera. Det var herr Sam Larssons ord. »Dock, han må svara själv för sina öden, jag har gjort nog som människa och präst» — så slutade herr Sam Larsson. Ja, med den kännedom jag äger om den svenska bondeförbunds rörelsen, dess fosterländska inriktning, det arbete den utfört för jordbrukets likaberättigade ställning i Sveriges ekonomiska liv med andra näringar, aktade och kunskapsrika representanter, som den insatt i riksdagen, då är jag övertygad om att det svenska bondeförbundet *svargar självt för sina öden* och detta utan herr prostens välsignelse.

Jag slutar, herr talman, med att förklara, att jag beträffande den stora fråga, som nu föreligger, med livligt beklagande konstaterar de remnor, som uppstått olika partier emellan. Men vi böra enligt min mening icke överdriva, fördjupa och förstora dessa remnor. Vi böra icke så mycket se tillbaka på vad som förekommit, utan vi böra se framåt och med god förtröstan hoppas på att det arbetslöshetsprogram, som nu kommer att genomföras, skall lända till lycka och båtнад för Sveriges folk i denna kritiska tid i hela Europas och den civiliserade världens historia.

Herr Hansson, Sigfrid: Herr talman! Efter att ha åhört de långa och utredande anföranden, som hittills hållits, önska säkerligen både herr talmannen och kammarrens ledamöter, att inläggen i debatten i fortsättningen bli kortfattade. Självt hyser jag samma önskan, och jag skall nu för min del iakttaga all möjlig begränsning. Det kan jag särskilt göra vad angår den rent politiska sidan av det omfattande och komplicerade ämne, som nu föreligger till behandling. För min del innebär det ingen försakelse att avstå från nöjet att deltaga i den politiska turneringen. I sin ysterhet eller upphetsning kan man ju lätt förivra sig — det fingo vi ju ett exempel på, när kammarrens ålderspresident nyligen anklagade statsministern för ett icke gentlemanmässigt uppträdande. Ja, man kan ju också råka ut för den ur moralisk synpunkt betänkliga malören, att man i likhet med herr Sam

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

Larsson förfasar sig över, att en politisk överenskommelse respekteras till det yttersta!

Enligt min mening — och jag är övertygad om, att många hysa samma uppfattning som jag — har det varit arbetslöshetsfrågans grymma öde i vårt land att den framför allt behandlats som en politisk fråga och alltför mycket utnyttjats i partipolitiskt syfte. Vilka det varit, som haft glädje och nytta av, att detta sociala problem gjorts till ett politiskt stridsäpple, låter jag vara osagt. Säkert är, att de tusentals oförskyllt arbetslösa, som nödgats anropa samhället om hjälp, icke haft någon anledning att rosa marknaden. De flesta av dem ha säkerligen också önskat och hoppats, att arbetslöshetsfrågan skulle avpolitiseras och av innevarande års riksdag lösas i samförståndets tecken, i känslan av gemensamt ansvar. Själv har jag önskat detsamma, och jag undrar, om man inte litet till mans i själ och hjärta helst velat räkna med möjligheten att äntligen få denna fråga löst i enighetens och det ömse-sidiga tillmötesgåendets i stället för i stridens tecken. Men det har tyvärr inte låtit sig göra. Man har inte kunnat frigöra sig från gamla ståndpunkter och hänsyn. Därom vittna de acta, som utgöra resultatet av det mödosamma och starkt forcerade arbetet i särskilda utskottet. Tyvärr ge utskottets huvudutlåtanden vid handen någonting helt annat, än att samförstånd varit rådande, där de för de hjälpbehövande arbetslösa väl och ve betydelsefulla rådslagen hållits. Man måste beklaga, att så varit förhållandet, men nu återstår endast att försöka göra det bästa möjliga av det trista faktum, som man ställts inför.

Mitt bidrag till den debatt, varmed behandlingen av arbetslöshetsfrågan skall avslutas för denna gång, skall som sagt inte gälla frågans rent politiska sida. Lika litet skall det bli ett försök att ställa arbetslöshetspolitiken i belysning av mer eller mindre omtvistade nationalekonomiska teorier. Jag anser nämligen, herr talman, att de i politikens mysterier bättre invigda och de i de nationalekonomiska irrgångarna mera bevandrade icke böra för min skull lida intrång på sina heliga marker.

Enligt min mening finns det nu ej heller någon anledning att orda alltför mycket om den arbetslöshetspolitik, som hittills bedrivits i vårt land. Den har liksom det mesta, som människorna företaga sig, varit behäftad med fel och förtjänster. I båda avseendena har den varit föremål för ett livligt intresse och stora meningsskiljaktigheter.

I fråga om *grundprincipen* har likväl ingen oenighet gjort sig gällande. Man har varit ense därom, att den bästa hjälp, som kan erbjudas oförskyllt arbetslösa, är arbete. Den s. k. arbetslinjens företrädare framför kontantunderstödet har ingen betvivlat. Att arbetslöshetspolitiken i vårt land även framgent måste i första hand behärskas av en strävan att skapa arbetstillfällen — direkt och indirekt — är självklart. Såväl regeringens förslag angående olika slag av åtgärder till arbetslöshetens bekämpande som utskottets nu föredragna utlåtande och de till detta fogade reservationerna äro som bekant också baserade på principen: så vitt möjligt arbete, kontantunderstöd endast i det fall arbete icke kan erbjudas eller av giltig anledning icke antagas.

De meningsskiljaktigheter, som kommit till uttryck i särskilda utskottets vidlyftiga aktstycken, gälla alltså icke arbetslinjen som princip. De avse endast utformningen av och reglerna för den praktiska tillämpningen.

Den av regeringen föreslagna beredskapsarbetslinjen äger enligt min mening betydande företrädaren framför den hittills praktiserade och av särskilda utskottet i förbättrad form förordade reservarbetslinjen. Jag skall emellertid inte inlåta mig på en utredning därom. Så som saken nu ligger till, äger regeringens linje icke den aktualitet, som skulle kunna motivera ett

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

mera ingående försvar för densamma, ett försvar, som förresten måste ske på bekostnad av den för det föreliggande utskottsutlåtagets sakliga behandling nödvändiga men knappa tiden.

Med anledning av att herrar Hamrin, von Stockenström och Sam Larsson i sin reservation framhållit, att de funnit det anmärkningsvärt, att utskottet icke — såsom reservanterna behagat uttrycka sig — ansett det erforderligt att ens antyda orsakerna till att Kungl. Maj:ts stort anlagda »nya arbetslöshetspolitik» icke kunnat påräkna någon anslutning inom utskottet, må det emellertid tillåtas mig att bestämt och eftertryckligt förklara, att vi socialdemokrater, som stå bakom utskottets förslag, ingalunda underkänt regeringsförslaget, därför att vi medverkat till den uppgörelse, som nu föreligger. Den kritik, som riktats mot detta förslag, har icke rubbat vår övertygelse, att det erbjöd en god lösning både med hänsyn till de hjälpbehövande och till de samhällsintressen, som böra beaktas och tillvaratagas. De ärade reservanterna ha förresten, i sin iver att misskreditera regeringsförslaget och utskottsmajoritetens förslag i den mån detta skiljer sig från reservanternas eget, gjort sig skyldiga till ett missvisande uttryck, då de skrivit, att Kungl. Maj:ts nya arbetslöshetspolitik »icke kunnat påräkna någon anslutning inom utskottet». Därest reservanterna icke anse, att den elva man starka socialdemokratiska delegationen i utskottet icke behövt tagas med i räkningen, äro de säkerligen villiga att erkänna, att regeringsförslaget rönt oförbehållsam anslutning åtminstone från den delegationens sida. Även om det skulle ha förhållit sig så, att de tre folkfrisinnaade mannarnas omdöme om regeringsförslaget vägt mycket tyngre än de elva socialdemokraternas, borde väl ändå de sistnämndas icke helt och hållet negligeras!

Nu kan man emellertid på goda grunder fråga sig, om det inte likväl förhåller sig så, att det kalftrade regeringsprogrammet i arbetslöshetsfrågan gått ganska helskinnat genom skärselden i särskilda utskottet. Jag skall i detta sammanhang inte yttra mig om arbetslöshetsförsäkringen, men jag ber att få erinra om, att den delen av regeringsprogrammet vunnit majoritet i utskottet — låt vara, att meningarna gått isär i fråga om vissa detaljer. Beträffande arbetslinjen — d. v. s. regeringsprogrammets grundläggande, betydelsefullaste och mest aktuella del — har visserligen utskottet hesiterat och påyrkat åtskilliga ändringar, delvis av principiell karaktär, men materiellt sett torde regeringen ha anledning att känna sig ganska tillfreds med det resultat, som vunnits under behandlingen av dess förslag i särskilda utskottet. Utskottet har ju sålunda, som förut framhållits under debatten, tillstyrkt icke mindre än 100 miljoner kronor till arbeten i öppna marknaden. Det är visserligen sant, att denna summa är lägre än den av Kungl. Maj:t äskade, men om riksdagen beviljar densamma, vilket jag livligt hoppas, att den skall göra, bli om icke formellt så i varje fall reellt de av regeringen till förmån för sitt arbetslöshetsprogram hävdade synpunkterna i stor utsträckning accepterade. De arbeten, som komma att anordnas med hjälp av dessa miljoner, få visserligen icke karaktären av s. k. beredskapsarbeten i den nya formen med hänvisningsförfarande etc., men de skola otvivelaktigt få en effekt — direkt och indirekt — som icke alltför mycket skiljer sig från den, varmed regeringen och vi, som helst sett, att regeringsförslaget hade godkänts, trott oss ha rätt att räkna.

Enligt utskottets förslag kan man räkna med att i runt tal 40,000 arbetare kunna *direkt* under en tid av tio månader beredas sysselsättning vid de arbeten i öppna marknaden, varom här är fråga. Den *indirekta* sysselsättningseffekten är givetvis svår att beräkna. Jag vill emellertid, särskilt med anledning av högerreservanternas pessimistiska syn på saken, erinra om,

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

att såväl enligt engelska som svenska auktoritetens uttalanden icke minst husbyggnadsarbetena ha en ganska god indirekt sysselsättningseffekt. Det har sålunda beräknats, att ett bygge i Stockholm till en kostnad av en miljon kronor, exklusive kostnaderna för tomten, genom materialbeställningar ger sysselsättning i landsorten till en kostnad, som motsvarar ungefär 25 procent av hela byggnadskostnaden. De med dessa materialbeställningar förknippade lönerna ha beräknats till 15.23 procent av byggnadskostnaden. Det förefaller, som om högerreservanterna alltför mycket bagatelliserat denna sida hos den av regeringen föreslagna och av utskottet tillstyrkta delen av arbetslöshetsprogrammet. Det är mänskligt, men bör därför icke vara avgörande för andras omdöme, att reservanterna påtagligt överdriva effekten av sitt eget program. Det återstår i varje fall för dem att mera övertygande än de försökt göra i sin reservation bevisa, att de med de av dem föreslagna relativt starkt begränsade beloppen skola kunna vinna ungefär samma hjälpeffekt som den, vilken beräknats i regeringspropositionen.

Det är emellertid utan vidare klart, att en sådan effekt av högerreservanternas förslag endast kan vinnas genom ett ganska hänsynslöst utnyttjande av reservarbetslinjens gamla, av såväl utskottets majoritet som de frisinnade reservanterna underkända lönesystem. För högerreservanterna tyckas de synnerligen låga lant- och skogsarbetarlönerna utgöra den standard, på vilken till reservarbete hänvisade arbetslösa helst böra ställas, trots att man icke, vilket erfarenheten av reservarbetslinjen hittills givit vid handen, utan vidare kan jämställa de ofta långt från hemorten skickade arbetslösas förhållanden med de bofasta lant- och skogsarbetarnas.

Härmed har jag, herr talman, kommit in på den punkt i utskottets förslag, som det enligt föredragsordningen nu närmast gäller att taga befattning med, nämligen lönefrågan. Men eftersom såväl herr socialministern som herr Westman utförligt uppehållit sig vid den punkten liksom även herr Wohlin, kan jag fatta mig ganska kort.

Det är med tillfredsställelse jag har konstaterat, att det inom utskottet funnits förståelse för den icke minst ur psykologisk synpunkt berättigade kritik av det hittills tillämpade systemet, enligt vilket den lön, som bjudits till reservarbete hänvisade, ovillkorligen skall understiga — i vissa fall avsevärt understiga — den av arbetslöshetskommissionen beräknade lägsta grovarbetarlönen i orten. Jag tror, att missnöjet med detta lönesystem icke minst föranletts därav, att, såsom herr Wohlin framhöll, de arbetslösas självaktning och ambition blivit kränkt. I ett av yttrandena över den promemoria angående beredskapsarbeten, som lades till grund för den kungliga propositionen, tolkades de arbetslösas känslor med några satser, som jag tillåter mig fästa kammarens uppmärksamhet på.

Syftet med en hjälpverksamhet av detta slag borde väl icke enbart vara — hette det i detta yttrande — att bekämpa den nöd, som hotade medborgare, vilka utan eget förvållande fallit offer för arbetslösheten. Det borde vara lika angeläget att sörja för, att de arbetslösa bereddes tillfälle att under så normala förhållanden som möjligt göra sin insats i det ekonomiska livet och därvid tillförsäkrades en ur social synpunkt försvarlig levnadsstandard. Erbjudandet av arbetstillfällen vore otvivelaktigt den bästa hjälpen, men den effekt, som man borde sträva efter att uppnå, uteblev, om den hjälpbehövande försattes i en sådan belägenhet, att han måste känna sig mindervärdig i jämförelse med den, som undgått ödet att bli arbetslös. Genom att vid reservarbetena tillämpa avsevärt sämre arbetsvillkor än den öppna marknadens hade såväl de arbetslösa som allmänheten bibringats en oriktig uppfattning om av arbetslöshet drabbade medborgares människovärde. I stället för att stärka självtilliten och sporra

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

viljan till självhjälp hade statsmakterna med sin arbetslöshetspolitik äventyrat dessa både för individen och samhället oskattbara värden. De arbetslösa hade bringats ned på en ekonomisk och social nivå, som gjorde, att de tvingades att känna sig och av andra betraktades som en underklass i detta begrepps hårdaste bemärkelse, ett skikt av befolkningen, för vilket helt andra och avsevärt sämre levnadsvillkor än de gängse ansåges ovillkorligen skola gälla. Att de arbetslösa icke utan vidare ville finna sig i en sådan undantagsställning borde icke väcka förvåning och ännu mindre ovilja i andra befolkningslager. Där borde man tvärtom sätta värde på denna naturliga och sunda självbevarelsedrift. Den för samhällets bestånd och utveckling nödvändiga solidariteten bjöde också alla att medverka till en ordning, som möjliggjorde ett tillvaratagande av de för vårt folk utmärkande goda egenskaper, vilka en långvarig och omfattande arbetslöshet tyvärr hotade att förinta hos stora medborgargrupper.

Det hade varit önskvärt, om de synpunkter som här framförts hade i högre grad än som är fallet fått sätta sin prägel på utskottets utlåtande. Att så icke skett beror därpå, att de politiska förutsättningarna därför saknats. På borgerligt håll ville man till varje pris vidmakthålla det »svenska systemet». Reservarbetslinjen fick inte offras. Den tycks rentav utgöra ett av våra nationella karaktärsdrag, förutan vilket vi skulle löpa risken att inte bli igenkända — av oss själva. Alltså skall detta system fortleva. Vi socialdemokrater ha velat avskaffa detsamma. Men vi ha, efter att fåfängt ha förfäktat våra meningar för att kunna göra det bästa möjliga av en ogynnsam politisk-parlamentarisk situation, nödgats medverka till reservarbetslinjens bibehållande. Detta ha vi emellertid kunnat göra därför, att majoritet skapats för kravet på den betydelsefulla reformen, som innebär, att reservarbetslönen icke längre ovillkorligen skall understiga den lägsta grovarbetarlönen i orten. De till reservarbete hänvisade bli visserligen därmed icke fullt jämställda med dem, som utföra samma slags arbete på den öppna marknaden, men det av utskottet föreslagna lönedirektivet ger möjlighet till en lönebestämning, som icke direkt verkar kränkande för den skicklige, ehuru arbetslöse, arbetaren men i stället skänker honom något bättre existensmöjligheter än dem, som hittills erbjudits honom av stat och kommun.

Utskottets förslag innebär ett erkännande, att den mot reservarbetslönesystemet utövade kritiken varit berättigad. Det gör även den av herrar Hamrin, von Stockenström och Sam Larsson avgivna reservationen. Principiellt sett innebär ju nämligen dessa herrars förslag i likhet med utskottets utlåtande ett underkännande av det konstitutiva i reservarbetssystemet, sådant som systemet hittills tillämpats. Skillnaden mellan utskottets utlåtande och reservationen ligger däri, att reservationen stannar på ungefär halva vägen — en ganska typisk frisinnad reform förresten. Reservationen vittnar om, att man även på det hållet insett, att det där tidigare lovprisade »svenska systemet» icke varit så utmärkt, som man föreställt sig och velat övertyga andra om. Att man också erkänt detta genom att föreslå, låt vara en föga tillfredsställande ändring, kan naturligtvis vara värt ett erkännande.

Ett sådant kan man mera oförbehållsamt skänka herrar Hamrin och Sam Larssons medverkan i fråga om de synnerligen betydelsefulla ändringarna i de s. k. konfliktdirektiven, som utskottet föreslår. Herr von Stockenström har av allt att döma icke orkat följa sina partivänner på reformstråten så långt. Han tycktes ha föredragit att stanna på den väg, som en gång i tiden lades ut med det gruvhål som slutpunkt, i vilket bildligt talat herr von Stockenströms parti lyckades störta en socialdemokratisk regering.

Av särskilt intresse är, att ingen numera tycks vilja uppträda som försvarare

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

för de gamla direktiven, framför allt inte för dem, som benämnts Stripadirektiven. Då dessa direktiv på sin tid genomfördes utbasunades de som någonting fundamentalt för en sund och samhällsbevarande arbetslöshetspolitik. Nu är man tydligen ense om, att det var ett gökäg, som den gången värptes i statsutskottet; vem som var gök skall jag icke yttra mig om. Till och med på högerhåll har man nödgats medgiva, att dessa direktiv varit obilliga till sina verkningar. I den av högerrepresentanterna till särskilda utskottets utlåtande nr 18 angående arbetslöshetsförsäkringen avgivna reservationen erkännes sålunda, att en granskning av arbetslöshetskommissionens praxis givit vid handen, att fall förekommit, då konfliktdirektivens tillämpning inneburit »en viss hårdhet». De av dessa reservanter föreslagna direktiven skilja sig i sak icke nämnvärt från de hittills gällande men ha givits sådana formuleringar, att de värsta orättvisorna och den mest upprörande hårdheten i tillämpningen anses kunna förhindras. Detta vill man vinna genom att låta socialstyrelsen respektive arbetslöshetskommissionen besluta angående undantag från de i direktiven angivna reglerna.

Det kan icke falla mig in att betvivla, att dessa myndigheter, socialstyrelsen och arbetslöshetskommissionen, ha kompetens att handhava dispensförfarandet, men jag fruktar, att det skall visa sig, att de känna sig till den grad bundna av den praxis, som hittills utvecklats och som i allt väsentligt godtagits av högerreservanterna, att det i huvudsak kommer att förbli vid det gamla, ur arbetslöshetssynpunkt otillfredsställande systemet. Att det hela leder till en onödig byråkratisering av tillämpningen av dessa direktiv torde icke kunna bestridas.

Jag skall icke i detta sammanhang, i all synnerhet som kammarens ledamöter tydligen redan övergivit sina plikter och ägnat sig åt något kanske mera njutbart än att höra på mig, giva mig in på frågan om konfliktdirektiven. Jag torde få anledning att återkomma till dem vid förslaget detaljbehandling. Jag skall emellertid redan nu påpeka, att herr Löfgrens reservation beträffande direktiven lider av det felet, såvitt jag förstår, att han vill ha olika direktiv när det gäller å ena sidan reservarbeten och kontantunderstöd och å andra sidan försäkringen.

Jag skall icke heller söka upptaga till bemötande i detta sammanhang de anföranden, som hållits av herrar Trygger och Sam Larsson, och vilka ju i hög grad voro riktade mot utskottets utlåtande. Om herr Tryggers anförande kan enligt min mening sägas detsamma, som herr Trygger sade om socialministerns, nämligen att det rörde sig om alltför vittomspännande problem, för att man skall kunna giva sig in på ett försök att bemöta det, och jag skall icke heller göra något sådant försök.

Emellertid anser jag mig böra på en punkt inlägga en bestämd gensaga. Herr Trygger och än ivrigare herr Sam Larsson upprepade vissa borgerliga tidningars flitigt gjorda påståenden, att såväl regeringens som utskottets förslag innebär långt gående koncessioner åt vad man kallar fackföreningsmonopolism och över huvud från näringslivets synpunkt skadlig fackföreningspolitik. Ja, av herr Sam Larssons yttrande fick man till och med det intrycket, att han lever i den föreställningen, att det är »fackföreningsmonopolister» och »fackföreningsterrorister», som dikterat den politiska överenskommelse, som lagts till grund för utskottets förslag i lönefrågan. Det torde vara överflödigt att ingå på något bemötande av denna om en livlig och uppskrämd fantasi vittnande vanföreställning. Det kan vara tillräckligt att förklara, att *fackföreningsrörelsen och dess ledande instanser icke på minsta sätt haft något med den ifrågasatt politiska uppgörelsen att skaffa*. Herr Sam Larssons yttrande, att de av utskottet föreslagna direktiven innebära, att det överlämnas åt fackföreningarna

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

att ytterligare höja reservarbetslönen, saknar ävenledes allt fog. Fackföreningarnas strävan på den öppna arbetsmarknaden kunna icke få en sådan verkan, bland annat därför att dessa organisationer icke ensamma bestämma lönesättningen. Arbetsgivarna och deras organisationer ha både vett och förmåga att göra sig gällande härvidlag. Om herrar Trygger och Sam Larsson tvivla på denna sak, böra de göra en titt i den officiella statistiken över resultaten av de arbetskonflikter, som förekommit i vårt land. Av den statistiken får man ett starkt intryck, att arbetsgivarparten haft stor framgång i sitt bemödande att sätta sin prägel på uppgörelserna. I egenskap av förutvarande socialminister borde herr Sam Larsson icke sväva i okunnighet om detta betydelsefulla faktum.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den föredragna punkten i utskottets utlåtande.

På framställning av herr talmannen beslöt kammaren nu, att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 320, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 268, gjorda framställning angående provisorisk avlöningsförbättring i vissa fall för lärare vid de allmänna läroverken m. fl.;

nr 321, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till provisorisk avlöningsförbättring för lärare vid navigationsskolorna;

nr 322, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjunde huvudtiteln gjorda framställning angående anslaget till tryckningskostnader;

nr 323, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till tryckningskostnader;

nr 324, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. under budgetåret 1933/1934 jämte en i ämnet väckt motion; samt

nr 325, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställning i fråga om det ordinarie anslaget till kungl. operan.

Anmälades och godkändes sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 334, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om accis å margarin, m. m. ävensom i ämnet väckta motioner; och

nr 335, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för avsättning till statens mjölkregleringsfond.

Anmälades och bordlades

sammansatta stats- och bankoutskottets memorial nr 4, angående ersättning åt utskottets vaktmästare;

sammansatta banko- och jordbruksutskottets memorial nr 4, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande sammansatta banko- och jordbruksutskottets memorial nr 3, angående ersättning åt utskottets sekreterare; samt

första lagutskottets utlåtande nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vapenkungörelse m. m. ävensom i ämnet väckta motioner.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 4.50 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Måndagen den 19 juni e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes till en början av herr förste vice talmannen.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 312, till Konungen angående ytterligare åtgärder för bekämpande av smugglingen av alkoholvaror.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 313, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsunderstöd för ernående av förlikning i det s. k. Hornborgamålet;

nr 314, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder till främjande av avsättningsförhållandena för slaktdjur samt kött och fläsk;

nr 336, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställning angående ordinarie anslaget till departementschefen;

nr 337, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående provisoriskt dyrortstillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst i vad rör jordbruksärenden;

nr 338, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående nionde huvudtiteln anslag till tryckningskostnader;

nr 339, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av tillverkningen och avsättningen av potatismjöl;

nr 340, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. under budgetåret 1933/1934 jämte i ämnet väckta motioner, allt i vad rör jordbruksärenden; samt

nr 341, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående dels dyrtidstillägg åt föreståndare och lärare vid lantmannaskolor, lanthushållsskolor och lantbruksskolor, dels ock tillskott till dyrtidstillägg till vissa lantmätare.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 319, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med

förslag till lag om ändrad lydelse av 38 § 1 mom. samt 64 och 66 §§ kommunalskattelagen den 28 september 1928 m. m. ävensom i ämnet väckta motioner.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 45, gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt de för religiös och social verksamhet bland svenskar i vissa utländska hamnstäder anställda präster;

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 232, gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt befattningshavare vid vissa statsunderstödda anstalter för yrkesundervisning;

nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 272, gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisningsanstalter;

nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till partiell löneförbättring för häradshövdingarna; och

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra huvudtiteln gjorda framställning angående anslag för uppläggande av nya fastighetsböcker för landet; samt

sammansatta bevilnings- och jordbruksutskottets memorial:

nr 5, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om punkten 1) i utskottets utlåtande nr 2 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående mjölkavgift m. m. ävensom i ämnet väckta motioner; och

nr 6, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av vissa ärenden anlitat biträde.

Anslag till
reservarbeten
m. m.
(Forts.)

Fortsattes överläggningen angående punkten 11 under Avd. II Kap. I av den i särskilda utskottets utlåtande nr 17 intagna sammanfattningen rörande reglerna för reservarbeten, kontantunderstödsverksamhet m. m.

Herr Bagge: Herr förste vice talman! Efter den föreställning i den högre politiska voltigen, som kammaren fick bevittna i middags, är jag rädd, att en behandling av de verkligen föreliggande sakliga frågorna måste verka något matt, eller för att använda herr Wohllins uttryck, »småskuren». Emellertid måste jag trots allt vidhålla, att här gäller det inte bara smärre skillnader i penningbelopp eller allehanda småsaker, utan det gäller verkligen synnerligen viktiga grundsatser för hela vår arbetslöshets- och socialpolitik, vilka nog i längden äro av större vikt för det svenska folkets framtid än de tillfälliga politiska vindkast, vilka herrar Westman och Wohlin företrädesvis synas intressera sig för.

Jag vill sålunda främst deklarerat, att reservanternas förslag är sannerligen inte förestavat av någon »krasst kapitalistisk» synpunkt, som herr socialministern med något av sina gamla agitatorstag sade. Och inte heller är det så, som han säger, att vårt förslag skulle innebära att människorna skulle lida brist och nöd i onödan. Det resultat, som vi reservanter på högersidan ha kommit till, är fullt ut lika effektivt som utskottsmajoritetens ur synpunkten av

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

omedelbar hjälp till de arbetslösa, och ur framtidssynpunkt tager det enligt min mening mera hänsyn till de breda lagrens välfärd, då vårt förslag på ett helt annat sätt än majoritetens är ägnat att minska själva arbetslöshetsrisken och sålunda medför, att arbetslösheten inte blir så stor som eljest skulle bli fallet. Jag vågar påstå, såsom jag skall försöka närmare visa, att vårt förslag bättre tillvaratager de sämst ställda folklagrens intressen, under det att majoritetens förslag i många avseenden har främst inriktat sig på intressen hos vad som har blivit kallat »den nya medelklassen», det vill säga de arbetargrupper, som särskilt efter världskriget ha kommit upp på en högre levnadsstandard. Det är således inte sant, att vårt förslag icke skulle vara förestavat av omsorgen om de breda lagrens välfärd. Det är alldeles tvärt om. Kunde detta sägas med något fog om det förslaget, så skulle jag aldrig ha velat vara med om det. I min nationalism ingår såsom en mycket viktig och integrerande del att kunna vara stolt över mitt land också på grund av den ställning, som där beredes i ekonomiskt och andligt avseende åt *alla* medborgare och främst åt de breda lagren.

Det har sagts, att vår politik och vårt förslag inte skulle vara folkliga, inte skulle innebära en folklig välfärdspolitik. Ja, det är ju så svårt att säga vad som är folkligt i själva verket. Om man bara tager det kriteriet, att »folkligt» är ett sådant förslag, som frambäres och stödes av det socialdemokratiska partiet, så kan ju saken synas enkel nog, men i själva verket är nog inte den etiketten så avgörande den heller. Jag tänker till exempel på den hets, som på sin tid bedrevs mot lagstiftningen om kollektivavtal och arbetsdomstolar. Den lagstiftningen framställdes då såsom i högsta grad ofolklig med hela den vanliga apparaten: den var »ett slag i ansiktet på det arbetande folket» och så vidare. Nu tror jag, att det skulle anses som ytterst ofolkligt att tänka på att överhuvud borttaga den lagstiftningen. Alla synas vara mycket nöjda och belåtna med den. Jag såg med ett igenkännandets småleende som en relik från fordom en motion vid den senaste kommunalarbetsarkongressen om att man skulle taga bort kollektivavtals- och arbetsdomstolslagen. Kongressen avlog motionen utan vidare.

Eller för att taga ett annat exempel: arbetslöshetsförsäkringen anses ju på sina håll här i landet vara höjden av folklighet. Om man emellertid ser efter, hur det ligger till på andra håll, är det helt annorlunda. I England till exempel har den engelska fackföreningskongressen på det bestämdaste uttalat sig emot arbetslöshetsförsäkring och gjort det på ungefär enahanda skäl som vi anført i vår reservation, nämligen att arbetslöshetsrisken inte är försäkringsbar, och i det senaste engelska kommittébetänkandet i saken är det den radikala minoritetens reservation, som går ut på avslag på arbetslöshetsförsäkringen. Det, som är det enda folkliga här i Sverige, är således bara dåligt skämt i England, inom fackföreningsrörelsen. Jag undrar, om inte det säkraste i alla fall är, att inte nöja sig med granna fraser och fagert tal utan i stället försöka lägga ned mera arbete på att själv skaffa sig en mening om vad det är, som bäst gagnar folket, och sedan söka övertyga andra så gott man kan. Det är nog otvivelaktigt så, att högerns ståndpunkt i fråga om de breda lagrens försörjningsproblem i själva verket står i samklang med mycket djupa och sunda instinkter hos stora och breda lager av vårt folk, och jag tror mig kunna påstå, att den är i bästa mening folklig.

Jag skulle då övergå till att ur dessa synpunkter granska det föreliggande förslaget. Det var ju så, att den kungl. propositionen gick väsentligen ut ifrån två huvudtankegångar. Den ena var, att man med hjälp av offentliga arbeten och en därpå baserad stor offentlig upplåning skulle kunna »bryta konjunkturen» och genom denna påverkan på den allmänna prisnivån åstadkomma ett

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

bättre läge i landet, som skulle på det sättet avskaffa eller minska arbetslösheten. Den andra tankegången återigen gick ut ifrån fackföreningsrörelsens motvilja mot det hittillsvarande A. K.-systemet och främst då dess regler för reservarbetslöner och konfliktdirektiv. De där båda utgångspunkterna passade i själva verket utmärkt väl tillsammans. Den förra utgångspunkten var ett medel för den senare utgångspunktens mål. Reservarbetena skulle avskaffas genom att man ökade de offentliga arbetena till vanliga löner. Jag hade tillfälle att redan under remissdebatten framhålla såsom min mening, att det är den senare sidan, den socialpolitiska sidan av förslaget, som verkligen har varit av betydelse och av vikt, dels på grund därav, att det var så osannolikt, att vi skulle kunna ensamma och under påverkan av en världsomfattande depression göra någonting åt konjunkturen med de föreslagna åtgärderna, och dels på den grund, att det säkerligen skulle visa sig nödvändigt för alla, oberoende av olika åsikter, att vidga arbetslinjen i så stor utsträckning, att man faktiskt på den grund skulle bli tvungen till en upplåning av mycket stora dimensioner. Så har också visat sig vara fallet. Det är den senare synpunkten, således den socialpolitiska synpunkten, som helt och hållet har blivit den dominerande. Det har ju särskilt visat sig under utskottsbehandlingen, där man mycket litet talat om den förra, den konjunkturpolitiska synpunkten. Men den gamla utgångspunkten har i alla fall smittat av sig och hållit sig kvar på det sättet, att man önskat få en så stor upplåning som möjligt i och för sig, alldeles eller mer eller mindre oberoende av arbetseffekten. Det ser man också därpå, att i den mycket omtalade överenskommelsen kom man främst till ett *slutbelopp* på 180 miljoner. Det var det, som var det viktiga, att man skulle få låna upp en så stor summa som möjligt. Själva anslagens karaktär betydde mindre. Å vår sida återigen ha vi velat endast göra sådana utgifter, som ha krävts, för att man skulle få den nödiga arbetseffekten och för att de arbeten skulle kunna utföras, som man ansåg vara nödvändiga även under dessa tider. För oss har det närmast tett sig på det sättet, att de stora offentliga utgifterna snarast i olika avseenden kunna få verkningar, som kunna åstadkomma en *förvärring* av depressionen i olika hänseenden i all synnerhet om de skulle medföra en lönehöjning eller en stabilisering av den nuvarande lönenivån. Det är nämligen så, att om man överhuvud skall få en behövlig prishöjning och förbättring i konjunkturen, måste ju de olika företagen öka sin produktion *utöver* vad som åstadkommes genom de av statsmakterna tillhandahållna medlen men någon kreditökning och ökning av rörelsen av detta slag kommer inte att äga rum förrän man fått en skälig vinstmarginal eller förrän företagarna tro, att det blir en skälig vinstmarginal.

För min del har jag således den uppfattningen, att en kombination av lönesänkning och upplåning skulle ur den kungl. propositionens utgångspunkter ha varit det enda försvarliga, och jag vill därvidlag hänvisa till den utredning för regeringens räkning, som på sin tid talades så mycket om, av min arbetskamrat, docenten Myrdal. Den går just ut på en sådan där balansering av lönesänkningar och upplåning, så att inte den stora upplåningen faktiskt skulle åstadkomma en minskning i näringslivets möjligheter till utvidgning och expansion.

Jag vill också säga, att naturligtvis måste vi nu vid den kommande finansieringen, som man inte kan annat än motse med stora farhågor, se till, att man minskar alla dessa risker så mycket som möjligt, och framför allt måste man begagna alla de möjligheter, som finnas, för att få de korta pengar, som kunna vara lediga, placerade i form av kredit till staten; annars kan det hela ju gå alldeles på tok; jag hoppas, att detta skall kunna ske. Jag skall inte närmare gå in på detta. Det har ju behandlats i valuta-utredningens be-

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

tänkande, och det skulle kanske föra för långt att nu ytterligare tala om den saken.

Hur nu det hela skall gå, blir väsentligen beroende på den internationella konjunkturons utveckling, och det förefaller mig, att om det blir så, att vi inte få en förbättring i den internationella konjunkturen, måste vi med mycket stora bekymmer se mot den närmaste framtiden och särskilt vara oroliga för nästa år och vad det kan draga med sig på grund av detta. Allting talar således för att man inte bör göra dessa utgifter större än nöden, det vill säga än vad den rena arbetsanskaffningen kräver. Det är efter den regeln, vi reserveranter gått, och det är alldeles riktigt, att vi kommit upp till ett mycket stort belopp också för vår del. Jag menar alltså, att denna sida av saken kan man lämna åsido i debatten — således verkningarna på konjunkturen och verkningarna på den allmänna prisnivån.

Om jag så går över till vad jag skulle vilja kalla för socialministerns andel i programmet, nämligen frågan om »beredskapsarbetena», så har den delen undergått en smula underliga öden. Från början tänkte man sig ju, att man skulle »avskaffa» arbetslösheten genom offentliga arbeten. Det har ju befunnits, att det försöket inte kan lyckas, och det har även befunnits, att det inte har varit möjligt att använda de vanliga offentliga arbetena med yrkesarbetare och så vidare och med hänvisning av arbetslösa, med särskild reglering av arbetstiden och allt vad det varit fråga om. Det har befunnits opraktiskt och omöjligt i olika avseenden, och det har också släppts av utskottet. Herr Sigfrid Hansson talade visserligen om, att socialdemokraterna inom utskottet hade alltjämt den meningen, att det var en lämplig utväg, men jag får säga, att inom utskottet har dock detta spelat en bra liten roll. Däremot har bondeförbundet skänkt socialministern framgång i fråga om lönesättningen, och dessutom har han fått framgång i fråga om konflikt-direktiven, på grund av, om jag får döma av herr Eliel Löfgrens reservation närmast ett ödesdigert misstag, ett förbiseende. Men såsom nu reservarbetena blivit konstruerade och med de lönesättningsprinciper, som för framtiden där skola användas, kan man knappast säga, att dessa arbeten äro reservarbeten i den gamla meningen utan de intaga något slags mellanställning mellan de gamla reservarbetena och vanliga arbeten på den öppna marknaden. Och naturligtvis åstadkommer detta motsvarande svårigheter.

Jag vill i detta sammanhang säga, att det är inte så som det har sagts i den offentliga diskussionen, att vi här i Sverige skulle stå ensamma om den principen, att vid nödhjälpsarbeten lönerna skola sättas lägre än lönerna i den öppna marknaden. Det är tvärtom så, att motsatsen är det vanliga. Om jag tager våra grannländer, gälla där precis samma regler som hos oss både i Norge och i Finland. I Danmark har åtminstone till på allra sista tiden — jag vet inte, hur det gått vid den stora Steinckeska socialreformen — gällt den regeln, att visserligen betalades samma löner som i den offentliga marknaden, men sedan drog man av 15 procent, som lades till en fond, vilken sedermera användes till att bestrida utgifter för de offentliga arbetena. Således: i samtliga nordiska länder gäller denna grundsats. Vad Tyskland beträffar, ligga också där faktiskt lönerna vid nödhjälpsarbetena mycket under de andra, och det är också fallet i en del andra länder, som herr Haggman talade om i särskilda utskottet, då han redogjorde för erfarenheterna från en resa, som han gjort.

Frågan är nu: vad innebär den nya lönesättningen? Ja, om man bara skulle fästa sig vid formuleringen, skulle det onekligen, såsom herr Sam Larsson påpekade i förmiddags, vara mycket svårt att veta, vad den skulle innebära för något. Men faktiskt veta vi, att i realiteten skall det komma att

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

innebära, att reservarbetslönen skall sättas lika med den lägsta grovarbetarlön, till vilken arbete kan beredas i avsevärd omfattning. Frågan är nu: vad kommer det här att betyda för något? Ja, vid besvarandet härav får man ju först göra klart för sig, att redan nu är det så, att i många fall överstiger den utav A. K. fastställda grovarbetarlönen, grovarbetarlönerna på den allmänna marknaden, bland annat på grund av de regeringsingripanden, som skedde, såsom vi alla veta, i början på förra hösten i fråga om Malmö, och som sedermera fortsatts i fyra särskilda fall. Det var nämligen så, att lönerna på den allmänna marknaden under förra delen av hösten och under vinterns början på vissa områden gingo ned ganska kraftigt, och då A. K. skulle börja revidera grovarbetarlönerna vid dess arbeten för att låta dem följa med nedåt, sattes stopp för detta genom regeringens ingripande. Vi ha fått en undersökning från socialstyrelsen angående de faktiska grovarbetarlönerna på olika orter, och om man jämför dem med de av A. K. fastställda grovarbetarlönerna, finner man, att i många fall ligger den av A. K. fastställda grovarbetarlönen högre än motsvarande lön på den öppna marknaden. Med de nuvarande reglerna reduceras emellertid reservarbetslönerna med större eller mindre blopp från den sålunda av A. K. fastställda grovarbetarlönen. Om nu reservarbetslönerna skola höjas upp till de fastställda grovarbetarlönerna, det vill säga om ackordsatserna skola höjas, så att vederbörande skola i regel förtjäna de nya reservarbetslönerna, måste detta ju medföra en lönehöjning över hela linjen. Det kan man ju inte gärna komma ifrån. Under sådana förhållanden skulle jag tro, att man ofta kommer i det läget, att de löner, som komma att betalas för reservarbetena, komma att ligga över den öppna marknadens löner. Ackordsförtjänsterna ligga ju i regel 10 procent över de fastställda lönerna. Vi ha därtill naturaförmånerna, som också äro värda högst betydligt.

Nu sade herr Westman i middags: »Det är naturligtvis meningen, att man skall kunna rucka på de här lönerna, så att de skola kunna gå ned och följa med utvecklingen». Ja, vi får väl se, hur det kommer att bli med den saken! Utan något koncist uttalande i utskottets utlåtande, som verkligen kan ge anledning till en sådan revision, och med den ställning, i vilken centralorganet hädanefter kommer, misstänker jag, att det nog blir ganska dåligt med den saken.

Hur kommer nu allt detta att verka? Först och främst få vi de omedelbara verkningarna, som komma att medföra ökade kostnader och anslag i ganska avsevärd omfattning. Och i framtiden då den inträffande finansnöden kanske kommer att i någon mån återställa balansen i sinnena, så att man inte talar om 40—50 miljoner som en pris snus, som man inte behöver beakta, utan då det verkligen kommer att gälla att söka se till, att debet och kredit gå ihop, misstänker jag, att även sådana ökningar av anslagen komma att få sin betydelse och komma att medföra en nödvändig övergång från arbetslinjen till den billigare kontantunderstödslinjen, vilket vore ju synnerligen betänkligt.

En sak, som man inte får förbise, är, att vi alla inom utskottet förutsatt, att de statskommunala arbetena skola i hög grad utvidgas. Följden härav blir, att arbeten på sådana orter, som tillhöra de högre lönegrupperna, komma att få en betydligt mycket större plats inom systemet, och följden härav åter blir naturligtvis den, att ökningen i kostnaderna kommer att bli proportionsvis mera betydande. Men jag vill i alla fall säga, att för mig står inte denna följd av löneökningarna som det viktigaste momentet, utan vida viktigare förefaller mig vara den inverkan, som hela denna höjning av lönen kommer att få på arbetsmarknaden, på lönepolitiken och på arbetskraftens rörlighet, allt omständigheter, som äro av allra största betydelse för möjligheten att kunna hålla

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

arbetslösheten inom rimliga gränser. Det är ju självfallet, att ingen kommer att taga arbete under den nya reservarbetslönen. I den mån denna kommer att ligga över den nuvarande grovarbetarlönen i den öppna marknaden, blir det en omedelbar höjning över lag. Detta är särskilt viktigt, förefaller det mig, för jordbruk och skogsbruk, där ju arbetslönerna spela en särskilt stor roll, ty det gäller ju här framställning av råvaror, där arbetskostnaden har särskild betydelse. Här föreligger en alldeles särskilt känslig punkt framför allt därför, att industri och jordbruk och skogsbruk i vårt land i så hög grad äro sammanblandade med varandra. Om vi se på de olika kommuner, där A. K. har fastställda löner i lönegrupperna mellan 5 och 3 kronor, befinns det, att 310 av dessa kommuner äro blandade kommuner med både industri och jordbruk, under det att 365 äro rena jordbruks- och skogsbrukskommuner. Det är i det övervägande flertalet av de här kommunerna, där lönen ligger i gruppen 4:50 och 4 kronor.

Nu kan det naturligtvis hända i vissa fall, som herr Westman sade, att i sådana blandade kommuner kommer man att fastställa grovarbetarlönen efter jordbrukslönen, och då skulle sålunda industriarbetarna där få taga reservarbete på jordbrukets lönevillkor. Men i många fall blir det omvända förhållandet. Då kommer således industriarbetarlönen att vara den, för vilken det kan beredas arbete i avsevärd omfattning, såsom uttrycket nu tolkas, och följaktligen komma således jordbruksarbetarna att få reservarbete till den lägsta grovarbetarlönen inom industrien. Vi ha haft ett sådant fall helt nyligen i Döderhult, vilket varit uppe i regeringen. Jag tror inte, att regeringen har avgjort saken, men regeringen har återförvisat ärendet till A. K., vilket väl betyder, att man inom regeringen önskar ändring. Där var det så, att 34 procent av kommunens befolkning livnärde sig på industri, och resten livnärde sig på jordbruk. Därför har A. K. fastställt arbetslönerna efter jordbrukslönen, men detta beslut har överklagats av industriarbetarna, och Kungl. Maj:t har, som sagt, återförvisat ärendet till A. K. Det finns många sådana fall, där det kommer att bli svårt att veta, vilken lön som är den lägsta grovarbetarlönen, efter vilken man kan få arbete i avsevärd omfattning. I de fall, där industriens reservarbetslöner bli normerande för jordbruket, blir det naturligtvis mycket besvärligt för jordbruk och skogsbruk. Befolkningen kommer att draga sig till dessa reservarbeten på sätt som här så många gånger talats om förut, och som vi ha praktisk erfarenhet av sker för närvarande beträffande de vägarbeten, som bedrivs till högre löner ute på landsbygden.

Så är det en sak, som jag skulle vilja betona och som förefaller mig vara av vikt. Det är nämligen så, att enligt en undersökning, som gjorts, befinns det, att ungdomar i åldern mellan 18 och 25 år utgöra 30.3 % av de arbetslösa. Nu är det klart, att dessa ungdomar inte ha några kvalifikationer överhuvud. De ha inte varit inne i något arbete. De gängse timlönerna i kollektivavtalen förutsätta åter viss tids arbete i yrket. Dessa kunna de således ej erhålla. Ungdomen kommer nu därför särskilt att dragas till de bättre betalda reservarbetena i stället för att gå till skogen eller till jordbruket. Det förefaller mig vara olyckligt och olämpligt, att ungdomen i så stor utsträckning skall få sin försörjning med reservarbeten och inte komma ut i normalt arbete, och denna utveckling kommer att påskyndas av den lönesättning, som utskottsmajoriteten här har föreslagit. Den reella ackordsförtjänsten närmar sig eller överstiger, som jag redan sagt, på många håll den i orten gängse grovarbetarlönen, och nu blir det en ytterligare pressning uppåt. Jag kan taga ett exempel. I 4:50-kronorsgruppen, som har grovarbetarlönen fastställd till 4:50, var ackordsförtjänsten under mars i år i medeltal 4:40. Denna grupp kommer nu att få en reservarbetslön på 4:95. Under nuvarande förhållanden

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

är i dessa kommuner 4:95 en lockande lön för många människor, ty det är mer än vad de kunna förtjäna på annat arbete. Motsvarande lön i 4-kronorsgruppen blir 4:34, som överstiger mångas förtjänst i skogs- och lantbruket i flera av de kommuner, där denna lön fastställts. Det förefaller därför ganska sannolikt, att det blir en utvandring från skogs- och lantbruket till de bättre betalda reservarbetena, på samma sätt som redan skett till de bättre betalda vägarbetena.

Nu sade herr Westman, att det där kunde ju vara sant, men man skall enligt utskottets förslag klara upp saken på det sättet, att när det blir gott om arbete igen, så skola reservarbetena upphöra, och folket skall avhysas eller arbetstiden nedsättas. Jag frågar mig då: kommer det att gå till på det sättet? Det är alltid mycket svårt att kunna säga, när det är tillräckligt god arbetstillgång, för att man skall kunna vidtaga sådana åtgärder. Har man samlat ihop massor av folk till dessa reservarbeten, så misstänker jag, att om man inte kan precis peka på, att där och där kan den och den placeras, kommer det nog att bli ett mycket stort motstånd mot att överhuvud lägga ned reservarbeten, även om det skulle befinnas, att en återhämtning inträtt. Det är för övrigt svårt att veta, när denna återhämtning är inne. Det misstar man sig ofta på. Vid uppsvinget 1922—1923 gick det mycket smärtfritt och enkelt till, ty då evakuerades reservarbetena av sig själva på grund av den lägre lönen, och arbetarna gävo sig i väg. Vi kanske komma ihåg, att det gick med en sådan fart, så att det var svårt för A. K. att överhuvud kunna hinna färdigställa dessa arbeten, och riksdagen fick bevilja ett särskilt »färdigställandeanslag», för att man inte skulle stå där med ofullbordade arbeten. Den omständigheten, att det kommer att bli så svårt att avveckla dessa reservarbeten, förefaller mig verkligen betyda ett stort hinder för en eventuell återhämtning. Jag tror, att en god del av den snabba återhämtningen 1922—1923 berodde på den arbetslöshetspolitik som då bedrevs.

Den nya arbetslöshetspolitiken betyder alltså, så vitt jag kan förstå, en omedelbar höjning av lönerna vid jordbruket och skogsbruket, och längre fram är det ytterst sannolikt, att den även får en indirekt återverkan på jordbrukslönerna på grund av inverkan från lönehöjningarna på industrierna. Det är nämligen inte några vattentäta skott mellan dessa arbetsmarknader, även om det kan draga sin tid, innan kommunikation uppstår. Inte minst genom vägarbetena har man fått ett ådernät över hela landsbygden, varigenom stads- och industriarbetarlönerna sprida sig ut över landsbygden, och därför bli lönerna och lönesättningen i städerna och industrierna inte något, som är utan intresse för jordbruket. Nu kan man naturligtvis fråga: är det inte bra, att dessa lågt betalda lant- och skogsarbetare få bättre löner? Jo, naturligtvis vore det det, om det verkligen betydde, att de fingo högre inkomster, men det gör det inte, på grund av att en sådan höjning av lönerna måste komma att medföra minskad sysselsättning vid jordbruket och skogsbruket. Lönerna spela, som jag nyss sade, en stor roll just i dessa båda näringar, och jag misstänker, att den prishöjning, som herr Westman talade om och som han hoppades på för jordbrukets vidkommande lär nog inte räcka till för någon större höjning av lönerna.

Inom industrien kommer för framtiden den nya arbetslöshetspolitiken att åstadkomma ökad stelhet ifråga om organisationernas lönesystem. Det är ju klart, att varje hjälp åt de arbetslösa kommer att medföra en viss stelhet ifråga om lönerna och en hjälp åt fackföreningarna att hålla uppe lönenivån. Man kan således inte kalla det för någon lönenedpressande politik, om man lämnar de arbetslösa hjälp till reservarbetslöner. Men däremot kunna olika system verka mer eller mindre kraftigt i den av mig nyss berörda riktningen, och det

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

är väsentligen därför, som oppositionen ifrån fackföreningshåll i så hög grad riktat sig emot reservarbetslönerna; i varje fall är det på den grunden som vi anse, att det gamla reservarbetslönesystemet bör bibehållas, därför att det inte medför samma stöd åt en för hög lönenivå, som det nu föreslagna lönesystemet gör.

I arbetslöshetsutredningens betänkande har man ju med en hel del statistiska undersökningar och även på annat sätt enligt min mening klart visat, att det lönesystem, som vi för närvarande ha inom industrien, medför arbetslöshet även under uppåtgående konjunkturer och under tider av uppblomstring. Då man inte har någon anledning att antaga, att vi skulle ha några gynnsammare förutsättningar i framtiden, finns det ju all anledning att anta, att även för framtiden detta förhållande kommer att fortsätta. Vad betyder det? Jo, det betyder först och främst, att den nya arbetslöshetspolitiken kommer att medverka till ökad arbetslöshet inom industrien, men det betyder också, som det har visats i arbetslöshetsutredningen av samtliga däri deltagande, att jordbruksbefolkningen kommer att få det svårare att komma över till industrien än förut på grund av att när arbetslöshet finnes inom industrien och med de regler, som nu gälla för företrädesrätt och avskedanden, så kunna utomstående icke i samma utsträckning komma in i industrien. Detta kommer således att för framtiden bli förhållandet även under goda tider. Inom jordbruket ha vi under de senaste årtiondena från 1880-talet, haft två ventiler, nämligen emigrationen och övergången till en expanderande industri. Den första ventilen är stoppad av kända anledningar. Stoppas nu också övergången till industrien, måste följden därav bli, att allt större delar av vår befolkning kommer att stanna kvar vid jordbruket och där ytterligare trycka möjligheterna för stora lager av folket att få sin utkomst och sin näring.

På det sättet kan man säga, att det finns ett visst samband mellan den nya agrarprotektionismen och den nya arbetslöshetspolitiken, ty den nya arbetslöshetspolitiken kommer att göra det ännu sämre för jordbruksbefolkningen, och under sådana förhållanden kan det ju vara mera berättigat med den nya agrarprotektionistiska politiken.

Jag skall så be att få yttra några ord om de skäl, som anförts för en höjning av reservarbetslönerna. Herr socialministern sade, att det väsentliga skälet, varför regeringen ville ha en höjning av reservarbetslönen, och inte minst för de grupper, som befinna sig högst upp på löneskalan, var att på det sättet skulle man kunna öka köpkraften och skattekraften, och detta skulle i sin tur bidra till ökad omsättning, bättre tider o. s. v. Jag vill lämna det argumentet helt åt sitt värde. Men även om detta resonemang i och för sig vore bärkraftigt och, som socialministern i annat sammanhang påpekade, ökningen i kostnaderna inte bleve så synnerligen stor, utan komme att stanna vid 6—7 miljoner eller något sådant, skulle jag verkligen vilja fråga, vad detta kan betyda ifråga om ökad köpkraft i förhållandet till en total nationalinkomst på 5—6 miljarder. Vad betyder det då? Rakt ingenting, så vitt jag kan förstå. Det skälet har jag således svårt att uppskatta. Att använda arbetslöshetshjälpen som skatteutjämningsmedel förefaller mig dessutom inte vara något att rekommendera.

Det har vidare sagts av socialministern och även av andra, att vi skola höja lönerna för att vi på det viset skola få en bättre arbetsintensitet och större arbetsglädje vid reservarbetena. Socialministern sade, att med nuvarande ackordssättning, har »arbetslusten i regel stått på nollpunkten». Han hänvisade därvid till den kostnadskalkyl, som gjorts och som visade, att kostnaderna voro högre vid reservarbetena än vid motsvarande arbeten i den öppna marknaden, och detta skulle endast kunna förklaras med att »arbetsglädjen mör-

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

dats» på grund av den ackordssättning, som förekommer. Herr Wohlin sade också, att ackorden nedskurits på ett olämpligt sätt, vilket måste medföra minskad arbetsglädje. I utskottet ha vi mycket grundligt behandlat denna fråga, och jag undrar, om inte var och en alldeles fränsett sin politiska uppfattning i övrigt fick det bestämda intrycket, att numera — det är möjligt, att det kan ha varit olika tidigare — skötes ackordssättningen på ett utmärkt sätt. Man kan således alls inte tala om någon nedskärning på det sättet, att om det visar sig, att en arbetare med gällande ackord förtjänar mera än man tänkt sig, skulle man sätta ned ackordet. Ännu mindre är det fallet som det tidigare sagts, att det skulle föreligga någon maximering, så att när man kommit upp till en viss förtjänst, så sättas ackorden ned. Det är inte så, utan de fastställda reservarbetslönerna äro precis som på den öppna marknaden endast riktpunkter, som man går efter, när man sätter ackorden, som man beräknar efter vad vederbörande ungefär normalt skall kunna förtjäna. Somliga tjäna ju mer och andra mindre, och om man ser på statistiken, så är förtjänsten synnerligen varierande, men i genomsnitt går ackordsförtjänsten upp till tio procent över den fastställda tidlönen. Det är därför ganska uppenbart, att man inte kan säga, att ackordssättningen »mördat arbetsglädjen» och att »arbetslusten i regel» skulle »stå på nollpunkten».

Man bör också tänka på att den gjorda kostnadsjämförelsen haltar i hög grad. Här är det ju fråga om ovana arbetare, om arbetskraft, som bytes ofta o. s. v., och jag misstänker därför, att om de regler, som socialministern föreslagit för sina beredskapsarbeten med hänvisning av arbetslösa o. s. v., kommit till tillämpning, skulle hans arbeten också ha visat ungefär samma resultat.

Det har sagts, att det skulle finnas något slags mindrevärdeskänsla hos reservarbetarna på grund av den särskilda lönesättningen. Jag tror dock, att detta är ett misstag. Tidigare är det mycket möjligt, att så funnits, men redan på grund av att reservarbetarna för närvarande äro så många, är det ganska orimligt att tänka sig, att någon dylik mindrevärdeskänsla skulle kunna utbilda sig, och om man talar med arbetarna, så förefaller det rakt inte vara fallet, och inte heller de, som ha bäst reda på de här sakerna, ha den uppfattningen, att något sådant skulle förefinnas.

Nej, den verkliga svårigheten med lönesättningen vid reservarbetena ligger på ett helt annat håll. Den ligger nämligen däri, att lönerna på den öppna marknaden på vissa områden gått ned så lågt, att det är svårt att reducera reservarbetslönerna ytterligare, utan att det blir svårigheter för folket att kunna få, vad man anser vara en skälig försörjning, det vill säga en försörjning, som åtminstone inte ligger under fattigvårdens standard. Det är där, som svårigheten ligger. För ogifta har detta beaktats i det hittillsvarande systemet genom att man för de lägsta lönegrupperna gjort skillnaden mellan grovarbetarlönen och reservarbetslönen rent nominell. De värsta svårigheterna förefinnas emellertid beträffande familjeförsörjarna, och därför ha vi i högermotionen föreslagit ett särskilt familjetillägg, för att man på den punkten skulle kunna åstadkomma någon lättnad. När man ser på den utredning, som är gjord av A. K. angående sammanblandningen av fattigvård och reservarbets hjälp, så finner man, att dessa svårigheter verkligen förefinnas, men också att om man kunde få familjetilläggssystemet lämpligt utbildat, skulle den svårighet, som jag nu talat om, bli väsentligt reducerad. Det behövs således inte någon lönehöjning över lag på grund av dessa, verkliga, svårigheter; hela lönenivån behöver inte, såsom utskottet föreslår, på denna grund höjas, utan det är endast för familjeförsörjarna, som något sådant kan bli nödvändigt.

Naturligtvis äro reservarbetslönerna på många håll mycket låga, men faktiskt är det ju många andra, som måste leva på lika låga löner. Det är ju

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

ändå ytterst betänkligt att låta staten ta hand om folk på bättre villkor än vad de kunna få, som själva skaffa sig sin försörjning. Vad som är en låg lön, måste också alltid bli något subjektivt och svårbedömligt. Det hörde vi på socialministern, när han talade om Stockholmslönerna. Det enda, som man därvidlag kan gå ut ifrån är att söka jämföra med vad andra människor i liknande ställning få försörja sig på.

Jag har sålunda den uppfattningen, att genom sin inverkan på rörligheten och genom sin inverkan på lönepolitiken, kommer den nya arbetslöshetspolitiken att ytterligare öka arbetslöshetsrisken. Jag skulle för min del också vilja återvända till det där citatet från Adam Smith, som finansministern gav oss i går, nämligen att »vad som är till nytta för den största klassen i samhället, det kan inte sägas vara annat än till nytta för hela samhället». Ja, förvisso, och jag vet ingenting, som gläder mig mera än varje gång jag kan konstatera, att levnadsstandarden kunnat höjas för arbetarna och de breda lagren i Sverige. Men det är inte detsamma att höja lönesättningen och att höja inkomsterna. På Adam Smiths tid behöfde man inte taga hänsyn till den stelhet i lönerna och i lönepolitiken, som sedermera blivit konstitutiv för vårt moderna samhälle, och därför behöfde han inte säga någonting om den saken. Vi däremot ha all anledning att tänka inte bara på dem, som få de högre lönerna utan också på dem, som på grund av denna lönepolitik kastas ut i arbetslöshet, därigenom att arbetslösheten får större omfattning genom den högre lönenivån än vad som annars vore nödvändigt. Därigenom försämräs just villkoren för de allra sämst ställda, och detta är inte någon folklig välfärdspolitik utan någonting helt annat.

Jag vill också peka på den omständigheten, att höjningen ju blir störst för de bäst betalda arbetarna. Detta har herr Sam Larsson redan tidigare utvecklat, varför jag inte skall uppehålla mig närmare därvid. Jag vill bara säga, att de höga lönerna i Stockholm och på andra orter motsvaras inte alls av dyrheten i levnadskostnaderna, utan de bero på själva arbetsmarknadens många faktorer, vilket är något helt annat.

Slutligen vill jag säga, att denna arbetslöshetspolitik stöder framför allt fackföreningspolitiken. Nu vill jag öppet deklarerat, att jag anser fackföreningsrörelsen vara en omistlig del av vår svenska samhällsorganisation och nödvändig i många avseenden, och jag talar således inte alls här för att på något sätt »racka ned på fackföreningarna», som det heter. Men det är med fackföreningarna liksom det är med affärsbankerna eller de kommunala institutionerna och för övrigt alla institutioner här i världen, att om de helt få sköta sig själva, kunna de åstadkomma resultat, som inte äro till nytta för det allmänna, utan de behöva en kaption på sig de också. Om man tar bort den kaption, som ligger i arbetsmarknadens rörelser och den arbetslöshet, som uppkommer där vid en olämplig lönepolitik, betyder detta, att fackföreningarna kunna driva upp lönen för mindre grupper inom befolkningen, nämligen för de grupper, som äro bäst organiserade och som redan tillhöra de bäst betalda arbetarna. Det är inte så, att en lönehöjning för en grupp är till fördel för en annan grupp, utan det är tvärtom. Om lönehöjningen åstadkommer minskning i sysselsättningen, måste folk ge sig över till eller stanna kvar inom andra områden med sämre utkomstmöjligheter, vilka därigenom komma att ytterligare tryckas. Detta betyder alltså, att den nya arbetslöshetspolitiken gynnar icke de sämst ställda, de breda lagren, utan den gynnar vissa grupper, som ha det bättre ställt än de som ha det sämst här i världen.

Alldeles samma sak gäller om konfliktdirektiven. Till dem får jag emellertid återkomma vid ett senare tillfälle, då jag ser, att jag redan tröttnat

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

kammaren alltför länge. Jag vill bara stryka under en sak beträffande konfliktdirektiven, därför att den är så typisk. Tidigare har det varit på det sättet, att när en konflikt har uppkommit i ett yrke, ha alla inom yrket eller industrien avstängt från arbetslöshetshjälp. Enligt de nu föreslagna direktiven skola alla, som äro arbetslösa, när konflikten inträder, fortfarande få arbetslöshetshjälp. Vad betyder det? Jo, det betyder ju, att arbetargrupper kunna hålla ut, jag höll på att säga hur länge som helst, men i varje fall mycket länge, på grund av att ett stort antal av fackföreningens medlemmar äro understödda av staten. Om vi tänka oss, att det för närvarande finns 6,000 å 7,000 byggnadsarbetare, som äro direkt indragna i den pågående konflikten, och 20,000—30,000 arbetslösa byggnadsarbetare, betyda således de nya direktiven, att dessa 20,000—30,000 komma att underhållas av staten, medan de 6,000 å 7,000 fortsätta konflikten. Enligt vad jag förstår, innebär detta en fullständig omvälvning på arbetsmarknaden i fråga om parternas ställning.

Det är också så, som det även har varit vid byggnadskonflikten, att när man väntar en konflikt, sättas inga nya företag i gång, utan i stället minskas företagsamheten. Följden blir, att sysselsättningen minskas, och en hel del folk bli arbetslösa och få tagas om hand av det allmänna, när resten sätter i gång med en konflikt. Jag vill säga, att jag tycker verkligen inte, att det skulle skada, om konfliktdirektiven i stället utformades så, att de en smula dämpade konfliktivern under nedgångstider. Jag vill också givetvis, att konfliktivern skall dämpas på arbetsgivarsidan, i den mån som arbetsgivarna intaga en oerättigad ståndpunkt, men nog kan man säga, att under nedgångstider är det arbetarparten i regel, som borde ge med sig. Nu, under dessa depressionstider, under denna stora arbetslöshet, då vi få ställa exceptionella resurser till förfogande för att hjälpa de arbetslösa, sätta de i gång den ena konflikten efter den andra utan någon hänsyn till läget. Jag vet, att detta beträffande byggnadsarbetarna ogillas av högsta ledningen, men den kan tydligen ingenting göra åt saken. Eller tag t. ex. vägarbetsblockaderna, som det finnes massor av i dessa tider! Jag har sett klipp ur den syndikalistiska tidningen *Arbetet* från den 1 juli till den 31 december 1932, således under en svår depressions- och arbetslöshetsperiod, när det allmänna satte i gång massor av vägarbeten i de flesta fall uteslutande för de arbetslösa skull. Man kunde där räkna till 356 annonser angående blockader, strejker eller bojkott och 137 angående uteslutning och prickning. Detta i arbetslöshetstider! Samma drag går i viss mån igen beträffande arbetslöshetsförsäkringsförslaget. Jag skall ej gå in på det nu, jag återkommer till det sedan.

Som jag ser saken, skall en konservativ folklig välfärds politik framför allt inriktas på att få självförsörjningen på så hög standard som möjligt hos de breda lagren. Det förefaller mig vara A och O. Detta hindras enligt min mening av utskottsmajoritetens förslag på mångahanda sätt, och därför kan jag ur dessa olika synpunkter icke rösta för förslaget.

Jag ber, herr förste vice talman, på dessa grunder att få yrka avslag på utskottets förslag i denna punkt och bifall till herr Johan Bernhard Johanssons i Fredrikslund m. fl. reservation.

Herr Löfgren: Herr vice talman! Då jag under förmiddagen åhört den långa debatten, vari så mycket av intresse förekommit, så är det åtskilligt av vad jag tänkte säga, som jag till kammarens båtнад kan hoppa över. Men däremot finns det åtskilligt nytt, som har förekommit och som är av beskaffenhet att av mig böra beröras eller åberopas. Det som främst faller mig i

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

ögonen är emellertid, att en så viktig del av hela detta problem och av regeringens program som arbetslöshetsförsäkringen kommit åtminstone i skymundan i jämförelse med den övriga planen för statshjälp åt de arbetslösa. Det kan bero på att arbetslöshetsförsäkringen ej gått in som ett oeftergivligt villkor i den separata uppgörelsen, eller vad det kan bero på, att samma intresse icke har ägnats denna fråga som de övriga sakerna. Jag ber därför att få börja där herr Trygger slutade, nämligen med att deklarerat min ställning till den förstnämnda frågan.

Då jag är beredd att rösta för arbetslöshetsförsäkringen, är det icke därför att jag väntar mig några större och än mindre några omedelbara verkningsar av dess införande, men jag kan ej heller se, att de farhågor, som uttalats i högerens reservation, äro berättigade. Reservationen har till principiell utgångspunkt att arbetslöshetsrisk överhuvud icke är försäkringsbar, och den främsta anledningen till det skulle vara att försäkringstagaren d. v. s. arbetaren, medlemmarna i kassorna skulle ha i sin hand att påverka arbetslöshetsrisken genom sitt ställningstagande i bl. a. lönepolitiken och därmed till arbete eller sysselsättning. Ja, hos dem som hysa en sådan misstro till våra arbetare, att de över lag eller i stort sett skulle sabotera arbetet för att slippa arbeta, är en dylik ståndpunkt begriplig, men jag frågar, om det verkligen är sannolikt, att arbetare av den försiktiga kategori, som genom sitt uppträdande visa sig vara omtänksamma och som frivilligt betala efter deras förhållanden rätt höga avgifter till en arbetslöshetskassa, skulle vidtaga åtgärder för att bli arbetslösa, antingen medvetet eller vårdslöst. De skulle då göra det för att få en daghjälp, som i och för sig är mycket blygsam, 2—6 kronor, som alltid är mindre än den egna lönen och som utgår endast för en helt kort tid. Enstaka missbruk av försäkringen kunna givetvis befaras på det området som på andra, men att befara sådana i den utsträckning, att själva syftet med hela försäkringen skulle omintetgöras eller äventyras, tror jag ändå är att driva sin pessimistiska uppfattning om människonaturen väl långt. Högerreservationen anmärker vidare på att arbetslöshetsförsäkringen blir en försäkring mot risken att behöva ta arbete under en viss lön. Den skulle vara ett slags lönegaranti för att slippa behöva taga arbete under en viss lön. Jag undrar, om denna karakteristik kan anses riktig ens efter regeringens förslag och ännu mindre det ändringsförslag, som på denna punkt framkom i ett par olika avseenden från herrar Larssons m. fl. reservanternas sida. Om man vill gå längre i enlighet med högerreservationen i skyldighet att taga reservarbete, om man följer denna linje, synes det mig än mera uppenbart, att det icke kan vara någon risk på den punkt, som här anmärkts. Slutligen säges det i högerens reservation, att försäkringen egentligen skulle komma de bättre ställda arbetarna tillgodo, och det kanske kan vara sant. Därigenom skulle, heter det, ytterligare befastas — och häri ligger farhågan — »den påfallande skillnaden mellan olika arbetarekategoriers löner och övriga ekonomiska förmåner». Man har ju ändå gjort åtskilligt i förslaget för att intressera även lägre avlönade arbetare för att vara med om saken. Men hur som helst kan jag för min del ej se något fel i att de relativt bättre ställda och högst kvalificerade arbetarna få möjlighet att genom försäkring hålla sig fria och få möjlighet, så snart tillfälle yppar sig, att fortsätta arbetet i sina egna yrken. Det är ju ändå av vår kvalitetsindustri som åtminstone en del av våra näringar skola leva. Tvärtom synes det mig, att förslaget just där har en viss fördel. Försäkringen räcker visserligen ej annat än under normala tider. Den räcker icke under tider av krisartad arbetslöshet, då vi ju ändå fått och få lov att vidtaga alldeles särskilda åtgärder. Men enligt min mening är det så, att kan bara denna försäkringsform bli en brygga som hjälp över en kort period av arbets-

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

löshet till nytt arbete, så har man vunnit vad man egentligen och skäligen kan begära av den frivilliga försäkringen. Det är sant, att försäkringen icke kan komma till nytta omedelbart, men jag delar dock den åsikten, att det icke bör utgöra något hinder för att nu fatta beslut om en försiktigt avvägd, en tekniskt försvarlig och — det gå de sakkunniga i god för — en i kostnadsvägar moderat försäkringsform, för att man skall hinna göra den färdig och sätta den i verket om några år, när man hoppas att bättre tider stunda. Och även om man kan hysa olika meningar om tidpunktens lämplighet, tvekar jag ej för min del att även i denna del ge min anslutning till hjälpaktionen, för vilken regeringen begärt riksdagens stöd på olika områden.

För att sedan komma till den fråga, som behandlats som huvudspörsmål i dagens debatt, så vill jag säga, att jag kommer att rösta både för utskottets förslag i fråga om omfattningen av de olika slagen av arbete och deras fördelning sinsemellan. I fråga om vissa punkter, som ha berörts av föregående talare, särskilt herr Wohlin, kommer även jag att rösta med herrar Hamrins och Sam Larssons reservation. Men i det stora hela kan jag ansluta mig i dessa huvudpunkter till utskottets förslag. I fråga om särskilt en punkt, nämligen de ökade bidragen till statskommunala arbeten ber jag att särskilt få uttrycka min tillfredsställelse över att den motion, som jag och några andra väckt, vunnit bifall av utskottet, som förordat de synpunkter, som den innehåller.

Herr socialministern talade i förmiddags om huru pass betydande eftergifter regeringen hade gjort för att vinna underlag för ett positivt riksdagsbeslut. Ja, det kan ändå frågas, om det verkligen är så farligt med den saken, om de eftergifterna varit så värst stora. Utom regeringens parti ha ju alla varit fullkomligt eniga om den uppfattningen, att regeringens ursprungliga linje med de s. k. beredskapsarbetena till avtalsenliga löner ur skilda synpunkter varit alldeles oantaglig. Det bör till sist ha stått klart även för regeringens anhängare inom utskottet, att även om denna linje i och för sig varit lämplig, skulle man ej haft tid att genomföra den, inom den tid nämligen, som det här föreliggande förslaget måste sättas i verket. Att införa avtalslöner vid så beskaffade beredskapsarbeten, som föreslagits, skulle påfordra dels nya kollektivavtal av en ny typ, dels revision av gällande avtal, som i flera viktiga punkter hade behövt ändras, punkter, där ändringarna skulle ha inneburit en försämring av arbetsvillkoren i allmänhet. Och hur detta i längden skulle påverkat under normala tider den öppna marknadens kollektivavtal och löner, är icke gott att säga. Det bör därför ej ha varit alltför påkostande för regeringen att släppa tanken på att fastläsa topplöner inom industrien såsom gällande för samtliga arbetslöshetsarbeten, särskilt som samtliga partier i utskottet tillstyrkte en linje, som, på sätt tidigare framhållits av en och annan talare, är i stort sett i fråga om lönerna likvärdig med regeringens beredskapslinje, nämligen det stora antalet för stora kostnader uppförda byggnadsarbeten, statsarbeten, som det nu är fråga om. Beträffande däremot de reservarbeten, som av utskottet tillstyrkts vid sidan om de allmänna, så var det också från början i utskottet klart — jag tror även herr Bagge omnämnde det — att kritiken både mot dessa arbeten i och för sig och mot arbetslöshetskommissionens sätt att leda dem har betydligt skjutit över målet, och att denna kritik åtminstone mot arbetslöshetskommissionens ledning i det mesta var oberättigad. Den borgerliga synpunkten på reservarbetena har sålunda tagit hem ett spel genom att bibehålla arbetslöshetskommissionen och låta reservarbetena åtminstone till namnet bli en om än relativt blygsam del av hjälpverksamheten. Men reservarbete är avhängigt av den nuvarande lönesättningen, det är icke bara ett namn utan det innebär också en mening. Både herr Larsson och herr Wohlin framhöllo i förmiddags liksom

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

herr Bagge nyss vådorna av en olämplig och i förhållande till den öppna marknadens löner för hög lönenivå vid reservarbetena. Meningen med det nuvarande systemets läggning är ej något slags kitslighet mot arbetarna, utan det är att reservarbetena icke skola konkurrera med näringslivet om arbetskraften och icke binda arbetskraft längre än nödvändigt. En justering uppåt av den lägsta lönenivån inom reservarbetena kan emellertid vara behövlig, och på den punkten ha ju förslagsställarna till den folkfrisinnade reservationen ingalunda visat sig småaktiga. Andra möjligheter till jämkning men med bibehållande av den nu tillämpade grundtanken hade nog också kunnat diskuteras. Intet klander mot hans excellens statsministern — bevara mig väl — och här intet klander mot någon annan heller, men ett faktum är ju, att efter det att den separata uppgörelsen, som det varit så mycket tal om, kommit till stånd mellan bondeförbundet och regeringen, fanns det varken tid eller rådrum att längre diskutera några punkter alls. Med all respekt skulle jag vilja fråga herr Westman: har han från början varit på det klara med betydelsen av den lönepunkt, som han var med om att formulera i den träffade uppgörelsen? Jag skall något gå in på denna punkt just för att komma fram till den konklusion, jag vill göra. Herr Sam Larsson läser punkten på ett sätt, socialministern på ett annat sätt och jag snarast på ett tredje sätt. Det heter i denna punkt, att lönen vid reservarbete *ej* bör överstiga ortens lägsta grovarbetarlön. Nu läser jag icke upp hela innehållet utan det väsentliga. Herr Larsson tycker, att i detta bör inläggas, att lönen kan vara både högre och lägre än och naturligtvis också precis denna grovarbetarlön. Jag åter vill helst fatta bestämmelsen som en maximering. Trots uttrycket »bör» tror jag, det är litet för formalistiskt att läsa bestämmelsen på annat sätt än lika med »icke må». Jag vill då närmast läsa det som en maximering, att reservarbetslönen icke får överstiga ortens lägsta grovarbetarlön men väl kan vara lägre. Och i så fall, om man alldeles säkert finge läsa på det sättet, vore det icke så farligt att antaga denna bestämmelse, helst om man får en lönenämnd för att fatta beslut i dylika ärenden. Men tyvärr tyckes utskottsmajoriteten, och den har tills vidare det mesta att säga, tills riksdagen har beslutat, luta åt åsikten, att reserv- och de lägsta grovarbetarlönerna alltid skola sammanfalla, och så fattar jag också socialministerns mening. Ja, i utskottets betänkande är den saken icke klarlagd. Det är mycket bra skrivet, som det ibland heter om sådant, som man med avsikt skriver otydligt. På sid. 27 i betänkandet synes det, som om frågan hålles alldeles öppen. När man så kommer till sid. 28, erkänner utskottet visserligen angelägenheten av att reservarbetena bli ett övergångsstadium i väntan på övergång till arbeten i den öppna marknaden, men utan att lönesättningen sättes i samband därmed. Dock får man närmast intrycket av att övergången skall befrämjas på andra vägar än genom själva lönesättningen. I stället hänvisar utskottet till något, som det tycker är alldeles förträffligt, och det är att arbetslöshetskommissionen bör helt sonika nedlägga arbetet eller hemsända arbetarna, när det visar sig, att de icke äro vidare angelägna att skaffa annat arbete. Det får jag säga, är ett ganska drastiskt alternativ. Mig synes det närmast liktydigt med att rent av provocera friktionsanledningar och missnöje mot arbetslöshetskommissionen. Ett annat recept, som visserligen också förekommer hos utskottsmajoriteten, har herr Westman, när han säger, att man alltid kan inskränka på arbetstiden, och om det är inskränkt arbetstid i reservarbete, men full arbetstid på andra ställen, blir det därigenom anledning nog att gå tillbaka till öppna marknadens arbeten. Jag tycker icke, det är så särskilt väl valt detta alternativ heller, om man tänker på arbetets lugna och gilla gång. Kravet på en löneskala, som i regel sätter reservarbetet lägre än i öppna marknaden, är sålunda en principfråga av stor praktisk betydelse, men icke

'Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

blott en kostnadsfråga. Jag tror dock, att socialministern räknade en liten smula i underkant, när han talade om kostnaderna, särskilt om man tänker på att de statskommunala arbetena skola utökas. Där ha vi en oviss fördyringspost, som vi icke till beloppet kunna bedöma.

Jag har berört denna lönefråga, ehuru den behandlats av andra, för att komma fram till en konklusion, som även den har närmast karaktären av en fråga. Om nu detta med lönesättningen är den enda skillnaden mellan regeringens och den borgerliga vänsterns ståndpunkt, är det verkligen möjligt, att regeringen skulle gått till riksdagens upplösning och nyval hellre än att godkänna en lösning efter medlingsförslagets linjer i lönefrågan? Vi veta, att den på ett frihandelsprogram valda regeringen föredragit att ansluta sig till vissa praktisk-protektionistiska åtgärder hellre än att, som socialministern kallade det i förmiddags, »kapitulera». Men kapitulation är väl ändå ett litet för starkt ord för att medge en uttrycklig tolkning av den lönebestämmelse, som här är i fråga, i full överensstämmelse med den avfattning, bestämmelsen hade i det bekanta dokument, som innefattade den »separata uppgörelsen». Detta helst om man tager fasta på vad herr Westman nyss sade om de nuvarande reservarbetslönerna och särskilt ackordsystemets verkningar. Han tycktes med sin argumentering vilja visa, att med den *nya* lönesättningen arbetarna icke skulle förtjäna mer än de nu göra, nej snarare tvärtom, lät det nästan på honom. Ty nu är ackordsättningen sådan, att det ofta betalas betydligt mer i reservarbete än de vanliga grovarbetarlönerna, under det att, därest vi få det nya system, som nu diskuteras, man kan vidtaga dessa uppiggande anordningar med korttidsarbeten och sända tillbaka reservarbetarna i vanligt arbete, när de se ut att vilja stanna litet för länge.

Låt oss i andanom göra ett tankeexperiment inför den — skola vi kalla det formella fråga, men det ligger ju sakfrågor bakom — inför den svårighet vari regeringen råkat, om bondeförbundet icke gett med sig i lönefrågan. Jag hoppas, jag icke gör medlemmarna av bondeförbundet orätt, om jag sålunda presumerar, att bondeförbundet ej utan vidare hade velat vara med om någon uppgörelse härom. Regeringen hade då inte heller haft lust att göra alla dessa eftergifter för bondeförbundets önsksningar, som skett, och jag tänker mig, att i sådant fall bondeförbundet knappast heller varit så särskilt angeläget att besluta om allmänna arbeten i så stor omfattning, som skett. I varje fall skulle medgivandet av ändring i reservarbetslönen strida mot bondeförbundets tidigare motioner och yrkanden. Nå, vad hade då skett, om en sådan separat uppgörelse ej kunnat äga rum? Då hade det just varit möjligt, och jag frågar mig, om det icke också hade inträffat, att regeringen hade gjort upp med de frisinnade ide frågor, som saken verkligen gällde, både i fråga om arbetenas omfattning och anslagsfördelningen. Därtill hade nog också arbetslöshetsförsäkringens lösning i så fall fått följa med på köpet, och slutligen skulle regeringen kanske ändå haft nytta av en liten betänketid för att fundera på vad dess valprogram och valpropaganda haft att säga om partiets ställning till hög- och lågprotektionismen. Ehuru denna väg icke beträddes och trots att regeringen ansett sig böra träffa den uppgörelse, som ägde rum med sammankoppling av frågor, som icke alls höra till den förevarande, får jag emellertid uppriktigt ge mitt erkännande åt det goda samarbetet i utskottet, och åt den uppriktiga vilja, som där funnits på alla håll för att i så vidsträckt grad som möjligt komma till enighet.

Jämte lönefrågan skulle jag också tala något om konfliktdirektiven, därvid jag hänvisar till min reservation. Möjligen får jag anledning återkomma till den saken, när vi komma till ifrågakarande punkt.

Jag skall sluta med några ord i anknytning till vad herr Sam Larsson i

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

förmiddags sade om de allmänna konsekvenserna av vad som hänt och händer ävensom innebörden av detta. Jag skall inte upprepa vad han sade, utan nöjer mig med att instämma däri. Men det är ett par erinringar, som jag därutöver skulle vilja göra.

Socialministern uttryckte sitt beklagande över att en samförståndslösning på bredare grund inte kunnat uppnås. Ja, det beklagar jag också, men jag tror, att om arbete för största möjliga antal arbetslösa uppställts som huvudsyfte och inte fixeringen av reservarbetslönerna, eftersom ju ändå reservarbetena skulle bibehållas efter ändrade signaler, så hade sannolikt en sådan allmän lösning också kunnat vinnas. Sedan hade det blivit en sak för sig, om regeringen velat göra upp med bondeförbundet eller icke om jordbrukshjälpen. Det är en god sak, att en upprivande strid förebyggts, som socialministern påpekade, men alla irritationsmoment äro nog inte därmed borta. Frågan är, om inte den nya lönelinjen med dess inverkan på närliggande arbetsområden är mera ägnad att irritera, än om den nuvarande anordningen, efter skäligen jämkningar, hade bibehållits. Men det mest bestående och, jag måste säga, nedslående intrycket från de sista dagarna är ändå, att det fria näringsutbytet starkaste skyddsvakt — det socialdemokratiska partiet — synes ha övergivit sina gamla positioner, efter vad det vill förefalla, på fullt allvar. Regeringen har inte nöjt sig med att försvara sin nya, jag tror vi skola kalla det »skräprotektionism» som ett tillfälligt avsteg för en i dess uppfattning stor sak. Nej, vi som för ett tiotal år sedan mötte anstormningen från industriprotektionismen, speciellt från järnindustriens sida, och tack vare det socialdemokratiska partiets ställning slogo den tillbaka till båtad för industrien och landet — vi ha nu hört den ene regeringsledamoten efter den andre upprepa fraserna från gångna debatter för och mot tullskydd och andra skyddsåtgärder. Bondenöd är arbetarnöd, hette det förr. Arbetarnöd är bondenöd, säger socialministern. Skruven har börjat användas, nu liksom tidigare, när högerbönderna gävo industrihögern tullar mot vederlag en annan gång. Hur många gånger ha vi inte hört talet om den principiella frihandelsvänligheten? Hur ivrigt har man ej förfäktat det fria handelsutbytet i den internationella politiken? Från skilda håll ha vi städse hört, hur ypperligt frihandels läge utåt har försvarats, men i hemmapolitiken måste man, har det alltid sagts från det hållet, vara protektionist och skyddsvän, var och en för sin påse och sin näring. I lördags hörde vi finansministern spela på samma trall mitt under det att kammaren fattade beslut om näringsingrepp och dumpingåtgärder, som åtminstone stodo i strid mot *andan* i våra internationella överenskommelser. Och allt detta säger statsministern sig ha ärvt för sitt parti från oss stackars liberaler, som inte längre orkat fullfölja de höga mål, till vilka den socialdemokratiska ledningen nu bekant sig. Nej, det är sant, vi ha inte orkat *lova* så mycket som socialdemokraterna, och inte heller ha vi, det medges, varit så duktiga som de i konsten att få våra valmän att ge oss syndernas förlåtelse. Men det är ändå väl starkt att höra socialministern bli lika lyrisk som min bankkamrat, herr Fredrik Ström, häromdagen, när han talade om de två fattiga klasserna, som funnit varandra och hädanefter skola hjälpa varandra.

Det här är dessutom bara början, heter det. Jag fruktar för fortsättningen, inte minst med hänsyn till den tredje fattiga klassen — medelklassen och de små företagarna, som inte få vara med och dela frukterna. Jag hyser också en viss farhåga för frukten av en samverkan, när den allmänna sociala inställningen dock är så olika som hos socialdemokrater och bondeförbundare. Och likväl, innerst inne hyser jag i min obotliga optimism förhoppningen att, sedan dimmorna skingrats efter den nuvarande striden i depressionens tecken,

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

de som hålla på frihet, ordning och framsteg skola finna varandra, fast måhända under nya arbetsformer. Det är bara synd och en smula egendomligt, att socialdemokraterna skola ha förlorat sin fria sikt utåt, just då det synes ha börjat ljusna en smula, då världen gör nya ansträngningar för att komma ur dödvattnet, då arbetslösheten avtager även hemma hos oss och exporthandeln och industrien åter se en ljusning. Men samtidigt är det en tröst att tro, att en nära framtid skall bespara oss fortsatta upprepningar av samma slag som i år, och då må denna regering och dess bundsförvanter leva under föreställningen, att det är de, som genom sitt ingripande räddat landet.

Herr vice talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Sam Larsson m. fl. avgivna reservationen.

Under detta anförande hade herr talmannen infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag skall tillåta mig ett replikanförande, som jag hoppas i rätt hög grad kunna begränsa.

Den siste ärade talaren har, liksom särskilt herr Sam Larsson, behandlat lönefrågan ur synpunkter, som jag tycker kunna vara värda en något närmare belysning. Herr Sam Larsson försvarar den principen, att reservarbetslönen skall ligga under en grovarbetarlön, och såvitt jag kan finna är detta egentligen själva huvudpunkten i den frisinnade och, enligt den senaste ärade talarens anförande, även i den liberala politiken, då det gäller våra arbetslöshetsfrågor. Det är emellertid ganska egendomligt att lyssna till försvaret för denna heliga och oantastbara princip. För det första stryker man principen, då det gäller de delar av landet, där lantarbetarlönen och skogsarbetarlönen är dominerande, men sedermera anför man som ett särskilt skäl, att ackordsprissättningen medför så pass väsentliga förbättringar i löneläget för reservarbetarna, att i själva verket är den där tidlönen, som är satt, bara nominell, och arbetarna där förtjäna väsentligt mera än de där nominella lönerna, som äro fastställda såsom reservarbetslöner.

Om nu detta är riktigt — vilket jag ju tillåter mig betvivla, eftersom den genomsnittliga arbetsinkomsten för en reservarbetare i landet i dess helhet är 4 kr. 20 öre, och då ingå där reservarbetslöner på 7 kr., 7 kr. 50 öre, 6 kr. 40 öre etc. — men låt mig säga, att antagandet är riktigt: vad blir då herrarnas teoretiska försvar för den lägre löneprincipen såsom kärnpunkt i hela arbetslöshetspolitiken, om det förhåller sig på det sättet? Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på, att den lägre arbetslönen anses nödvändig av det skälet, att reservarbetarna i annat fall komma att avstå från arbete, som de kunna erhålla i den öppna marknaden. Det är skälet för den lägre lönen. Nu säger man, att i själva verket ha de inte en så låg lön, utan de ha en väsentligt högre lön än den nominella. Om detta är riktigt, vad har man då för intresse av hela denna princip? Ty då måste det väl leda till, att reservarbetarna även med det nuvarande systemet stanna kvar i de reservarbeten de ha och inte bry sig om att söka sig ut på den öppna arbetsmarknaden, i varje fall i den mån de äro grovarbetare, och vi veta ju mycket väl, att grovarbetarna utgöra en mycket väsentlig del av alla dem, som äro sysselsatta med reservarbeten.

Nu får jag säga, att jag har aldrig riktigt förstått denna farhåga för att skapa en reservarbetarkår. Även om lönebestämmelserna bli bättre, skulle det mycket förvåna mig, om inte i varje fall det stora flertalet av arbetslösa arbetare under alla omständigheter komma att ta arbete i den öppna marknaden, då de kunna erhålla sådant, av många, många skäl. För det första kom-

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

mer grovarbetarlönen att ligga i underkant. Det är ju inte så, att det finnes *en* grovarbetarlön. Även i de minsta samhällen, i småsocknar o. d. finnes det fem, sex grovarbetarlöner — det kunna herrarna underrätta sig om genom att studera A. K:s primärmaterial — och i de stora städerna finnes det tio, tolv, ja, ännu flera grovarbetarlöner att välja emellan, då man skall fastställa, vilken grovarbetarlön, som skall vara den billigare. Det är således inte *en* lön, som är given, utan man har många olika att välja emellan, och därvid skall ju även, enligt den regel, som nu föreslås, den lägsta grovarbetarlönen väljas, om arbete kan i avsevärd mån därför beredas.

Jag kan inte se annat än att antingen de uppgifter äro felaktiga, som lämnats av försvararna av den reducerade lönen — det vill med andra ord säga, att reservarbetarna ingalunda förtjäna något nämnvärt utöver de bestämda daglönerna — eller också slå herrarna själva genom sin argumentation ihjäl hela sin huvudtes, som skall försvara det nuvarande systemet för reservarbeten. Jag kan kanske få tillägga, att då herr Sam Larsson förklarar, att man inte kan vara med om att i de större städerna ta den lägsta grovarbetarlönen, beror det därpå, att det är en avtalsenlig lön. Ja, det är klart, att det i regel är — eller rättare blir — en avtalsenlig lön, därför att det finnes ganska få oorganiserade arbetare och följaktligen knappast någon sådan grovarbetarlön, för vilken arbete i avsevärd omfattning kan beredas, som ligger på annan nivå än någon av de avtalsenliga lönerna. Men då vill jag fortfarande fästa uppmärksamheten på, att det finnes en serie av grovarbetarlöner, en hel lång rad, från löner på 10 à 11 kronor om dagen och ända ned till 8 à 9 kronor om dagen i samma stad, ibland med ännu större marginal. Det finnes vissa orter i landet, där man har löner från 9 kronor om dagen ända ned till 5.50 och 6 kronor om dagen. Nu säger herr Larsson — och jag hoppas ju, att det är gjort i all välvilja, då han särskilt vänder sig mot bondeförbundet — att man måste akta sig för dylika löner. Om nu staten anordnar arbeten, där man skall betala denna lön, kan följden bli — det är ju alltid så, att man målar hin på väggen; det är ju en gammal känd metod — att grovarbetarlönen kommer att stiga, och när den stiger, får det sina återverkningar över hela landet, och slutligen komma även jordbruksarbetarna att få betalas mer, än de betalas nu, på grund av att man har så hög grovarbetarlön fastställd t. ex. i Stockholm eller i Kiruna eller i Luleå eller i Göteborg. Ja, jag hoppas herr Larsson inte blir förolämpad, men jag måste säga, att jag har hört nästan hela landets socialbyråkrater tala om dessa ting så länge, att jag kan vartenda argument utantill, och jag tror också, att jag ägnat dem övervägande, men jag är överraskad över det intryck socialbyråkraternas sätt att resonera kunnat göra på honom efter en så pass kort samvaro, som herr Larsson ändå haft med vår socialdemokrati. Det är som om herr Larsson betraktade dessa människor, som påstå sig vara specialister på arbetsmarknadens problem och som lära sig allting på en byrå i socialstyrelsen eller på A. K:s kontor, som Gud fader, då det gäller spörsmål av denna art. Jag måste för min del säga, att jag tycker de ha begått så många misstag i olika avseenden, att de äro inte förtjänta av en så hög auktoritet, om man, som jag ju vet, har herr Larssons faktiskt mycket humana läggning. Att högern begagnar sig av hela denna arsenal av väsentligen teoretiska och doktrinära argument kan jag förstå, därför att det passar samman med deras intressesfär. De äro mycket tack samma att få denna serie av argument, på vilka ju för övrigt herr Bagge givit oss en fullständig provkarta under sin föreläsning här i kväll. Herr Larsson kom så långt, att han betraktade detta, att man skulle behålla en fastställd grovarbetarlön i storstäderna, såsom något, som skulle kunna bli fullständigt ödeläggande för hela vårt näringsliv, om det blir genomfört. Herr

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

Larsson har ofta nog använt starka ord — jag har hört det förut — och jag kan för min del knappast tro, att det är möjligt, att det skulle kunna få så fasaväckande verkningar. Det är, som sagt, inte sannolikt.

Jag skall säga några ord om en annan sak, som herr Bagge var inne på. Det gällde en återförvisning, som Kungl. Maj:t gjort till A. K. beträffande lönesättningen i en socken, som heter Döderhult. Ja, det är riktigt, Kungl. Maj:t har gjort en sådan återförvisning, därför att man ansåg, att lönen var felaktigt bestämd. Jag skall ta det som exempel på hur svåra dessa frågor kunna vara, men också på, vilka felslut man kan göra sig skyldig till, när man talar om förhållandet mellan jordbruk och industri i en socken. I Döderhult är enligt herr Bagges uppgift endast 34 % av befolkningen försörjd genom industri, under det att den övriga delen är försörjd genom lantbruk och skogsbruk. Dessa siffror äro i och för sig riktiga, och det är klart, att de voro ett huvudmått för kommissionens lönesättning. Trots att jag visserligen med mitt kända hafs anses inte göra alltför noggranna undersökningar, ville jag ändå ta litet närmare reda på, hur befolkningsförhållandena voro där nere, och jag begärde in uppgifter från den senaste folkräkningen, därför att jag inte tyckte det var tillfredsställande att bara få veta proportionen mellan dem, som levde på industri, och dem, som levde på lantbruk och skogsbruk; jag ville också ha litet grand reda på, hur många lantarbetare det fanns i socknen och hur många industriarbetare det fanns. Det var nämligen så, att industriarbetarna huvudsakligen arbeta i Oskarshamns stad; de bo intill staden och befinna sig praktiskt taget i samma läge ungefär som en Oskarshamnsarbetare, möjligen med den skillnaden, att hyrorna äro litet billigare utanför stadens gräns. Men däremot hade jag ju all anledning tro, att större delen av de människor, som försörjde sig på lant- och skogsbruk, voro bönder och icke lantarbetare, till vilka man ju har anledning att ta särskild hänsyn, och det visade sig mycket riktigt — jag ber om ursäkt för att jag inte har siffrorna här, men om herr Bagge är intresserad, skall jag stå till tjänst med dem en annan dag — att antalet lantarbetare var ytterst obetydligt, jämfört med antalet industriarbetare i den socknen, därför att de flesta människorna voro självförsörjande bönder av ena eller andra slaget. Därför tillåter jag mig säga, att en så enkel indelning som den, att så och så många leva av industriarbete och de andra av lant- och skogsbruk — den kan jag inte godkänna som rättvis, då det gäller att bestämma t. ex. grovarbetarlönen i en sådan socken. Jag nämner detta bara för att jag vill klargöra, att litet mer komplicerat är problemet, än att det löses med denna enkla indelningsgrund i industri och jordbruk.

Jag skall inte polemisera mot herr Bagge beträffande ackordsättningarna vid A. K:s arbeten. Jag har också hört dessa uppgifter om att det på den punkten skett en förändring i A. K:s metoder under det sista halvåret eller möjligen det senaste året. Men, mina herrar, om det nu är en faktisk skillnad, oavsett de sociala omkostnaderna, på inte mindre än 21 % mellan dyrheten av A. K:s vägarbeten och dyrheten av enskilda vägarbeten, som utföras i annan regi — mena ni verkligen, att detta — eftersom det är en genomgående regel, skulle man kunna säga, såvitt undersökningen visat — skulle kunna förklaras bara därigenom, att det till vägarbete, som A. K. utför, hänvisas även ovan arbetskraft? Jag måste säga, att jag har väldigt svårt att tro det. Det finnes ju i detta land arbetslösa grovarbetare till ett antal, som i och för sig är mycket större än det antal, som A. K. sysselsätter. Dessa grovarbetare torde mycket snabbt komma upp i en arbetstakt, som åtminstone närmar sig vanliga vägarbetares arbetstakt. Man får gärna för mig försvara alla de åtgärder, som sammanhånga med vår arbetslöshetspolitik, men jag förstår verkligen inte, vad det skall tjäna till att bestrida, att reservarbetarna i allmänhet känna sig som

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

utstötta, som ett slags sekunda medborgare i alla avseenden. I Stockholm vill man ju inte ens att de skola få respengar för att kunna fullgöra sin rösträtt, utan det överklagar man. Jag får uppriktigt säga, att jag tycker det är onödigt att driva sitt försvar så långt som att säga, att det inte förhåller sig på det sättet. Större delen av dessa arbetare känner det på det viset, att de visserligen fått en hjälp, men att deras arbete egentligen inte värderas, att det är en likgiltig sak. De få i stort sett inte betalt, så att de kunna försörja sig. Det är överhuvud taget en mindervärdighetsstämpel, som sättes på dem, och jag vet, att tidigare, då arbetslösheten inte var så stor, och en arbetsgivare vid antagandet av arbetare kunde välja mellan sådana, som varit i reservarbete, och sådana, som inte varit i reservarbete, föredrog han de senare. Det har kanhända skett en förskjutning nu, sedan arbetslösheten blivit så kolossal, och det får kanhända inte fullt sådana verkningar för närvarande.

Jag har emellertid begärt ordet inte bara för denna polemik, utan också för att klargöra en sak. Både herr Larsson och herr Löfgren ha för sin del förmodat, att det fanns en uppgörelselinje ungefär där herr Larssons reservation i lönefrågan går. Jag trodde mig i mitt anförande i förmiddags ha klargjort tillräckligt tydligt, att den uppgörelselinjen fanns icke. Jag vill nu bara understryka det. Det var så. Då herr Larsson säger mot mig, som har förklarat, att vi inte ville vara med om en kapitulation i denna sak: varför skulle man då begära att ni skulle göra en kapitulation i denna fråga? så svarar jag, att där finnes bara ett slags formell likställighet, inte en reell. Vi ha framlagt förslag, som innefatta, vad vi anse vara riktigt: att man skall i arbetslöshetspolitiken tillämpa den öppna marknadens arbetslöner. Från detta ha vi gått tillbaka och medgivit eller gjort den eftergiften, att vi kunna vara med om en auktoritativt fastställd lön i stället för den öppna marknadens lön. Nu säger herr Larsson — det är den egentliga innebörden i hans yttrande: Ni hade nog också gått med på att helt enkelt slopa förslaget, att — om jag undantar fyrakronorsgränsen — bara fasthålla det gamla systemet. Det är ett misstag. Vi hade inte gått med på det, och det skulle för oss ha känts som ett försök att tvinga oss till en kapitulation. I själva verket ligger väl utskottsförslaget i detta avseende så att säga precis i mitten mellan det system, som hittills har rätt, och det system, som regeringen föreslog. Det blir inte den öppna marknadens lön, men det blir heller inte det nuvarande systemet. Det blir denna auktoritativt fastställda grovarbetarlön. Om formuleringen i utskottsutlåtandet är litet krånglig, tycker jag inte, att man skall ha allför mycket bekymmer för den saken. Det tillhör väl mera de retoriska blomstren, om man föröker låtsas, att man inte begriper vad det innebär, ty det torde man ha fått tillräckligt besked om från olika håll av dem som äro egentligen ansvariga för uppgörelsen. Det är alldeles uppenbart — jag måste tolka både herr Löfgrens och herr Larssons anförande på det sättet — att det har funnits en spekulation, som gått ut på följande. I fråga om arbetenas omfattning ville man sträcka sig mycket långt för att tillmötesgå regeringen — hur långt ha vi aldrig fått besked om från annat håll än bondeförbundet, d. v. s. på ett tidigt stadium; sedan utskottsbetänkandet kommit, veta vi det ju — och till slut ville man ordna det så, att man fick en tvist i lönefrågan. Med åberopande, liksom nu i herr Larssons anförande, av statsministerns starkt understrukna samförståndsvilja hoppades man då kunna tvinga regeringen till kapitulation i vad som för regeringen var en av kärnpunkterna i hela denna fråga. Det hade visserligen aldrig lyckats, med det var tydligen beräkningen. Både herr Löfgren och herr Larsson ha i dag tydligt och klart givit uttryck åt att det var dit man ville komma. Man skulle vädja till oss och säga: »Ni kunna väl inte för denna lilla saks skull skrida till en stor politisk strid med riks-

'Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

dagsupplösning och allt vad därmed sammanhänger.» Jag kan förstå, om de som föreställt sig, att man skulle kunna pressa regeringen på det sättet, nu känna sig besvikna och förargade, men jag vill, att det i dag skall vara fullkomligt klart, att varje sådan spekulation var en hasard och ingenting annat. Det hade blivit strid. Herrarna skulle inte ha kunnat pressa oss ett dugg längre än vi ha gått på den punkten. I stället för att ge ett besked i något så när rimlig tid togo ni risken av ytterligare långdragna förhandlingar och vad som därmed sedermera kunde följa. Jag skall bara hänvisa till herr Löfgrens uttryckliga fråga, om det verkligen är möjligt, att regeringen skulle ha gått till riksdagsupplösning på grund av skillnaden i lönerna. Ja, det är möjligt! Jag kan försäkra herrarna, att vi hade kommit att göra det. Varje försök att inbilla allmänheten eller att inbilla egna partivänner, att det icke låg så till, skall eftertryckligt dementeras. Det var på det sättet! Men jag upprepar: själva frågans formulering är ju ett uppenbart avslöjande av den spekulation, som låg i att man inte ville ge något svar på regeringens slutliga förslag. Den sätter så att säga pricken över i't.

Jag skall sedan tillåta mig att på en punkt säga några ord i anledning av ett uttalande av herr Wohlin. Herr Wohlin ansåg sig icke kunna vara med om låneaktionen med tertiärkredit för bostadsbygget i städerna på 5 miljoner kronor, därför att man icke hade velat acceptera ett förslag, nu närmast framlagt i den frisinnade reservationen, om kommunal garanti för denna kredit. Jag skall be att i mycket korta ord få försöka klargöra, vad detta betydde. I själva verket är detta förslag, att man i vissa fall skulle kunna ge tertiärkredit åt bostadsbyggande i städerna, så kringgärdat av garantier, att jag en smula misströstar om att beloppet skall komma att bli använt. Jag betraktar det som synnerligen viktigt, därför att det ur arbetslöshetssynpunkt kanske är den post i regeringsförslaget, som betalar sig bäst. För 5 miljoner kronor sätter staten i rörelse — därest pengarna bli använda, vilket man icke med säkerhet vet — icke mindre än 35 miljoner kronor. Man skapar arbeten för 35 miljoner med en statsinsats på 5 miljoner, och jag har betraktat det som synnerligen värdefullt, om man på detta sätt med en ringa insats från det allmännas sida kunde få jämförelsevis mycket arbete i gång. Men såsom förslaget är konstruerat, ligger ju i själva verket avgörandet, huruvida byggena skola komma till stånd eller ej, i bankernas händer. Tertiärkrediten skall nämligen utgöra högst 20 procent av den kredit, som bostadsbyggaren på annat sätt skaffat sig. Det vill med andra ord säga, att han måste ha primär- och sekundärkredit i bankerna, och först när han fått denna, det må bli till 60 procent eller till 67 eller 70 procent — det kan variera en smula — skall han av staten som tertiärkredit kunna få sammanlagt 20 procent av det förutvarande lånebeloppet. Vi veta, att bankerna tillhöra de återhållande krafterna, då det gäller fortsatt bostadsbyggande. Det ligger ju i sakens natur. De ha redan en mängd lån placerade i bostadsbyggen och komma att bli ytterst försiktiga, ty de ha intet intresse av att bostadsmarknaden inom deras arbetsområde försämras, vilket de ju riskera, om det blir mycket byggnader. Det skulle medföra, att hyrorna komme att sjunka och att värdena skulle sjunka samt därmed också säkerheterna för de lån, som ligga hos dem. Där har man alltså redan skapat en mycket stark garanti mot att onödiga byggnadsföretag skola komma till stånd. Men sedan tillkommer, att drätselkammaren eller vederbörande kommunala myndighet skall bestämt tillstyrka byggnadsföretaget, naturligtvis närmast ur bostadspolitisk synpunkt. Nog komma väl de kommunala myndigheterna i regel att vara ganska försiktiga i detta avseende, även om det kan finnas något undantag. Då frågar jag: varför skulle det läggas en extra garanti i form av en kommunal borgen ovanpå dessa andra

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

mycket starka garantier för att intet missbruk skall förekomma? Jag har för min del sagt mig, att det vore orimligt, och det är icke med i uppgörelsen. Därest vi icke hade haft den mycket stora, med kommunal borgen försedda gamla låneverksamheten för bostadsändamål, skulle jag sannolikt här icke på något sätt ha motsatt mig denna kommunala borgen. Men vi skola observera, att städerna — det gäller väsentligen städerna — redan stå i borgen för cirka 100 miljoner kronor, som staten lånat ut mot kommunal borgen. När man vet, att varje sådan borgen påverkar kommunernas egna lånemöjligheter och då detta endast var något, som man visserligen fann vara bra att ha, men som inte var obetingat nödvändigt, ansåg jag, att man inte borde pressa kommunerna ytterligare på denna punkt, med risk att bankgarantien, om jag får uttrycka mig på det sättet, plus kommungarantien skulle göra, att anslaget bara bleve en gest och att det hela skulle stanna på papperet. Jag kan uppriktigt sagt inte förstå, varför man tillmäter denna kommunala borgen en så kolossal betydelse, att man inte vill vara med om anslaget, när man inte får den, trots att det som arbetslöshetsbekämpande anslag i själva verket är effektivare än de allra flesta av de andra anslag, som man velat tillstyrka. Jag har velat säga detta på den punkten, därför att det ju kan hända att många av kammarens ledamöter icke haft tillfälle att tillräckligt noga penetrera speciellt denna fråga.

Vad beträffar andra yttranden, herr talman, får jag kanske lov att återgå till herr Larssons anförande för att ytterligare taga upp en enda sak. Herr Larsson förklarade, att regeringen i själva verket icke hade gjort något offer, ty vid utskottsbehandlingen hade praktiskt taget på alla de punkter, där vi ha vikit från våra ursprungliga förslag, dessa visat sig sakligt ohållbara. Jag skulle för min del önska att på den punkten få höra mera än herr Larssons nakna påstående. Det kan ju hända, om vi finge tillfälle till en sakdiskussion, att det skulle visa sig, att meningarna om vilka som hade den sakligt starkaste ståndpunkten komme att bli betydligt delade. Jag tycker, att det är rätt onödigt att på det sättet upphäva sig till mästare genom att så enkelt avfärda en hel mängd ting, som företagits från regeringens sida. Jag vill icke yttra mig om det berättigade i herr Larssons påstående, eftersom han och jag icke haft tillfälle till någon sådan diskussion om vissa springande punkter. Men jag skulle åtminstone för min del tro, att icke samtliga denna kammarens ledamöter på den punkten ha precis samma övertygelse som herr Larsson.

Herr Sederholm: Då de tre nu föredragna propositionerna, som behandlas i det föreliggande utskottsbetänkandet, och särskilt propositionen nr 211 förelades riksdagen samt sedermera upptogos till behandling i det särskilda utskottet, stod det ganska snart klart för oss borgerliga, att det förslag, som däri förelåg, knappast kunde vinna riksdagens bifall. Det var byggt på helt nya principer med avseende på den arbetsverksamhet, som skulle ordnas för att motverka den arbetslöshet, som nu råder i landet. Däremot var man ense om att man i den mån det var möjligt borde söka bereda arbetstillfällen i största möjliga utsträckning för att därigenom lätta arbetslösheten samt bereda möjligheter till livsuppehälle för de av arbetslösheten drabbade. Här rådde alltså ingen meningsskiljaktighet, i varje fall icke från högerns sida, med avseende på behovet och statens plikt att träda in stödjande och hjälpanande genom att bereda arbetstillfällen samt ej heller med avseende på omfattningen av de arbetstillfällen, som borde beredas genom statens försorg. Meningsskiljaktigheten mötte däremot, när det gällde organisationen av dessa arbeten. Därvidlag införde regeringsförslaget en helt ny organisation, i det

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

man nämligen skulle söka anordna arbetena i den fria marknaden till avtalsenliga löner, medan man däremot å andra sidan försökte ernå största möjliga effekt med de medel, som voro erforderliga för att nå en sådan effekt. Det var från början klart, att den bäst skulle kunna nås inom de områden, där arbete kunde beredas till grov- och jordbruksarbetarlöner samt i övrigt genom de arbeten, såväl statliga som statskommunala, vilka som nu anordnas och förut ha anordnats av arbetslöshetskommissionen. Däremot rådde från början och råder alltså inom högerpartiet den uppfattningen, att de arbeten, som skulle organiseras för arbetslösa inom speciella yrken, där särskild yrkeskunskap krävdes, svårigen kunde organiseras såsom nödhjälpsarbeten, därför att man knappast kunde genomföra ett system, byggt på hänvisning av speciellt yrkesutbildade till speciella yrkesarbeten, allra minst vid mera komplicerade arbeten såsom industriarbete, husbyggnader m. m.

Det blev därför en organisatorisk skillnad mellan å ena sidan de linjer, efter vilka det parti jag tillhör ansåg frågan lämpligast och bäst kunna lösas, och de linjer, som regeringen hade föreslagit. Det visade sig också, att den kritik, som hade riktats emot arbetslöshetskommissionens arbeten och det sätt, varpå de blivit avvägda, samt det sätt, varpå de leddes, i väsentlig grad var överdriven och att de vitsord, som lämnades om arbetslöshetskommissionens arbeten ute i landet, ganska samstämmigt voro vida gynnsammare än vad som hade förutsatts i den kungl. propositionen. Det blev under sådana förhållanden en enstämmig mening inom alla de borgerliga partierna, att arbetslöshetskommissionens verksamhet borde i avsevärd och ganska betydande utsträckning bibehållas för att därigenom bereda möjlighet dels till hänvisning av arbetslösa och dels till organiserandet av arbeten för upptagande av arbetslösa ute i bygderna efter stadgade former och till fastställda löner.

När man så gick att bedöma, efter vilka normer dessa löner skulle fastställas, stannade man inom vårt parti för principen, att reservarbetslönen borde fastställas efter ungefär nuvarande normer. Jag vill inte här gå in på en redogörelse för och ett bedömande av dessa normer. Jag vill endast göra det påståendet, att den nuvarande metoden för bestämmande av dessa löner, som ju är ett medel att trygga sig mot att ifrågavarande arbetare lokkas att stanna kvar inom reservarbetena i stället för att så fort som möjligt söka sig ut i fria marknaden, har varit i huvudsak effektiv och att ett höjande av lönen, så att den motsvarar, kanske till och med i viss mån överstiger men i varje fall motsvarar, den i öppna marknaden förekommande lönen tillika med de fördelar, som kunna vara förenade med sysselsättning vid dessa reservarbeten, lätt nog kan komma att medföra och säkerligen också kommer att medföra, att nödhjälpsarbetena eller reservarbetena bli så eftersökta, att de verka konserverande på arbetslösheten. Här ha särskilt av professor Bagge framhållits så många och starka skäl för detta påstående, att jag inte behöver närmare gå in på den saken. Jag delar hans uppfattning, att ett höjande av lönen skulle komma att verka i denna riktning, därast man nu icke skulle kunna finna andra medel, och några andra medel ha ej kunnat föreslås. Jag kan nämligen icke anse troligt eller riktigt, att den möjlighet att avstänga arbetarna, som det här talas om, kan i praktiken tillämpas och utföras så, att den utgör ett tillräckligt effektivt, tillräckligt smidigt och tillräckligt friktionsfritt verkande medel emot ett sådant kvarstannande vid nödhjälpsarbetena av de där anställda arbetslösa.

Om alltså, såvitt jag förstår, en låg lön, eftersom icke något annat, bättre medel kunnat föreslås, utgör en ofrånkomlig förutsättning för att reservarbetena verkligen skola fylla sin uppgift att ge arbete åt arbetslösa, när de

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

behöva det, men å andra sidan icke kvarhålla dem vid reservarbetena längre än som bristen på arbete i den öppna marknaden betingar, så menar jag också, att frågan om lönesystemet vid reservarbetena är en ofrånkomlig och mycket viktig del av hela den verksamhet, som det här gäller. I sitt första anförande framhöll socialministern, att i fråga om bestämmandet av lönerna de direktiv, som av utskottet föreslagits, icke innebära någon större skillnad emot övriga förslag och allra minst emot vad som från det frisinnade partiet blivit föreslaget. Den fortsatta debatten har emellertid efter vad jag kan förstå genom uttalanden från frisinnat håll och av herr statsrådet klargjort, att denna skiljaktighet är av ganska djupgående och för regeringen rentav utslagsgivande natur. Jag kan för min del icke annat än vidhålla riktigheten av den ståndpunkt, som av högern blivit hävdad, men med anledning av anmärkningen att det innebär en doktrinarism och ett principrytteri att göra gällande, att femöringen, som skiljer grovarbetarlönen och reservarbetslönen på de lägre nivåerna, skulle vara lika viktig som skillnaden på de högre lönenivåerna, vill jag påpeka, att ju högern själv i sin reservation framhållit, att denna skillnad är praktiskt taget betydelselös. Att den dock har fått stå kvar, är mera ett uttryck för principen, ehuru jag för min del icke finner, att det är nödvändigt att behålla den. Däremot är på de högre lönenivåerna och även så långt ned som till en lön av 4 kronor en skillnad nödvändig för att markera reservarbetets särskilda karaktär. När man kommer över själva existensminimum, måste denna faktor göra sig gällande, och där måste den föras in, för att syftet med hela regleringen skall kunna nås. Om alltså denna skillnad är av principiell grundläggande natur, är det ju också klart, att de partier och de riksdagsmän, som ha denna uppfattning, måste vidhålla sin mening, och man kan ju icke uppoffra denna princip när man går till prövning av förslaget, eftersom man ju därigenom också skulle riskera att offra det kanske väsentligaste i hela syftet med arbetslöshetspolitiken.

Att staten under sin fortsatta verksamhet till bekämpande av arbetslösheten bör i icke minskad utsträckning, kanske till och med i ökad omfattning, upprätthålla sin arbetsverksamhet med husbyggnader och andra sådana arbeten, anser även jag för min del liksom mina meningsfränder, och vi ha på den grund biträtt yrkanden om anslag till statsbeställningar, bostadsbyggande på landet o. s. v. Men å andra sidan hålla vi före, att dessa arbeten i förhållande till den primära arbetseffekt de åstadkomma äro särskilt dyrbara. De lämna i förhållande till de statsmedel, som anslås för sådana ändamål, icke mer än en fjärdedel, en femtedel eller en sjättedel så stor arbetseffekt som arbeten, som utföras ute i jordbruk eller skogsbruk eller även i reservarbeten. Det är under sådana förhållanden rätt rimligt och naturligt, att man är ganska försiktig med avseende på dessa arbeten och icke härför offrar mer än vad som kan vara oundgängligen nödvändigt för att bereda arbete i nödig utsträckning. Denna erinran gäller i ännu högre grad om anslag till kommunala beredskapsarbeten, till statliga beredskapsarbeten, till främjande av enskild verksamhet, till broar och hamnar m. m. Jag vill icke gå in på dessa frågor, då de torde höra till specialdebatten, men jag vill här hävda, att de direktiv, som ha lämnats beträffande flera av dessa anslag, äro så svävande och möjligheten att på ett rationellt sätt utnyttja dem också är så oviss och oberäknelig, att jag måste biträda de reservationer, som föreligga med yrkande om avslag på utskottets förslag i berörda delar.

Det är ingalunda och har ingalunda varit någon önskan att komma regeringen till livs, som har dikterat denna skiljaktiga mening. Det är tvärtom och har hela tiden inom utskottet och särskilt inom högern varit en önskan att

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

åstadkomma en samförståndslösning. Det har stått klart för oss, att en lösning, som kunde samla alla partier inom riksdagen under denna allvarliga och brydsamma tid skulle få ett ofantligt mycket större värde, en större auktoritet och en större prestige ute i landet än ett beslut, som kunde åstadkommas av ett parti eller en grupp i riksdagen, som representerar blott obetydligt mer än hälften av riksdagens ledamöter, såsom nu tyckes bliva fallet. Vi ha gärna velat medverka härtill, och vi ha sökt att finna en linje därför.

Jag håller nu före, att den väsentliga skiljaktigheten har legat i svårigheten att finna en riktig utformning av lönedirektiven och med dem sammanhängande konfliktdirektiv. Det må icke sägas, att vi här ha intagit vår avvikande ståndpunkt utav andra skäl än för att vi ansett, att de förslag, som i det fallet av utskottet blivit framförda, innebära och av oss befaras komma att innebära ödesdigra konsekvenser för arbetslöshetens fortsatta bekämpande och för ett sanerande av vårt näringsliv. Vi befarar att om dessa lönedirektiv komma att tillämpas, så att de verka avsevärt förhöjande med avseende på reservarbetslönerna, kommer detta att innebära ett starkt hämmande moment mot en återhämtning inom vårt näringsliv och motverka arbetslöshetens upphörande.

Herr Westman sade i sitt anförande i förmiddags, att det för honom och hans meningsfränder var en så viktig angelägenhet att undvika en konstitutionell konflikt eller en förödande valstrid, att han för den skull ansåg sig böra gå regeringen till mötes i detta hänseende. Det beror på, hur mycket avseende man fäster vid och vilken betydelse man lägger in i denna skillnad. Även jag anser, att det var värt vissa offer att slippa en sådan strid, men jag anser, att man borde hellre taga den striden än få lov att taga konsekvenserna av vad som nu inträffat. Man behöver ändå inte tänka sig, att, i samma mån som det framställts krav ifrån regeringens sida på ett program och dess genomförande såsom oeftergivligt, rädslan för ett ministerskifte eller i vart fall en valstrid skall medföra, att man skall acceptera linjer, som man såsom riksdagsman, såsom representant för sina valmän inte kan godkänna och inte kan gilla, och som man anser vara av den betydelsen, att de kunna bli ödesdigra för landet. Det är min uppfattning i denna fråga, och jag måste beklaga, att nu efter allt att döma det förslag, som här ifrån utskottets sida blivit framlagt, antagligen kommer att beslutas av riksdagen. Jag befarar, att man går in för förhållanden, som komma att göra det onda värre, så att man kommer att från det nu förespeglade lugnet och besinningen och tillfredsställelsen ute i landet snart nog komma in i nya konflikter, nya stridigheter och nya misstämningar och att, om vi träffas här om ett år igen, vi då ha att lösa frågan ingalunda i ett förbättrat läge, utan kanske i en mer tillspetsad situation och mer förbittrad stämning än den nuvarande. Mycket är naturligtvis beroende på hur den allmänna konjunkturen utvecklas, men att genom de åtgärder, som här föreslagits, eller om man går så långt som till vad regeringen föreslagit, tro, att man skall kunna avsevärt inverka på prisbildningen, på penningvärdet inom landet, det, befarar jag, kan man inte göra, utan resultatet blir, att man ökar landets skulder, att man sätter landets finanser i ett allvarligt läge, som nästa år ställer oss inför en ännu allvarligare situation, därest inte en häftig och stark omsvängning i konjunkturläget inträffar.

Det är under sådana förhållanden med djupt bekymmer som man ser framtiden an. Men jag ser inte på den på ett sådant sätt att inte det bör även för dem, som se saken på samma sätt som jag, vara angeläget att i en sådan situation söka vinna det mesta möjliga, och jag vågar påstå, att det bör vara varje svensks och varje svensk riksdagsmans plikt att vad på honom ankommer även i denna situation söka utvinna det bästa möjliga. I det fallet måste vi medverka. Men på samma gång vill jag uttala mitt allvarliga bekymmer och mina

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

allvarliga farhågor för vad det beslut, som nu kommer att fattas, kommer att innebära.

Herr Åkerberg: Herr talman! Jag begärde ordet på den här punkten av debatten närmast för att säga, att jag tycker tiden är inne nu att övergå ifrån de stora talen till de små. Men det har sagts så mycket under den gångna debatten, att det är möjligt att mitt anförande kommer att bli något längre än en enkel replik. Jag skall i alla fall söka att endast hålla mig till vad som förut är sagt och bemöta några talare.

Jag begärde ordet närmast med anledning av herr Tryggers anförande. Herr Trygger var till en början inne på en del valutapolitiska funderingar. Han sade, att en nedsättning i den svenska kronans värde vore den andra akten i den tragedi, vars första akt vore det program som vi här behandlade. Herr Trygger frågade vad detta innebär, och han menade, att man skulle gå ut och fråga alla sparbanksinsättare därom. Han ägnade till och med en omtanke åt våra fackföreningskassor. Det var ingen tvekan, sade herr Trygger, om vad dessa skulle säga om det programmet.

Ja, man skulle kunna gå vidare och fråga även andra människor: man skulle kunna fråga alla skuldsatta människor i landet, t. ex. alla våra jordbrukare, som digna under de hypotek, som belamra deras fastigheter. För dem skulle alldeles säkert den inflation, som spökade i herr Tryggers fantasi, vara mycket välkommen.

Nu finns det enligt min mening inte någon risk för detta. Riksdagen har, utan herr Tryggers protest, uttalat sig för en måttlig prisförhöjning, men alla torde väl vara överens om att det är stora svårigheter att åstadkomma den där prisförhöjningen. Säger man vad man vill om den svenska kronan, men den har visat en förvånansvärd motståndskraft emot alla ansträngningar i den riktningen. Någon risk för någon penningpolitisk katastrof behöver man inte räkna med. Däremot ha så gott som alla medlemmar, tror jag, av valutarådet varit ense om att, i fall det penningpolitiska mål, som riksdagen uppställt i sitt program, skall kunna genomföras, är den främsta förutsättningen, att de medel man använder kunna anknytas till ett stort arbetsprogram. Det gäller ju att mjölka ut ny köpkraft till människorna, och förutsättningen för det är inte bara, att man träffar största möjliga antal människor utan också, att man gör dessa människor delaktiga av en betydligt ökad köpkraft.

Ja, jag vill inte lägga ytterligare lök på den tryggerska laxen. Den förloppning, han gjorde sig skyldig till i sitt anförande emot statsministern, har ju varit föremål för tillrättalägganden här förut. Om man inte visste det förut, torde man av dessa upplysningar nu kunna sluta sig till, att vad statsministern och regeringen i övrigt ha företagit inte på något sätt faller utanför gentlemannamässighetens gränser. Däremot vill jag för min egen del framställa den frågan, huruvida man kan vara lika säker på, att herr Tryggers utfall i detta stycke faller *innanför* gentlemannamässighetens gränser. Jag måste för min del säga, att vad herr Trygger där yttrade slår rekord i den svenska riksdagens historia.

Herr Trygger var ju också inne på arbetslöshetsförsäkringen, ehuru den ju inte närmast ligger under vår behandling för närvarande. Han sade, att den var en fackföreningstanke, och att dess uppgift vore att hjälpa fackföreningarna i deras lönepolitik. Jag vill upplysa herr Trygger, ehuru jag förmodar, att han vet det redan förut men kanske inte tillräckligt har beaktat det, att Sverige är ett av de få länder, som ännu inte ha någon arbetslöshetsförsäkring. Trots detta klagas det över att lönerna äro högre i vårt land än i något annat

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

land. Om herr Tryggers uppfattning om arbetslöshetsförsäkringen som ett fackföreningarnas löneinstrument vore riktig, skulle det väl vara tvärtom, att lönerna vore högre i de länder, som hade arbetslöshetsförsäkring, än i Sverige. Men jag undrar, om man inte tvärtom kan säga, att just därför att vi inte ha någon arbetslöshetsförsäkring i landet måste arbetarna slå sig till högre löner. Men arbetslöshetsförsäkringen har i dessa andra länder genomdrivits uteslutande av borgerliga regeringar, och jag tror inte, att man i dessa länder i närvarande stund funderar på att upphäva densamma. Om det vore så, att arbetslösheten vore äventyrlig för landets välstånd, då borde väl den nuvarande nationella regeringen i England ha gjort till sin huvuduppgift att upphäva den arbetslöshetsförsäkring, som där finnes. Förresten, den där nationella regeringen i England är ett fullödigt exempel på svagheten i den sorts argumentering, som både herr Trygger och många talare efter honom här ha bedrivit. Den regeringen kom nämligen till under en panikstämning. Man menade, att den arbetarregering, som fanns förut, hade äventyrat landets välstånd, och man sade, att den nya regeringen måste komma till för att rädda pundet. En av den nya regeringens första stora åtgärder var just att upphäva guldmyntfoten, d. v. s. att giva pundet till spillo. En annan anledning till den förra regeringens avgång var ju, att storbankirerna i New York dekreterade, att de inte lämnade några lån till England, såvida inte regeringen ville utfästa sig, att budgeten i varje situation skulle balanseras, d. v. s. man finge inte finansiera den med lån. När regeringen inte ville ge en utländsk finansmakt den utfästelsen, så fick motståndet emot regeringen inom landet en sådan styrka, att regeringen störtades. Men i närvarande stund finner man bland dem, som störtade regeringen på det programmet, framför allt en massa människor, och tidningar särskilt, som mycket häftigt agitera för att man skall ha budgeten obalanserad och finansierad med lån och framför allt göra detta med den motiveringen, att det är ett medel att åstadkomma bättre konjunkturen.

Herr Trygger talar om, att det nationella välståndet skulle rubbas, om man genomförde detta program. Det är i alla fall underligt att finna, hur olika synpunkter man kan ha på den frågan. President Roosevelt fullföljer i närvarande stund ett program, som i väsentliga delar liknar det, som den nuvarande socialdemokratiska regeringen här i Sverige fullföljt. Det är ett stort arbetsprogram och därtill uppställer han vissa penningpolitiska mål. Om herr Tryggers resonemang vore riktigt, skulle också det programmet vara äventyrligt för nationens välstånd. Själv menar president Roosevelt tydligen motsatsen. Jag läste i dag i Svenska Dagbladet ett telegram från Washington, som förresten passerat den engelska tidningen Times, enligt vilket presidenten själv säger, att hans program innebär ett försök att för all framtid stabilisera de många faktorer, av vilka landets välstånd och bibehållandet av den amerikanska levnadsstandarden beror. Det heter vidare, att han kritiserar de metoder, som en del företag tillämpa med löner på existensminimum och förkortade arbetsveckor, att han insisterar på att en prisstegring måste uppskjutas så länge som möjligt, ty om vi nu höja priserna i samma takt som lönerna, kommer hela projektet att stranda, eftersom det gäller att öka den inhemska köpkraften. Presidenten Roosevelt anser alltså, att det i *främsta rummet* gäller att öka lönerna och att man inte bör höja priserna i samma grad, ty höjningen av lönerna är den väsentliga förutsättningen, menar han, för att stimulera den inhemska köpkraften. Och ändå tillåter han sig mena, att det är ett medel att säkra nationens välstånd för evärdeliga tider. Herr Trygger och andra, som stå med honom, mena tvärtom. De mena givetvis, att deras ekonomiska kvalifikationer äro mycket större än Roosevelts, men jag måste

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

dock peka på att bakom den amerikanske presidenten står det mesta av vad Amerika har att bjuda på i fråga om ekonomisk kunskap och framför allt ekonomisk framåtanda. Men jag vill göra det tillägget, att jag har det intrycket, att även den svenska nationalekonomien i närvarande situation har lämnat herr Trygger och hans parti i sticket.

Herr Bagge såg också allting i svart. Han sade, att om detta förslag genomfördes, komme ingen människa att åtaga sig arbete under reservarbetslönerna. Ja, kan man verkligen vara säker på det? Vi veta ju, att det är tusentals människor, som tagit arbete under de nuvarande mycket lägre reservarbetslönerna. Vi veta också, att det även framdeles blir många tusentals människor, som inte komma att få reservarbete, som komma att vara hänvisade till kontantunderstöd, vilka äro mycket lägre, i bästa fall två tredjedelar av reservarbetslönen.

Herr Bagge var inne på en del funderingar rörande den svenska fackföreningsrörelsen, och han sade, att om fackföreningarna få sköta sig själva, så åstadkomma de någonting, som inte är nyttigt för samhället. Han tillade, att om man kopplar bort den allmänna konkurrensen, så åstadkommer man just det resultatet: man driver upp lönerna för vissa privilegierade grupper på de andra gruppernas bekostnad.

Jag tror, att detta var ett hopp i logiken, herr Bagge. Det resultatet har ju åstadkommits redan förut under det gamla beprisade svenska systemet. Vi ha ju enligt den allmänna högerteorien vissa privilegierade grupper, och vi ha andra grupper, som lida nöd. Jag vill för min del inte bestrida, att fackföreningsrörelsen skapat många stora problem, som bereda demokratien bekymmer — låt gå för det — och som demokratien har att på allvar beakta. Dessa problem äro inte så lätta att lösa — det skall gudarna veta — men jag undrar, om man kan säga, att dessa stora problem beröras av de frågor, som vi i dag ha att taga ställning till. Om fackföreningarna ha gjort sig skyldiga till maktövergrepp, beror det väl i första hand på att den föreställningen ännu lever kvar inom arbetarvärlden, att den står utanför samhället. Vi leva ju i ett samhälle, där det gäller att äta eller ätas, att till varje pris hävda sig själv. När arbetare utfärda blockader och många gånger orättfärdiga blockader, vad utgör det, om inte en tillämpning av de regler för kampen för tillvaron, som råda i det nuvarande samhället? Arbetarna tro nog på socialismen och på dess solidaritet och broderskap, men många av dem ha svårt att få i sina huvuden, att man kan tillämpa socialismens principer i ett samhälle, där dessa principer vinna så litet gehör.

Här föreligger ett förslag, vars syfte är att bygga över motsättningarna i samhället. Jag tror, att det inte skulle kunna finnas något bättre medel att ge de osunda fackföreningstendenserna ett handtag än att avslå detta förslag.

Av vad herr Löfgren sade vill jag endast beröra en punkt. Han konstaterade med ett visst jubel i sin röst, att socialdemokraterna hade övergivit sin frihandelsvänliga ståndpunkt och hade hemfallit till skråmonopolism. Ånej, så lätt är det inte för herr Löfgren. Vi socialdemokrater behålla nog vår principiella inställning, att det fria varuubytet är en betingelse för det allmänna välbståndet, men vi äro inte några doktrinärer, som tro, att människor kunna leva på teser. Överhuvud taget finns det inte någon absolut frihandelsdoktrin — det skulle då vara herr Örne, som i denna riksdag representerar den. Man får ju laga efter läglighet, man får se till att inga katastrofer inträffa, att inte människorna gå under. I närvarande stund är läget faktiskt sådant, att det inte blott kan försvaras, att man stoppar tесerna i fickan, utan att det till och med skulle vara oförsvarligt att inte

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)
göra det. Om herr Löfgren inte tror på mig i det stycket, vill jag hänvisa honom till hans partivän herr Pålsson i Anderslöv.

Herr Sam Larsson sade, att han hade i det längsta hoppats på att en samförståndslösning skulle komma till stånd. Ja, jag måste beklaga att det strävandet inte kom fram så tydligt, som man kunde önskat, under de förhandlingar, som fördes mellan regeringen och partierna. Dessa förhandlingar stodo och stampade på samma punkt, och som herr statsministern förut i dag meddelat, har han ännu i dag inte fått något svar på sitt förslag vare sig ifrån högern eller från det frisinnade partiet. Nej, jag tror nog, att man kan säga, att anledningen till att det inte blev någon sådan där allmän samförståndslösning var herr Sam Larssons egen villfarelse, att en samförståndslösning alltid sammanfaller med hans egen ståndpunkt.

Han ironiserade vidare över bondeförbundet. Det talar väl för sig självt och har gjort det redan. Herr Sam Larsson sade, att regeringen har tagit hem spelet och bondeförbundet går såsom en lydig slav bredvid regeringens triumfvagn. Jag tror, att bondeförbundet kan taga den ironien med jämnmod. Det förelåg inte något tvång för bondeförbundet att antaga uppgörelsen. Det kunde antaga den, och det kunde också förkasta den. Men när uppgörelsen en gång var träffad, är det väl inte något fel, att den vidhålls av de parter, som träffat den. Jag skulle verkligen vilja fråga, om det är något fel, att man håller ett givet ord.

Till slut sade herr Sam Larsson, att de längst från varandra stående ståndpunkterna från början voro bondeförbundets och regeringens. Ja, om det är allvar med hans tal om samförståndslösning, borde han känna sig bönhörd, när dessa längst från varandra stående riktningar ha kunnat enas. Herr Sam Larsson menade kanske, att det var orätt, att detta skedde genom att båda parterna fingo sin vilja fram. Det hade varit bättre, om någon mellangrupp dragit medelproportionalen. Man skulle alltså här ha att göra med det, som finansministern talade om i gårdagens anförande, nämligen den där surheten över att ett gammalt förlikningsmannamonopol äntligen har blivit brutet. Jag ser för min del saken så, att det hoppgivande i den här affären är det prejudikat, som givits och som visar, att även i vår svenska riksdag man inte alltid behöver vara hänvisad till en sådan där hoptorkad kompromiss, utan att händerna kunna sträckas från den ena sidan och till den andra. De, som gärna tala om nationell samling, borde väl vara glada över att något sådant har kunnat ske. Talet om kohandel förstår jag för min del inte alls. All right, politik är ju alltid det möjligas konst, men den politik, som sätter märke i historien, är nog i allmänhet den, som går utanför de vanliga vägarna och finner medel, som komma människorna att spärra upp ögonen av förvåning. En sådan lösning behöver ju därför inte vara uttryck för någon statsmannavishet; den kan komma ur luften, som någon förut sade — jag tror det var herr Wohlin — den kan vara en sådan där ström, som går med egna vågor genom havet. Jag vill för min del inte hemfalla till någon tom idealisering av det resultat, som här har blivit uppnått. Varje politik är ju tidsbetonad, och framtiden kommer väl att finna ut sina lösningar, men jag tror, att när historiens dom, som det här förut har vädjats till, faller över det, som i dag och i morgon här sker i svenska riksdagen, skall det visa sig, att vi kanske hålla på att stiga över tröskeln till ett nytt skede, som naturligtvis kan ha sina svagheter, men som dock skall göra rent hus med många av de psykologiska och politiska hämningar, som hindrat oss och vår generation att upptaga tidens stora frågor till en lösning, som åtminstone varit tillfredsställande för oss. Varje tids stora problem är ju att hålla ihop samhället och avveckla de spänningar, som hota dess bestånd. Det finns ju inga patentlös-

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

ningar för detta. Det stora felet är väl i allmänhet, att man tror sig kunna *upprepa* de gamla konsterna. Ånej varje tid måste finna sina medel och lösa sina problem.

Jag tror, herr talman, att vi nu stå vid en vändpunkt, då tiden söker oss och då vi måste finna en ny väg, om inte utvecklingen skall gå fram över våra huvuden. Då jag tror, att det utskottsförslag, som här föreligger, visar hän på, åtminstone gör ett försök att visa hän på en sådan ny väg, ber jag att få yrka bifall till detta förslag.

Herr Forssell: Herr talman! Även om man livligt önskar att hjälpa alla arbetslösa, så att de få det så bra som möjligt, måste dock ihågkommas, att man aldrig har rätt att vara gentil på andras bekostnad. Sett från denna synpunkt måste varje arbetslöshetsåtgärd vara sådan, att de understödda eller vid särskilda arbetslöshetsarbeten sysselsätta längta tillbaka till ordinarie arbete, vilket för närvarande icke alltid är fallet och efter de nya linjerna än mindre kommer att föreligga.

Enligt uppgift kostar arbetslinjen 4,000 kronor per år och sysselsatt arbetare vid hitintills varande reservarbetslöner. Kritik har riktats mot kostnaderna för åstadkommet arbete. Statsrådet Möller angav i dag 21 procent som deras merkostnader jämfört med vanligt arbete, detta oavsett sociala anordningar. Med dessa kan cirka 30 procent merkostnad beräknas som ett medelvärde. Min erfarenhet om skillnad i arbetseffekt vid vana och ovana arbetare gör, att jag finner dessa merkostnader förvånande låga, i betraktande av arbetarnas ovana och arbetenas delvis improviserade karaktär. De vittna om stor skicklighet vid arbetenas planerande och ledande. Detta omdöme är så mycket mer berättigat, som arbetslöshetskommissionen är tvungen att utvidga arbetena under olämpliga årstider och inskränka dem på sommaren, då arbetslösheten minskar. Jag faller detta omdöme, trots att jag samtidigt vill påpeka, att man vid jämförelsen nu, liksom man ofta gör vid statliga och kommunala kostnadsberäkningar, glömt bort att vid på normalt sätt bedrivna arbeten en viss *vinst* ingår i kostnaden. Räknas denna till cirka 15 procent, blir merkostnaden för själva arbetets utförande icke från 100 till 130 utan från 85 till 130. Av de cirka 4,000 kronorna per arbetare kommo alltså cirka 1,350 kronor på merkostnad, jämfört med normala arbetens verkliga självkostnad.

Härtill kommer, att de arbeten, som utväljas till reservarbeten, enligt godtagen regel icke få omfatta sådana nyttiga arbeten, som under alla förhållanden skola utföras inom närmaste tiden. Reservarbetena få icke heller taga bort arbeten för den öppna marknaden. I vissa fall ha sålunda utförts stora arbetsobjekt av så oekonomisk art, att de aldrig någonsin skulle kommit till utförande på annat sätt. Det må å andra sidan vara så, att denna regel mildrats åt rätt håll genom kringgående av dess innebörd. Många kommuner ha lyckats få utförda arbeten, som verkligen varit av behovet påkallade inom närmaste tid. Mentaliteten i bestämmelsen står dock kvar och är: missuppfattningen, att man genom att utföra nyttiga arbeten tager bort arbetstillfällen. Tvärt om: genom nyttiga arbeten ökas välbståndet, och därmed giva de nya arbetstillfällen.

På denna punkt borde ingen eftergift ske av för vården av det allmännas ekonomi intresserade. Arbetslinjen bör överhuvud taget komma i användning endast så långt som verkligt räntebärande eller på annat sätt oundgängligen nödvändiga arbeten kunna uppbringas, även om detta skulle förvandla större delen av vår statliga och kommunala arbetsmarknad till nödhjälpsarbeten. En klok arbetslinje förutsätter alltså, att statens och kommunens

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

byggnadsarbeten koncentreras under lågkonjunktur, för att sedan kraftigt minskas.

Enligt föreliggande förslag skulle den större delen av nödhjälpsarbetet ske i fria marknaden. I den mån detta skulle kunna ske med användning av arbetslösa ur andra yrkesgrupper än byggnadsarbetare, kommer merkostnaden sannolikt att bli större, än den varit vid reservarbetena. Bli, som sannolikt är, endast byggnadsarbetare sysselsatta vid dessa arbeten, må erinras, att byggnadsarbetarlönerna enligt avtalen icke uppmuntra till igångsättande av arbetslöshetsarbeten och att dylikt arbete icke är till någon hjälp för arbetslösa inom andra fack.

En vinst vore, om arbetena i fria marknaden vore sådana, att de vore ekonomiskt motiverade. Uppenbart är, att så i många fall icke är förhållandet. Man har tvingats godtaga arbeten, som normalt skulle utelämnats eller fått vänta mycket länge, så att de falla vid eller under den kategori, som ingått i reservarbetena. Många av arbetena för fria marknaden skulle — i den mån de befinnas räntabla — lämpligen användas till reservarbeten.

Om man på anförda grunder icke vill giva arbetslinjen större utrymme, än som kan försvaras genom de utförda arbetenas räntabla karaktär, blir understödslinjen dominerande. Denna bedrivs för närvarande ytterst spatiöst. Stockholms husägare lära sällan fått sina hyror så precis, som nu, när de i viss omfattning komma från fattigvården. Sänkt levnadsstandard, som till sist är enda botemedlet mot arbetslöshet vid nuvarande internationell penning- och affärspolitik, låter under sådana omständigheter vänta på sig. Kanske är denna sänkta levnadsstandard ännu mera fjärran nu, sedan statsmakterna funnit sig böra på samhällets bekostnad allvarligt främja övergång från margarin- till smörkonsumtion.

Ett sunt bedömande av understödslinjens utformning kunde kanske vinnas genom jämförelse med de pensioner, som staten ger åt sina efter långvarig tjänst avskedade eller deras efterlevande. Dessa pensioner borde ligga över arbetslöshetsunderstödet, ty efter välförrättat arbete i statens tjänst bör pensionen giva en bekymmersfri försörjning, men den arbetslöse bör vara missbelåten med sitt understöd, just för att han skall längta tillbaka till normala förhållanden och söka sig arbete i fria marknaden. Den, som gör sig besvär med att studera riksdagens principer för pensioner till statens befattningshavare eller deras efterlevande, han skall finna, hur snålt staten behandlar sina trogna tjänare, som icke bilda en avgränsad politisk väljarekår, jämfört med det flotta tillgodosendet av politiska väljareskaror nu och vid andra tillfällen. Den differens av 1,350 kronor per arbetare, som, enligt vad i det föregående påpekats, ligger mellan normal självkostnad och reservarbetskostnad, skulle mer än väl räcka till understödet, om pensioneringstaxorna användas. Man hade då samtidigt sparat utlägg till ett onyttigt eller först längre fram behövt arbete.

I så måtto har dessutom understödslinjen fördel, att den ger den arbetslöse bättre tillfälle att spana efter ordinärt arbete.

Invändningen att understödslinjen demoraliserar må ha sitt berättigande, så länge den understödde har så stort understöd, att han trivs. En arbetslinje av visst mindre omfång för att på känt sätt sälla ut asociala individer är därför bra, men dess nuvarande och föreslagna utsvällande hos oss är abnormt. Att detta system speciellt kallas det svenska systemet, borde icke hindra, att dess utväxter beskures kraftigare, än vad som skett i föreliggande förslag.

Man glömmar vid tal om understödslinjens demoraliserande verkan, att onyttiga arbeten sprida en kanske farligare demoralisation, både bland arbetare och — icke minst — bland de ledande och styrande. Slapphet vid

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

granskande av anslagskrav blir följden, och man kan få höra beprövade sparsamhetsvänner motivera förslag om undersökning eller byggande av stora arbeten av notoriskt oekonomisk karaktär med påståendet, att de dock icke äro så oekonomiska som åtskilliga av för arbetslöshetens bekämpande bedrivna arbeten.

Åt arbetarna vid dessa arbeten måste det giva en tröstlös känsla av att vara dyrbara understödshjon, och herr socialministern har också här vittnat, att arbetslusten har stått på nollpunkten. Vid onyttiga arbeten, utlämnade i fria marknaden, behöver dylik arbetslust knappast befaras, men deras effekt såsom sysselsättning för arbetslösa torde i stället vara ganska liten.

Vidare: ett arbete av nuvarande arbetslöshetstyp undandraget sig vanliga rationella ingenjörsmetoder vid planering. Besparing av massor blir ett fel, ty det minskar effekten såsom arbetslöshetsarbete. Ju större arbete koncentreras på en plats, ju större relativ effekt av sociala anordningar.

Redan normalt är statens och kommunernas arbeten icke föremål för samma rigorösa ingenjörarbete i sparsamhetssyfte som enskildas. Adderas här till krav på krisarbetet, att sysselsätta många arbetare och ovana arbetare på bekostnad av normala ekonomiska krav, så är effekten tydlig: ett förstörande av sådana ekonomiska synpunkter på allmänna byggnadsarbeten, som hitintills åtminstone till viss grad förelegat. Det torde vara dessa omständigheter, som på sina håll vållat visst slöseri med massor och andra arbetsprestationer. Till sina verkningar torde denna demoralisation bland statsmakternas representanter och bland arbetenas planläggare vara mera farlig än förlusten av de hundratals miljoner, som krishjälpsarbetena kosta utan motsvarande nytta.

Med allt beaktande av de sociala synpunkter, vilka dominera i dagens krisprogram, måste jag dock ogilla vad som från olika håll yrkats, enär jag finner, att man icke har rätt att lägga annan synpunkt på krisens hjälpbehov, än att de skola tillgodoses på ett sådant sätt, att de icke försvåra återgången till normala förhållanden och att de genomföra oundgängligen nödig hjälp till minsta möjliga kostnad.

I föreliggande situation måste jag rösta för den reservation, som avgivits av herr J. B. Johansson m. fl.

Herr Trygger: Herr talman, mina herrar! Det sätt, varpå utskottets förslag tillkommit, har föranlett mig att göra en anmärkning mot hans excellens herr statsministern. Denna anmärkning var icke föranledd av någon som helst ovilja mot statsministern, om vars verksamhet jag vid flera tillfällen haft synnerligen erkännande uttalanden. I detta fall gällde det emellertid en stor principfråga. Min politiska verksamhet har dikterats av en konservativ uppfattning samt av en fast vilja att upprätthålla riksdagens och regeringsmaktens anseende. Sedan det parlamentariska systemet allt mera gjort sig gällande i vårt land, har jag, så gott jag förstått, sökt upprätthålla ett samarbete mellan regering och riksdag, som kunde stärka bådas auktoritet och därmed bidra till landets välfärd.

Det må under sådana omständigheter icke för någon förefalla egendomligt, att det djupt berört mig, då jag erfor den underhandsöverenskommelse, som i arbetslöshetsfrågan kommit till stånd mellan regeringen och vissa medlemmar av bondeförbundet. Denna överenskommelse skedde, innan de övriga borgerliga partiernas bemyndigade representanter fått något besked, att de med regeringen inledda underhandlingarna betraktats av regeringen såsom avslutade.

Då jag dels på grund av egen kännedom om förhållandena, dels på grund av vad som finge anses vara notoriskt, hade grundad anledning antaga, att

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

statsministern deltagit i dessa underhandlingar, som av särskilda bondeförbundsmedlemmar förts, slutligen efter bemyndigande av bondeförbundet, måste detta för mig framstå såsom en medverkan från statsministerns sida till ett rubbande av det förtroendefulla samarbetet mellan regering och riksdag, ett rubbande, som kan innebära en verklig fara för det parlamentariska arbetet. Med tanke särskilt på vad enligt erkänd uppfattning bland statsmän, särskilt i England, gäller, ansåg jag mig berättigad och pliktig att i frågan göra en allvarlig erinran mot statsministern. Fair play vid underhandlingar är villkoret för goda resultat, och för ett land vore det ödesdigert, om man icke i samarbetet mellan regering och riksdagspartier kunde räkna med en sådan mentalitet såväl hos regeringen som riksdagen.

Nu har emellertid statsministern, om jag fattade honom rätt, gett sitt ord på att förhandlingar om den överenskommelse, som ligger till grund för utskottets beslut, icke skett mellan honom och medlemmar av bondeförbundet, förrän dessa erhållit bemyndigande att underhandla å förbundets vägnar. Jag har ingen rätt, än mindre vilja, att bestrida riktigheten av statsministerns sålunda avgivna förklaring. Därmed har den anmärkning, som jag tillåtit mig göra mot statsministern, förlorat den grund, som jag antog föreligga.

Då statsministern, samtidigt som han avgivit sin dementi, gjorde gällande, att amiral Lindman och jag efter samråd beslutat ett angrepp mot honom vid detta tillfälle, vill jag på det allra kraftigaste bestrida riktigheten av detta påstående. Amiral Lindman och jag hava visserligen ett intimt samarbete, men var och en bestämmer oberoende av den andre både vad han bör företaga för rätt bevakande av landets intressen i särskilda frågor som ock, detta framför allt, vilka metoder, vilka uttalanden för nämnda måls vinnande böra anses lämpliga att användas. Ha vi i denna fråga uttalat oss i samma riktning — vilket jag först fick veta genom statsministerns uttalande — så har det berott därpå, att vi utgått från samma för oss kända eller notoriska fakta. Vi ha icke växlat ett enda ord med varandra angående de uttalanden, som vi denna dag gjort i riksdagen.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Jag skall självklart avstå från något bedömande av karaktären av den ursäkt, som herr Trygger har ansett sig böra framföra. Det är emellertid ett par formuleringar i ursäkten, som tvinga mig att göra ett par påpekanden.

Herr Trygger talade nu om den överenskommelse, som hade träffats med *vissa* medlemmar av bondeförbundet. Herr Trygger har erhållit fullkomlig upplysning om att överenskommelsen har träffats efter beslut av bondeförbundets riksdagsgrupp och den socialdemokratiska riksdagsgruppen, och det finns ingen anledning för honom att låta kvarstå den föreställningen, att här ändå skulle ha skett några sorts förhandlingar vid sidan.

Det var också ett annat uttryck, som jag fäste mig vid, nämligen att han av mig hade fått upplysning om att jag icke varit med om dessa underhandlingar förr än vederbörande medlemmar av bondeförbundet hade erhållit bemyndigande att förhandla. De medlemmar av bondeförbundet, med vilka jag har förhandlat, äro samma medlemmar som, första gången bondeförbundet utsåg en delegation, delegerades att förhandla med regeringen.

Herr **Pettersson, Anton**: Herr talman! Då jag vid denna sena timme erhållit ordet, skall jag helt naturligt inte fördjupa mig i några detaljer. Det var egentligen herr Sam Larssons anförande, som gav mig anledning att begära ordet. När jag hörde det anförandet, var det som en återklang av de artiklar, man har läst i en del borgerliga tidningar de senaste veckorna. Herr

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

Larsson menade, att nu går bondeförbundet som en lydig slav efter den socialdemokratiska triumfvagnen. Jag skulle vilja säga, att om herr Sam Larsson studerade tidningarna längst till vänster, så skulle han där finna, att dessa tidningar framhålla med skärpa, att det är bondeförbundet, som i denna fråga står som segrare, och att socialdemokraterna äro de besegrade. Jag vill inte alls döma i frågan, vilka som här stå som segrare eller besegrade. Det har ju sagts, att socialdemokraterna nog hade kunnat gå med på mera eftergifter, men jag får säga, att för mig har inte det socialdemokratiska partiet stått som fienden, som skulle pressas till det yttersta till hårda villkor, utan här ha socialdemokraterna räckt ut en hand och kommit med ett förslag av sådan art, att jag anser, att det är helt naturligt, att bondeförbundet skulle acceptera.

Det har sagts här: »Ja, men när vi få dessa löner, komma arbetarna att stanna kvar i arbetslöshet och icke söka sig över till den öppna marknaden.» Jag får säga, att jag tror mer gott om vår stora arbetarskara. Jag tror inte, att dessa många tusen arbetslösa, om de få ett arbete i öppna marknaden, vilja vara kvar i arbetslöshet, och jag tror därför inte, det är någon fara, att det skulle bli en sugning ifrån öppna marknaden över till arbetslösheten. Jag tror inte, att de, som ha sitt fasta arbete, vilja ut i det ovissa, som ligger i att vara arbetslös.

Finns det för övrigt något mera beklämmande än t. ex. den ungdomsarbetslöshet, som nu råder. Man tänker sig de unga, som skola lämna hemmet och gå ut i förvärvsarbete. De lyfta vingarna till flykt, och på arbetsfältet möta de arbetslöshet. Jag befarar, att det är många unga, som genom arbetslösheten ha fått sina vingar brända. Och för övrigt, går inte denna ungdomsarbetslöshet igenom alla yrken? Är det kanske inte så, att också de, som i dessa dagar så vackert sjunga: »Och den ljusnande framtid är vår», också ha kännning av denna ungdomsarbetslöshet?

Om man sedan ser på den andra fasen av denna uppgörelse, på hjälpen åt jordbruket, ja, då fingo vi ju läsa i tidningarna, att den frågan inte skall lösas i samband med arbetslöshetsfrågan, utan dessa frågor skola lösas var för sig. Ja, jag vågar säga, att om man skulle ha lyssnat till de tonerna, tror jag inte att någondera frågan fått en tillfredsställande behandling.

Det säges nu ifrån borgerligt håll: »Ja, men vi hade ju kunnat hjälpa jordbruket.» Det har nu varit borgerlig majoritet här i riksdagens båda kamrar i alla tider, och jag får säga, att om de borgerliga visat denna starka vilja att hjälpa jordbruksnäringen, då tror jag inte det skulle ha varit så bekymmersamt för jordbrukets folk, som det nu verkligen är. Och för övrigt tycker jag man har exempel på att den där borgerliga hjälpen har inte alltid varit så mycket att hurra för. Herr Gustafsson i Benestad påpekade i lördags, hur det var i fjol, när vi här hade förslaget om en ny lag beträffande margarinet, och hur var det så sent som den 20 maj i år, när vi hade före frågan om en tull på potatis, som skulle gälla hela året? Det rörde sig om en krona för 100 kilogram under fem månader. Ja, förslaget föll i första kammaren med fyrtioen röster mot trettiofyra. Sjuttiofem av kammarens ledamöter deltog i omröstningen, och det var fyrtiosju borgerliga ledamöter, som voro borta eller avstodo från att rösta, och tjugusju socialdemokrater, som också voro borta eller avstodo. Det var alltså tjugu stycken borgerliga, som inte kvittat — ja, det kan ju hända, att de kvittat med varandra men inte med socialdemokraterna. När man ser sådant, litat man inte så mycket på de utlovade stödåtgärderna, utan man tar hellre den hand, som här räcks ut.

Jag får säga, att efter de stödåtgärder, som nu skola vidtagas, hoppas jag, att det skall ljusna litet för jordbrukets folk. Jag vet, att för många kom-

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)
mer hjälpen för sent, men jag hoppas, att för många skall den bli värdefull.

Till sist, herr talman, ber jag att få säga, att när socialdemokraterna gått in för verkliga stödåtgärder åt jordbruket — jag får medge, att de tidigare visat ringa förståelse för jordbruksnäringen — hoppas jag verkligen, att detta inte bara skall gälla för stunden utan att det skall visa sig även i kommande tider, att de stora befolkningsgrupperna, jordbrukare och arbetare, skola förstå, att om den ena lider nöd, så återverkar det på den andra. Om jordbruksbefolkningen har dålig köpkraft, så inverkar det också på arbetslösheten. Vad som förvånar mig, är att andra borgerliga partier ha stått utanför denna uppgörelse.

Jag skulle vilja tillägga, att det bör vara värdefullt för våra näringar och för övrigt för hela vårt folk, att arbetslöshetsfrågan en gång i vårt land kunnat lösas *med* arbetarepartiet och inte mot detta. Det är därför, herr talman, som jag utan tvekan kommer att lämna min röst för utskottets förslag.

Herr Larson, Edward: Herr talman! Det har redan så mycket talats i denna fråga, att det knappast finnes några nya synpunkter att anföra. Då jag i medvetande härom likväl tager kammarens tid i anspråk, så sker detta endast för att med några korta ord motivera min ställning till den föreliggande frågan. Jag kommer nämligen att ge min röst åt densamma. Det är så mycket lättare för mig att göra detta, som jag härigenom blir i tillfälle giva min röst för hjälp till de små och betryckta i samhället, till dem, som stå på livets skuggsida. Därtill kommer, att uppgiften att utjämna motsatser och skiljaktigheter olika partier emellan ingalunda är för det frisinnade partiet främmande. Och härför borde vi väl näppeligen klandras. Visserligen kan det sägas, att den lösning, som vunnits, icke är i allo tillfredsställande från olika partiernas synpunkter, men förslaget är ju en kompromiss, och för att få till stånd en sådan måste ju däri medverkande mer eller mindre jämka på sina krav och önsningar.

Som sagt, nog hade ett och annat kunnat ordnas annorlunda, men icke hade man därmed kunnat undgå kritik. Jag skulle vilja se det förslag, mot vilket icke kritik och anmärkningar kunnat riktas. Det viktigaste är dock enligt mitt förmenande, att regeringen och de av kammarens ledamöter, som företräda de två största befolkningsgrupperna i detta land, kunnat enas om vägarna att genomkämpa de svårigheter, som vi otvivelaktigt allttjämt måste räkna med. Vi må komma ihåg, att det är jordbrukare och arbetare, som mest beröras av det svåra tidsläget, att det är många bland dem, som lida verklig nöd, och att det är dessa, som skola hjälpas. Det är endast att beklaga, att inte alla politiska partier inom riksdagen kunnat samlas om ett gemensamt program för att möta och bekämpa svårigheterna. Vid lösningen av denna enligt mitt förmenande största av frågor sedan lång tid tillbaka står man i harnesk emot varandra. Detta är, jag upprepar det, att beklaga.

Det beslut, riksdagen nu går att fatta, är ju avsett att skapa arbete och giva arbetsinkomster åt de många arbetslösa. Med de stora summor, som härtill anslås, bör arbete kunna beredas åt många. Det är emellertid i samband härmed en sak, jag ville påtala, och det är de många arbetskonflikterna, som mycket menligt inverka på möjligheten för en återgång till normala förhållanden. Det har blivit allt vanligare, hur egendomligt det än låter, att så fort man sätter i gång ett nytt arbete, krafter träda i rörelse för att förhindra arbetet. Jag vill uttala den förhoppningen, att man på ansvarigt håll vinnlägger sig om att i möjligaste mån bekämpa dylika tendenser.

Då jag nu går att giva min röst åt det föreliggande utskottsförslaget, så

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

gör jag detta, därför att jag anser det vara det bästa, som för närvarande kan åstadkommas. Jag är fullt medveten om de svårigheter, som föreligga, liksom jag också är medveten om det ansvar jag påtager mig genom att stödja detta förslag. I valet mellan risken av en mycket allvarlig politisk kris i dessa tider och ett stödjande av det föreliggande förslaget väljer jag det senare.

Herr talman! Jag kommer att stödja det föreliggande utskottsförslaget.

Häri instämde herrar *Thorén, Elof Andersson, Johan Larsson och John Björck*.

Då tiden nu var långt framskriden och många talare funnos anmälda, beslöts på hemställen av herr talmannen, att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag får hemställa, att kammaren måtte besluta, att särskilda utskottets utlåtande nr 16 sättes näst efter samma utskotts utlåtande nr 21 bland två gånger bordlagda ärenden på måndagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarrens sammanträde avslutades kl. 11.37 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.
